

Sociale veiligheid in het voortgezet (speciaal) onderwijs 2006 – 2008

Eindrapport

prof. dr. T. Mooij, drs. W. de Wit & dr. H. Polman

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Mooij, Ton.

Sociale veiligheid in het voortgezet (speciaal) onderwijs 2006 – 2008. Eindrapport. /
prof. dr. T. Mooij, drs. W. de Wit & dr. H. Polman - Nijmegen: ITS
ISBN 978 – 90 - 5554 - 356 - 4
NUR 840

Projectnummer: 2007.422
Opdrachtgever: Ministerie van OCW

© 2008 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Voorwoord

Dit rapport presenteert de onderzoeksresultaten die in 2008 en 2006 zijn verkregen met de sociale veiligheidsmonitor in het voortgezet (speciaal) onderwijs. De informatie betreft sociaal veiligheidsbeleid, schoolmaatregelen ter vergroting van veiligheid, en ervaringen met sociale (on)veiligheid van leerlingen en schoolpersoneel. Aan de monitor is deelgenomen door leidinggevendenden, docenten, onderwijsondersteunend personeel en leerlingen. In 2008 en 2006 hebben circa 86.000 deelnemers via internet de monitor ingevuld.

In dit eindrapport wordt de onderzoeksaanpak uitgewerkt en zijn overzichten opgenomen met gedetailleerde resultaten van leidinggevendenden, docenten, onderwijsondersteunend personeel, en leerlingen. Naast dit rapport is een brochure verschenen waarin de resultaten van leidinggevendenden, docenten en leerlingen over 2008 en 2006 zijn samengevat.

De landelijke resultaten in beide jaren laten zien dat het voortgezet (speciaal) onderwijs in grote lijnen veilig is. Dit blijkt met name in de gegevens van docenten en leerlingen over gevoelens van veiligheid; de (geringe) mate van ongewenst sociaal gedrag; aantallen incidenten en ervaringen als slachtoffer, dader, of getuige met verschillende soorten geweld; en mogelijke vergroting van de sociale veiligheid in en rond schoollocaties. In vergelijking met 2006, zijn docenten in 2008 wel iets vaker getuige van diverse soorten geweld. De verkregen informatie geeft tevens aan dat er op veiligheidsgebied nog het nodige kan worden verbeterd, op diverse terreinen. Hiervoor worden verschillende aanbevelingen gedaan.

De verschillen in veiligheid tussen schoollocaties maken duidelijk dat beleid ter vergroting van sociale veiligheid nauwkeurig dient te zijn afgestemd op elke locatie. Precies inzicht in eigen locatiekenmerken en vergelijking met landelijke monitorgegevens kunnen door deelnemende locaties via internet worden opgevraagd. Hiermee kunnen in elke locatie passende veiligheidsmaatregelen worden doorgevoerd. Inzet van expertise van buiten de locatie kan hierbij assisteren. In een volgende meting met de monitor kan worden geëvalueerd of het locatiebeleid het beoogde effect heeft bij leerlingen en personeel. In elke locatie kan zo de veiligheid steeds meer worden vergroot.

ITS – Radboud Universiteit Nijmegen

dr. J. W. Winkels
directeur

Inhoudsopgave

1	Sociaal veiligheidsbeleid	1
1.1	Inleiding	1
1.2	Tweede afname sociale veiligheidsmonitor V(S)O	2
2	Opzet van de Veiligheidsmonitor V(S)O 2008	3
2.1	Typen indicatoren, model, en onderlinge relaties	3
2.2	Achtergrond- of sociale compositiekenmerken	4
2.3	Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	4
2.4	Ervaring van sociale (on)veiligheid	6
3	Methode	9
3.1	Benadering van locaties VO en VSO	9
3.2	Afname van de sociale veiligheidsmonitor	9
3.3	Controle en eerste bewerking van de gegevens	10
3.4	Controle op representativiteit in landelijke deelname	10
3.5	Validiteit en betrouwbaarheid van de gegevens	12
3.6	Rapportage en terugkoppeling van resultaten (landelijk, per locatie)	13
4	Landelijke resultaten van locatieleidingen 2006 - 2008	15
4.1	Achtergrondkenmerken van locaties	15
4.2	Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	15
4.3	Ervaring van sociale (on)veiligheid	17
5	Landelijke resultaten van docenten/overig personeel 2006 - 2008	19
5.1	Achtergrondkenmerken	19
5.2	Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	19
5.3	Ervaring van sociale (on)veiligheid	20
6	Landelijke resultaten van leerlingen 2006 - 2008	23
6.1	Achtergrondkenmerken	23
6.2	Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	24
6.3	Ervaring van sociale (on)veiligheid	24
6.4	Resultaten leerlingen (2008) naar onderwijstype	26
6.5	Resultaten leerlingen (2008) naar mate van verstedelijking	27
7	Overzicht van landelijke benchmarks sociale veiligheid V(S)O	29
7.1	Inleiding	29
7.2	Landelijke ontwikkeling sociale veiligheid V(S)O 2006 - 2008	30

8 Patronen van sociale cohesie op locatieniveau	33
8.1 Inleiding	33
8.2 Locatiekenmerken en patronen van sociale cohesie (2006)	33
8.3 Locatiekenmerken en patronen van sociale cohesie (2008)	34
9 Conclusies en aanbevelingen	37
9.1 Deelname	37
9.2 Kwaliteit van verkregen gegevens	37
9.3 Resultaten op landelijk niveau	37
9.3.1 Locatieleiding: sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	37
9.3.2 Locatieleiding: ervaring van sociale (on)veiligheid	38
9.3.3 Docenten / OOP: sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	38
9.3.4 Docenten / OOP: ervaring van sociale (on)veiligheid	39
9.3.5 Leerlingen: sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	40
9.3.6 Leerlingen: ervaring van sociale (on)veiligheid	40
9.3.7 Leerlingen: verschillen naar onderwijstype en verstedelijking	41
9.3.8 Landelijke benchmarks (verschillen 2006 – 2008)	42
9.4 Resultaten op locatieniveau: patronen van sociale cohesie	43
9.5 Aanbevelingen	44
9.5.1 Landelijk niveau	44
9.5.2 Niveau van de schoollocatie	45
Referenties	47
Bijlagen	51
1. Tabellen resultaten locatieleiding 2006 - 2008	51
Achtergrondkenmerken	51
Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	54
Ervaring van sociale (on)veiligheid	57
2. Tabellen resultaten docenten / ondersteunend personeel 2006 - 2008	59
Achtergrondkenmerken	59
Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	61
Ervaring van sociale (on)veiligheid	63
3. Tabellen resultaten leerlingen 2006 - 2008	64
Achtergrondkenmerken	64
Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	66
Ervaring van sociale (on)veiligheid	68
Verschillen tussen leerlingen (2008) naar onderwijstype	70
Verschillen tussen leerlingen (2008) naar mate van verstedelijking	77
4. Toetsing representativiteit deelname 2008	84
5. Controle van gegevens en omscoringen	86
6. Schaalconstructie en betrouwbaarheid 2006 en 2008	89
Leidinggevenden	89
Docenten en onderwijsondersteunend personeel	91
Leerlingen	92

7. Landelijke benchmarks ontwikkeling sociale veiligheid V(S)O 2006 – 2008	93
Leidinggevenden	93
Docenten en ondersteunend personeel (admin., conciërges, overig)	95
Leerlingen	99
8. Voorbeelden van sociaal veiligheidsbeleid en effectmeting bij locaties	100
9. Uitsplitsing geweldsvarianten naar slachtoffer, dader en getuige zijn	103

Lijst met tabellen

Teksttabellen

Tabel 2.1 – Typen indicatoren, begrippen en informanten in de veiligheidsmonitor V(S)O	5
Tabel 2.2 – Indicatoren van feitelijk ervaren geweld	6
Tabel 3.1 – Aantallen aangeschreven besturen en locaties V(S)O	9
Tabel 3.2 – Deelnemende locaties, leidinggeevenden, docenten / OOP, en leerlingen	10
Tabel 3.3 – Verdeling onderwijstypen volgens CBS (populatie) en in de steekproef 2008	11

Bijlage-tabellen

Tabel B 1 – Achtergrondkenmerken leidinggeevenden	51
Tabel B 2 – Achtergrondkenmerken leidinggeevenden	52
Tabel B 3 – Sociaal veiligheidsbeleid volgens leidinggeevenden	54
Tabel B 4 – Sociaal veiligheidsbeleid volgens leidinggeevenden	54
Tabel B 5 – Sociaal veiligheidsbeleid volgens leidinggeevenden	55
Tabel B 6 – (Deels) nieuwe vragen in 2008: registratie van incidenten	56
Tabel B 7 – Preventief beleid ten aanzien van respect (nieuw, leidinggeevenden 2008)	56
Tabel B 8 – Soort en aantal incidenten volgens leidinggeevenden (nieuw in 2008)	57
Tabel B 9 – Gemiddelden van incidenten volgens leidinggeevenden in 2008	57
Tabel B 10 – Problematieken met leerlingen volgens leidinggeevenden (nieuw in 2008)	58
Tabel B 11 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken docenten en OOP	59
Tabel B 12 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken docenten en OOP	59
Tabel B 13 – Sociaal veiligheidsbeleid op school volgens docenten en OOP	61
Tabel B 14 – Sociaal veiligheidsbeleid op school volgens docenten en OOP	62
Tabel B 15 – Sociale veiligheid volgens docenten en OOP	63
Tabel B 16 – Sociale veiligheid volgens docenten en OOP	63
Tabel B 17 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken leerlingen	64
Tabel B 18 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken leerlingen	65
Tabel B 19 – Sociaal veiligheidsbeleid op school volgens leerlingen	66
Tabel B 20 – Sociaal veiligheidsbeleid op school volgens leerlingen	67
Tabel B 21 – Sociale veiligheid op school volgens leerlingen	68
Tabel B 22 – Sociale veiligheid op school volgens leerlingen	69
Tabel B 23 – Resultaten continue achtergrondkenmerken leerlingen, naar onderwijstype	70
Tabel B 24 – Resultaten categorische achtergrondkenmerken leerlingen, naar onderwijstype	71
Tabel B 25 – Sociaal veiligheidsbeleid (continue variabelen) leerlingen, naar onderwijstype	71
Tabel B 26 – Sociaal veiligheidsbeleid (categorische variabelen) leerlingen, naar onderwijstype	72
Tabel B 27 – Ervaring sociale (on)veiligheid (continue variabelen) leerlingen, naar onderwijstype	73
Tabel B 28 – Ervaring sociale (on)veiligheid (categorische variabelen) leerlingen, naar onderwijstype	74
Tabel B 29 – Effectgroottes achtergrondkenmerken leerlingen, naar onderwijstype	75
Tabel B 30 – Effectgroottes sociaal veiligheidsbeleid leerlingen, naar onderwijstype	75
Tabel B 31 – Effectgroottes ervaren sociale (on)veiligheid leerlingen, naar onderwijstype	76
Tabel B 32 – Resultaten continue achtergrondkenmerken leerlingen, naar verstedelijking	77
Tabel B 33 – Resultaten categorische achtergrondkenmerken leerlingen, naar verstedelijking	78
Tabel B 34 – Sociaal veiligheidsbeleid (continue variabelen) leerlingen, naar verstedelijking	78
Tabel B 35 – Sociaal veiligheidsbeleid (categorische variabelen) leerlingen, naar verstedelijking	79
Tabel B 36 – Ervaring van sociale (on)veiligheid (continue variabelen), naar verstedelijking	80
Tabel B 37 – Ervaring van sociale (on)veiligheid (categ. variabelen) leerlingen, naar verstedelijking	81
Tabel B 38 – Effectgroottes achtergrondkenmerken naar verstedelijking	82

Tabel B 39 – Effectgroottes sociaal veiligheidsbeleid naar verstedelijking	82
Tabel B 40 – Effectgroottes ervaring van sociale (on)veiligheid, naar verstedelijking	83
Tabel B 41 – Toetsing op representativiteit van onderwijstypen 2008 (percentages)	84
Tabel B 42 – Toetsing op representativiteit van onderwijstypen 2008 (aantallen).....	84
Tabel B 43 – Weegfactoren voor onderwijstypen (2008).....	85
Tabel B 44 – Omscoring leerlingvariabelen 2008	86
Tabel B 45 – Betrouwbaarheid schaalvariabelen leidinggevenden	89
Tabel B 46 – Betrouwbaarheid schaalvariabele respect, leidinggevenden 2008	90
Tabel B 47 – Betrouwbaarheid schaalvariabelen docenten en OOP	91
Tabel B 48 – Betrouwbaarheid schaalvariabelen leerlingen.....	92
Tabel B 49 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen leidinggevenden (2006 – 2008)	93
Tabel B 50 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen docenten (2006 – 2008)	95
Tabel B 51 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen administratief (2006 – 2008).....	96
Tabel B 52 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen conciërges (2006 – 2008).....	97
Tabel B 53 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen overig personeel (2006 – 2008)	98
Tabel B 54 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen leerlingen (2006 – 2008).....	99
Tabel B 55 – Docenten / OOP: geweldsvarianten en uitsplitsing naar rollen (slachtoffer, dader, getuige).....	104
Tabel B 56 – Docenten: geweldsvarianten en uitsplitsing naar rollen (slachtoffer, dader, getuige)	105
Tabel B57 – Leerlingen: geweldsvarianten en uitsplitsing naar rollen (slachtoffer, dader, getuige).....	106

1 Sociaal veiligheidsbeleid

1.1 Inleiding

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) geeft reeds geruime tijd aandacht aan sociale veiligheid in het onderwijs en de mogelijke vergroting daarvan.¹ In mei 2004 diende het ministerie in dit verband een ‘Plan van aanpak veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen’ in bij de Tweede Kamer. Ter uitvoering van een onderdeel van dit plan vroeg het ministerie medio 2005 aan het ITS een ‘veiligheidsmonitor’ te ontwerpen. Met behulp van deze monitor dienden de gevoelens van sociale veiligheid, de feitelijk ervaren onveiligheid of diverse vormen van geweld, en het sociale veiligheidsbeleid en de effecten daarvan, te worden gemeten in het voortgezet onderwijs (VO) en het voortgezet speciaal onderwijs (VSO). De eerste resultaten van begin 2006 dienden ter indicatie van eventuele problemen of te nemen beleidsmaatregelen. Volgende metingen zouden vanaf 2006 elk tweede jaar plaatsvinden.

Bij de ontwikkeling van de veiligheidsmonitor V(S)O in 2006 werd een begeleidingscommissie betrokken. Hierin hadden zitting: het ministerie van OCW als opdrachtgever, de Inspectie van het Onderwijs, de Algemene Onderwijsbond (AOB), en de VO-raad. De bovengenoemde veiligheidsaspecten werden alle in de uitwerking van de veiligheidsmonitor betrokken. Er werden drie samenhangende vragenlijsten ontworpen nl. een voor de leiding, een voor docenten en onderwijsondersteunend personeel, en een voor leerlingen.

Naast de monitor ter meting van sociale veiligheid in en rond schoollocaties van het V(S)O bestond al een monitor ter meting van sociale veiligheid in het primair en speciaal onderwijs (metingen in 2003 en 2007: zie Van Aarsen & Hoffius, 2007). Op initiatief van de MBO-Raad werd al de sociale veiligheid in de mbo-sector gemeten (metingen in 2002, 2004 en 2006: zie Neuvel, 2007a, 2007b, 2007c).

Begin 2006 heeft het ITS de sociale veiligheidsmonitor V(S)O afgenomen bij 80.770 leerlingen, 6.897 docenten en onderwijsondersteunend personeelsleden, en 629 leden van de schoolleiding. De resultaten waren representatief naar onderwijstype van leerlingen en mate van verstedelijking wat betreft locaties (Mooij, Sijbers, & Sperber, 2006a). De landelijke resultaten werden verspreid via een brochure (Mooij, Sijbers, & Sperber, 2006b) en tevens beschikbaar gesteld via internet. Via internet werden de landelijke resultaten ook gespecificeerd naar onderwijstype en naar mate van verstedelijking (vgl. Inspectie van het Onderwijs, 2008). Deelnemende locaties konden hun eigen resultaten via logincodes vertrouwelijk inzien of downloaden. Zij konden de eigen resultaten (ook volgens onderwijstype of mate van verstedelijking) vergelijken met de

---

¹ Zie bijv. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1995a). *Notitie van de commissie 'Voorkoming en bestrijding geweld in scholen'*. Den Haag: Auteur.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1995b). *De veilige school*. Den Haag: Auteur.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (1999). *Notitie Veiligheidsbeleid 2000-2003 voor PO, VO en BVE*. Zoetermeer: Auteur.

resultaten van de andere locaties, en eventueel mede op basis daarvan aandachtspunten formuleren in het eigen veiligheidsbeleid en daarop passende maatregelen nemen.

Op 14 september 2006 informeerde het ministerie van OCW de Tweede Kamer per brief over de stand van zaken in de uitvoering van het ‘Plan van aanpak veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen’ (Ministerie van OCW, 2006). Een van de onderdelen in die brief betrof de kernresultaten die waren verkregen met de veiligheidsmonitor V(S)O 2006; de bovengenoemde brochure was als bijlage bij de brief aan de Tweede Kamer opgenomen.

1.2 Tweede afname sociale veiligheidsmonitor V(S)O

In een brief aan de Tweede Kamer gedateerd 16 november 2007 kondigde het ministerie van OCW onder andere de uitvoering van de tweede meting met de sociale veiligheidsmonitor V(S)O aan (Ministerie van OCW, 2007). Er werden landelijke en op schoollocaties gerichte doelstellingen onderscheiden:

1. in landelijk opzicht:
  - a. het in kaart brengen van de veiligheidssituatie in het V(S)O begin 2008;
  - b. het zichtbaar maken van ontwikkelingen en trends in de periode 2006 – 2008;
  - c. het waar mogelijk analyseren en verhelderen van deze ontwikkelingen en trends, mede met het oog op relevant landelijk beleid;
2. per schoollocatie:
  - a. het in kaart brengen van de veiligheidssituatie begin 2008;
  - b. het verstrekken van empirisch gecontroleerde informatie aan de locatieleiding (managers, schoolbestuur) en via deze aan overige betrokkenen (docenten, leerlingen, ouders);
  - c. wat betreft de locaties die voor de tweede keer deelnemen: het verstrekken van concrete feed-back wat betreft de eventuele veranderingen in de periode 2006 – 2008;
  - d. het verhelderen van de evaluatie van de veiligheidssituatie, mede ter ondersteuning van veiligheidsbeleid gericht op vergroting van de veiligheid in en rond de locatie.

Deze doelstellingen sluiten nauw aan op de behoeften van en ontwikkelingen in het landelijke veiligheidsbeleid. Bovendien sluiten deze aan op ontwikkelingen in het (inter)nationale onderzoek waarin meer aandacht ontstaat voor de preventie van antisociaal gedrag, met name via de tijdige opbouw van pro sociaal of sociaal competent gedrag.² Immers, gebruik van de veiligheidsmonitor V(S)O door een locatie levert betrouwbare en empirisch gecontroleerde feedback. Deze informatie kan vervolgens worden gebruikt om de veiligheid in en rond de eigen locatie ‘evidence-based’ te vergroten. Naarmate meer schoollocaties V(S)O dit doen, worden de effecten hiervan ook landelijk merkbaar (zie Mooij, 2001, pp. 114-118; Onderwijsraad, 2006).

---

2 Zie bijv. Activiteitengroep Onderwijs, 1998; Alschuler, 1980; Collot d’Escury-Koenigs, van der Linden, & Snaterse, 1999; Dieleman, 2000; Dienst Onderwijs, 1994; Donkers, 2008; Glover, Gough, Johnson, & Cartwright, 2000; Haagse Ondersteunings Functie, 1994; Hertroys & Kersten, 1985; Howard & Jenkins, 1970; Kirschner, 1997; Korte, 1992; Landelijk Centrum GVO (1992); Leeman, Gijtenbeek, & Roede, 1999; Lim & Deutsch, 1996; Lodewijks, 2008; Loeber & Farrington, 2001; Mooij, 1999a, 2005; National Education Association, 1994; Olweus, 1991, 1993; Polman, 2008; Schuyt, 1995; Stevens, de Bourdeaudhuij, & van Oost, 2000.

2 Opzet van de Veiligheidsmonitor V(S)O 2008

Onderstaand wordt ingegaan op de voornaamste inhoudelijke en methodologische aspecten van de veiligheidsmonitor conform de eerste afname in 2006 en de aanvullingen begin 2008.

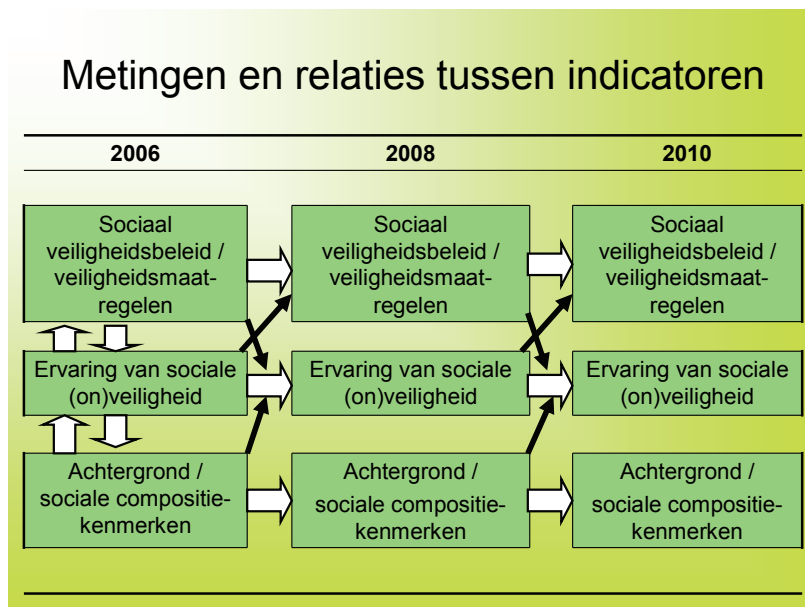
2.1 Typen indicatoren, model, en onderlinge relaties

In de veiligheidsmonitor V(S)O 2006 en 2008 zijn typen indicatoren uitgewerkt wat betreft:

1. achtergrondkenmerken (personeel, leerlingen) of sociale compositiekenmerken (locaties);
2. sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen;
3. ervaring van sociale (on)veiligheid.

Per type indicator worden steeds bepaalde variabelen gemeten, bijvoorbeeld in de vorm van percentages of gemiddelde scores. Per meting, of per jaar, kunnen de samenhangen worden bepaald tussen deze gelijktijdig gemeten variabelen. Dit resulteert in informatie over bepaalde inhoudelijke en ook methodologische kwaliteiten van de meting. Wat betreft 2006 is bijvoorbeeld gebleken dat deze samenhangen per schoollocatie indicatief zijn voor varianten van de sociale cohesie per locatie (Mooij et al., 2006a). In Figuur 2.1 is dit weergegeven in de kolom onder 2006, via de wederzijdse 'witte' pijlen tussen de drie blokken indicatoren. Deze samenhangen zullen ook weer aanwezig zijn in de volgende jaren 2008 en 2010, enzovoorts.

Figuur 2.1 - Globaal onderzoeksmodel met typen indicatoren en onderlinge relaties

Via het sociaal veiligheidsbeleid en de veiligheidsmaatregelen kan men per schoollocatie ook proberen de mate van ervaren sociale veiligheid te vergroten. In dit geval neemt men maatregelen die de ontwikkeling van de ervaring van sociale (on)veiligheid kunnen beïnvloeden: zie de zwarte pijlen vanuit het sociaal veiligheidsbeleid op de witte pijlen tussen de blokken met ervaring van sociale (on)veiligheid in Figuur 2.1. In par. 2.3 en 2.4 wordt hierop nader ingegaan. Evenzo zijn er steeds mogelijke invloeden vanuit de kenmerken van achtergrond / sociale compositie op deze ontwikkeling in ervaren (on)veiligheid. De terugkoppeling van meetresultaten aan schoollocaties heeft mede als doel te verhelderen welke sociale veiligheidsmaatregelen nodig zouden zijn. Het globale model in Figuur 2.1 wordt hieronder verder gespecificeerd.

2.2 Achtergrond- of sociale compositiekenmerken

Een eerste type indicatoren in Figuur 2.1 zijn de achtergrondkenmerken of sociale samenstellings- of compositiekenmerken. Deze indicatoren betreffen achtergrondkenmerken van de leerlingen: bezocht onderwijstype, leerjaar, leeftijd, geslacht, geboorteland, zich het meest thuisvoelen in een bepaald land, gezinssituatie, opleidingsniveaus van de ouders, al dan niet godsdienstig zijn, en het niveau van schoolprestaties per vak. Bij het schoolpersoneel (docenten en onderwijsondersteunend personeel) zijn ook leeftijd, geslacht, onderwijstype(n) e.d. aan de orde. Daarnaast gaat het bij hen om variabelen als functie, vakgebied (indien van toepassing), aantal klokuren dat men per week in de locatie werkzaam is, en seksuele voorkeur (homoseksuelen lopen mogelijk een groter risico op het geconfronteerd worden met antisociaal gedrag dan heteroseksuelen). Bij de locatieleiding wordt informatie over locatiekenmerken gevraagd (onderwijstype(n), richting of denominatie van de locatie, onderwijskundige inrichting, en aantal ingeschreven leerlingen (locatiegrootte)). Tevens wordt de mate van verstedelijking van de omgeving of het gebied waarin de locatie staat, meegenomen (een indicator van het CBS: zie Vliegen, 2005).

Deze indicatoren hangen op verschillende wijzen samen met de meer persoonlijke en locatiegebonden gedrags- en veiligheidsindicatoren. Vanuit het perspectief van de ontwikkelingspsychologie is sprake van voortdurende wisselwerking tussen omgevingsgerelateerde kenmerken en persoonsgebonden ofwel leerling- of personeelskenmerken (vgl. Collier, 1994; Magnusson & Allen, 1983). In de loop van de tijd beïnvloeden deze soorten kenmerken elkaar wederzijds; op een bepaald tijdstip zijn deze kenmerken dan onderling gerelateerd (zie het model in bovenstaande Figuur 2.1). Deze wisselwerkingen, samenhangen en tijdgebonden veranderingen van enerzijds persoons- en anderzijds omgevingskenmerken spelen een rol bij de ontwikkeling van kwaliteiten van de sociale cohesie in een schoollocatie, en dus tevens bij de bepaling van mogelijk effectieve maatregelen ter vergroting van sociale veiligheid.

2.3 Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Een tweede type indicatoren betreft sociaal veiligheidsbeleid en de maatregelen in dit verband. In overzichten van internationaal onderzoek (Chen, 2006; Lim & Deutsch, 1996) wordt helder dat bepaalde maatregelen of activiteiten ter vergroting van veilig of prosociaal gedrag tussen leerlingen, en tussen leerlingen en docenten, kunnen leiden tot vergroting van sociale veiligheid respectievelijk prosociaal gedrag. Indicatoren van dergelijke veiligheidsmaatregelen of -

activiteiten zijn bijvoorbeeld de sociale en cognitieve ondersteuning van alle leerlingen waarin, mede via curriculumdifferentiatie, rekening wordt gehouden met leerlingverschillen. Opbouw en versterking van sociaal competent gedrag kan het ontstaan van antisociaal gedrag ondervangen (vgl. Sørli, Hagen, & Ogden, 2008). Ook binnenschoolse gezamenlijke regulatie van pro-sociaal gedrag, en samenwerking met externe instellingen zoals professionele pedagogische en jeugdzorginstellingen en de politie, kunnen sociale integratie bevorderen (Chapman & Harris, 2004). Het gaat hierbij vooral om het vroegtijdig maken van expliciete prosociale gedragsafspraken inclusief de gezamenlijke controle op de nakoming hiervan door leerlingen en schoolpersoneel (Alschuler, 1980; Mooij, 1999b, 1999c). Ook kan bij leerlingen de perceptie van schoolmaatregelen tegen ongewenst en antisociaal gedrag essentieel zijn in het voorkomen van onveilig gedrag. Afspraken over ongewenst en antisociaal gedrag, en gezamenlijke controle daarvan, dragen bij aan reductie of preventie. Tabel 2.1 bevat een globaal overzicht van deze verschillende begrippen en de sociale informanten bij wie de begrippen worden gemeten (zie 'Ja' in de cellen van de tabel).

Tabel 2.1 – Typen indicatoren, begrippen en informanten in de veiligheidsmonitor V(S)O

Typen indicatoren	Categorieën begrippen per type indicator	Categorieën sociale informanten		
		Locatieleiding	Docent / OOP	Leerlingen
Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen	Soc.-cogn. ondersteuning alle lln / curriculumdiff.	Ja	Ja	
	Binnenschoolse regulatie van sociaal gedrag	Ja	Ja	Ja
	Samenwerking met externe instituten	Ja	Ja	
	Schoolmaatregelen tegen ongewenst sociaal gedrag	Ja*		Ja
Ervaring van sociale (on)veiligheid	Gevoelens van sociale veiligheid		Ja	Ja
	Mate van ongewenst sociaal gedrag			Ja
	Incidenten / aard en mate van ervaren geweld	Ja*	Ja	Ja
	Mogelijke vergroting van sociale veiligheid		Ja	Ja
Achtergrond- / sociale competentiekenmerken		Onderwijs- en organisatorische kenmerken	Persoonlijke en professionele kenmerken	Persoonlijke, gezins- en onderwijskenmerken

* Aanvullingen in de veiligheidsmonitor 2008 ten opzichte van de veiligheidsmonitor 2006.

Een aanvulling die begin 2008 bij de locatieleiding werd doorgevoerd, betreft de schoolmaatregelen tegen ongewenst sociaal gedrag. De aanvulling gaat in op de vraag of er in de locatie preventief beleid wordt gevoerd ter vergroting van onderling respect, of pro-sociaal gedrag, in een aantal opzichten. Het verzoek tot deze uitbreiding werd via het ministerie gedaan door de 'Commissie Gelijke Behandeling', mede op grond van de resultaten van een secundaire analyse van de monitorgegevens uit 2006. Deze secundaire analyse gaf een precies zicht op de motieven tot en varianten van pro-sociaal gedrag en sociale integratie, sociale discriminatie, en antisociaal of gewelddadig gedrag tussen leerlingen onderling, personeel onderling, en tussen leerlingen en personeel (zie voor details Mooij, 2007a).

2.4 Ervaring van sociale (on)veiligheid

Een derde type indicatoren in Figuur 2.1 en Tabel 2.1 betreft de ervaring van sociale (on)veiligheid in een schoollocatie. Hier gaat het ten eerste om de veiligheidsgevoelens van leerlingen en personeel met betrekking tot verschillende plaatsen in en rond de locatie. Ten tweede gaat het bij de leerlingen om ongewenste sociale gedragingen zoals spijbelen en het bezit van of dealen in drugs en wapens. Ten derde zijn bij leerlingen en personeel, ook onderling, mogelijk diverse varianten van geweld aan de orde in verschillende rollen: als slachtoffer, dader, of ook getuige. Ten vierde kunnen docenten maar ook overig personeel en leerlingen ervaren dat bepaalde maatregelen nodig zijn ter vergroting van de sociale veiligheid: naarmate men zich op bepaalde plaatsen in of rond school sociaal onveiliger voelt, zal men meer suggesties doen ter vergroting van de sociale veiligheid op die plaats of plaatsen.

Ten aanzien van het ervaren van (on)veiligheid in de vorm van antisociaal gedrag zijn diverse varianten van pesten en geweld van belang. Theoretisch komen de begrippen ‘pesten’ en ‘geweld’ nauw overeen, hetgeen ook tot uiting komt in empirisch onderzoek (Farrington, 1993; Loeber & Farrington, 2001; Mooij, 1992, 1994). Inhoudelijk gaat het om zes varianten van agressief of gewelddadig gedrag. Tabel 2.2 geeft een overzicht van de begrippen en subbegrippen in relatie tot deze indicatoren.

Tabel 2.2 – Indicatoren van feitelijk ervaren geweld

Indicatoren feitelijk geweld:	Subbegrippen:
Verbaal geweld	Uitschelden, expres storen, extra luid zijn, met opzet lawaai maken
Materieel geweld	Krassen of beschadigen, bespuiten of besmeuren, verstopten of wegmaken, vernielen, stelen
Sociaal geweld	Negeren, uitsluiten, bedreigen, intimideren, chanteren, verkeerde geruchten verspreiden
Licht lichamelijk geweld	Expres aanstoten of pijn doen, met opzet duwen of schoppen, met opzet laten struikelen, opzettelijk stompen, slaan
Grof lichamelijk geweld	Met elkaar vechten, in elkaar slaan of aftuigen, met een wapen bedreigen, een wapen gebruiken
Seksueel geweld	Maken van seksuele opmerkingen, maken van seksuele gebaren, betasten, aanranding, verkrachting

In de kern gaat het bij zowel pesten als geweld om varianten van antisociaal of agressief gedrag, waarbij het belangrijkste verschil zich toespitst op de frequentie wat betreft eenzelfde slachtoffer of groep slachtoffers. Wanneer een antisociale gedragsvorm ten opzichte van eenzelfde persoon of groep herhaald plaatsvindt, is sprake van pesten. Ten aanzien van elke soort antisociaal gedrag is ten eerste van belang of een persoon, in een of andere vorm, dit antisociale gedrag wel eens heeft ervaren en, zo ja, in welke rol (slachtoffer, dader, of getuige). Ook kan de frequentie worden gescoord ten opzichte van dezelfde of wisselende anderen (leerlingen, docenten, onderwijsondersteunend personeel, of familieleden van leerlingen). Tevens kan de plaats van handeling worden geïdentificeerd en kunnen de (veronderstelde) motieven worden geïnven-

tariseerd. Tenslotte kan worden nagegaan of melding heeft plaatsgevonden en, zo ja, aan wie, en de effectiviteit van de melding worden beoordeeld.

Aan de locatieleiding zijn hier, als aanvulling op de monitor van 2006, in 2008 tevens extra vragen gesteld (zie ook Tabel 2.1). Dit gebeurde op verzoek van de Inspectie en het ministerie van OCW. De uitbreiding betrof de registratie van veiligheidsincidenten in de locatie. In 2008 werd de locatieleiding ook gevraagd de frequentie en de aard van incidenten tussen verschillende groepen leerlingen in te vullen, en te specificeren of er sprake was van bepaalde problematiek onder leerlingen. De betreffende specificaties komen in de volgende hoofdstukken aan de orde.

3 Methode

3.1 Benadering van locaties VO en VSO

Ter uitvoering van de tweede afname van de monitor heeft het ministerie van OCW medio september - begin oktober 2007 een aanbevelingsbrief gestuurd aan alle besturen en locaties van scholen in het V(S)O. Hierbij werd gebruik gemaakt van de actuele CFI-adressenbestanden. Direct hierna heeft het ITS dezelfde besturen en locaties aangeschreven met aanvullende informatie over het doel, de werkwijze en de opbrengsten van deelname aan deze tweede meting. Het gaat om de in Tabel 2.3 vermelde aantallen.

Tabel 2.3 – Aantallen aangeschreven besturen en locaties V(S)O

Onderwijstype	Besturen	Locaties	Totaal
Voortgezet onderwijs	365	1.281	1.646
Speciaal onderwijs (met name clusters 2 en 4)	49	150	199
Totaal	414	1.431	1.845

Indien locaties meer informatie wensten, konden zij deze verkrijgen via het hiervoor op internet ingerichte webportaal, of hun verzoek telefonisch aan de orde stellen. Per locatie werd het management gevraagd aan te geven of men mee wilde doen aan de monitor en, zo ja, een bepaalde persoon te belasten met de uitvoering van de organisatorische werkzaamheden. Deze ‘locatie monitor manager’ had als taak het per locatie organiseren van de inroostering van de klassen leerlingen in een computerlokaal, binnen een bestek van circa acht weken aan het begin van 2008. Tevens had hij of zij als taak het verzorgen van informatie over de veiligheidsmonitor V(S)O aan (alle) docenten, onderwijsondersteunend personeel (conciërges, administratie, overig personeel), en leidinggevendenden, en het erop toezien dat deze de monitor ook invulden.

3.2 Afname van de sociale veiligheidsmonitor

Alle respondenten kregen door middel van een persoonlijke logincode toegang tot het webinter-vuew. In de toegangscode was een identificatienummer versleuteld wat betreft de locatie waar-aan de respondent werkzaam was, of leerling was. Hierdoor was het mogelijk verschillende (deel)vragenlijsten voor verschillende doelgroepen of instellingen tegelijk af te nemen. Leerlin-gen vulden hun vragenlijst in tijdens klassikaal geplande uren in het computerlokaal op school. Personeel en leidinggevendenden vulden de lijst op school of thuis in.

De locatie monitor managers waren in staat op het webportaal de voortgang van het veldwerk in hun eigen locatie in te zien. Ook was het voor hen mogelijk via het portaal ondersteuning te krijgen voor het uitzetten van het veldwerk bij respondenten. Daarnaast bevatte het portaal voor

locaties ondersteunende teksten en materialen om de deelname aan de veiligheidsmonitor te stimuleren. Voorafgaand aan en tijdens de dataverzameling heeft het ITS een helpdesk onderhouden waar locatie monitor managers of anderen met vragen of opmerkingen terecht konden.

De afname van de veiligheidsmonitor resulteerde uiteindelijk in vier soorten databestanden: een leerlingenbestand, docentenbestand, onderwijsondersteunend personeel bestand, en een leidingbestand. Deze vier soorten gegevens werden apart en in onderlinge samenhang, in een vijfde locatiebestand, geanalyseerd. Het totaal aantal leidinggeevenden, docenten en onderwijsondersteunend personeel, en leerlingen, is opgenomen in onderstaande Tabel 2.4. Ter vergelijking zijn de aantallen deelnemers in 2006 ook weergegeven. Geconcludeerd kan worden dat de deelname relatief hoog kan worden genoemd, en daarnaast in de twee jaren vergelijkbaar groot is.

Tabel 2.4 – Deelnemende locaties, leidinggeevenden, docenten / OOP, en leerlingen

Jaar	Locaties	Leidinggeevenden	Docenten / OOP	Leerlingen
2006	214	629	6.897	80.790
2008	219	606	6.230	78.840

3.3 Controle en eerste bewerking van de gegevens

Per bestand zijn controles op de kwaliteit van de gegevens uitgevoerd. Dit gebeurde per variabele via een check van het aantal missing values en van de weinig waarschijnlijke coderingen (bijvoorbeeld een leerling in de eerste klas van het VO die zegt 22 jaar oud te zijn). Voor zover aannemelijk te maken, zijn hier ook datacorrecties doorgevoerd (in het voorbeeld: de leerling krijgt de leeftijd die blijktens het onderzoek gemiddeld hoort bij de leerlingen in klas 1 VO). Nadere informatie is opgenomen in de bijlage, in de paragraaf ‘Controle van gegevens en om-scoringen’.

Bij de locatiegegevens is tevens een extra controle van de diverse NAW-gegevens in relatie tot het BRIN(vestigings)nummer doorgevoerd. Dit was enerzijds nodig vanwege ‘echte’ verschillen tussen de diverse jaarbestanden wegens veranderingen in locaties en scholen, en tevens vanwege het niet geheel op elkaar aansluiten of deels ontbreken van gegevens. Anderzijds was dit noodzakelijk om de locatiegegevens van het jaar 2008 eenduidig te kunnen relateren aan de gegevens van het jaar 2006 in de situatie dat een locatie in beide jaren heeft deelgenomen.

3.4 Controle op representativiteit in landelijke deelname

De onderzoeksdeelname van leerlingen in de diverse onderwijstypen kan in verschillende mate overeenkomen met de verdeling van leerlingen in de Nederlandse populatie. Indien de deelname representatief is voor de populatie, kunnen de resultaten uit de monitormeting eenvoudig worden gegeneraliseerd naar de landelijke situatie. Indien de steekproef echter niet representatief blijkt te zijn voor de landelijke situatie, wordt een weegfactor toegepast. Ondervertegenwoor-

digde groepen krijgen dan een weegfactor groter dan '1'; oververtegenwoordigde groepen krijgen een weegfactor kleiner dan '1' toegekend volgens onderstaande formule:

$$\text{weegfactor} = \frac{\text{populatieaantal per cel} \times \text{totale respons}}{\text{responsaantal per cel} \times \text{totale populatie}}$$

In onderstaande Tabel 2.5 staan de aantallen leerlingen in de deelnemende onderwijstypen wat betreft zowel de landelijke populatie als de deelname aan de Veiligheidsmonitor 2008. De gegevens van de landelijke populatie zijn gebaseerd op cijfers uit het CBS-Jaarboek 2008 (zie Centraal Bureau voor de Statistiek, 2007, p. 153, Tabel 3.1.4). Het CBS-Jaarboek 2008 rapporteert echter geen recente cijfers voor onderwijstype 1, Clusters REC-VSO. Deze laatstgenoemde cijfers zijn verkregen uit een rapportage van Smeets (2007).

Tabel 2.5 – Verdeling onderwijstypen volgens CBS (populatie) en in de steekproef 2008

Onderwijstype	Leerjaar	Landelijke populatie 2006/2007		Veiligheidsmonitor 2008	
		Aantal	%	Aantal	%
1. Clusters REC-VSO	-	26.000	2,68	2.697	3,49%
2. Praktijkonderwijs	-	27.500	2,84	2.645	3,42%
3. VMBO leerwegondersteunend (lwoo)	1-4	99.800	10,30	3.031	3,92%
4. VMBO (excl. lwoo)	3-4	177.700	18,34	20.796	26,88%
5. VMBO (excl. lwoo), HAVO, VWO	1-2	334.000	34,47	32.120	41,51%
6. HAVO, VWO	3-6	303.900	31,37	16.085	20,79%
Totaal		968.900	100,00	77.374	100,00
<i>Missing value onderwijstype</i>				1.466	
Totaal leerlingen in monitormeting 2008				78.840	

Er is op drie manieren getoetst of er verschillen zijn tussen de landelijke populatie en de steekproef van de Veiligheidsmonitor 2008. De eerste manier is via de percentages leerlingen per onderwijstype. In Tabel B 41 in de bijlage worden de toetsingsresultaten op basis van de percentages leerlingen per onderwijstype vermeld. In deze Tabel blijken enkele verschillen: er is een relatieve ondervertegenwoordiging van onderwijstype 3 (VMBO leerwegondersteunend) en - hoewel niet significant - onderwijstype 6 (HAVO/VWO). Deze onderwijstypen komen in de steekproef van de Veiligheidsmonitor V(S)O 2008 iets minder vaak voor dan in landelijk opzicht. Onderwijstype 4 (VMBO excl. lwoo) komt in de Veiligheidsmonitor 2008 vaker voor dan in de landelijke populatie.

De tweede manier is via de aantallen leerlingen per onderwijstype. In Tabel B 42 in de bijlage worden de aantallen leerlingen per onderwijstype in de Veiligheidsmonitor vergeleken met de verwachte aantallen zoals afgeleid van de landelijke populatie. Vanwege de grote aantallen worden significante verschillen gevonden voor alle onderwijstypen. Een Tabel met passende weegfactoren voor 2008 is te vinden in Tabel B 43 in de bijlage.

Ten derde hebben wij ook de representativiteit van de locatiedeelname volgens een gebiedsindeling van het CBS gecontroleerd (vgl. Vliegen, 2005). Die indeling bestaat in vierdeling:

- (1) de vier grote steden (G4);
- (2) 18 stedelijke agglomeraties (de 22 grootste stedelijke gebieden minus G4);
- (3) stadsgewesten; en
- (4) het platteland.

De indeling van feitelijk deelnemende locaties volgens percentages wijkt niet (significant) af van de landelijke indeling van locaties volgens percentages. Toetsing gebaseerd op verdelingskenmerken conform de aantallen locaties laat zien dat er in alle vier categorieën significante verschillen zijn tussen feitelijke en verwachte deelname.

Deze uitkomsten ondersteunen grotendeels de keuze voor het representatief achten, dus niet wegen, van de huidige gegevens. Wij zullen echter de resultaten van analyses in de volgende hoofdstukken mede benutten in de besluitvorming de uiteindelijke landelijke benchmarks al dan niet te wegen (zie verder hoofdstuk 7).

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid van de gegevens

Validiteit betreft de mate waarin een instrument dátgene meet wat dient te worden gemeten. Betrouwbaarheid indiceert de mate waarin de verkregen gegevens eenduidig en replicerbaar zijn. In het kader van de eerste meting in 2006 is de validiteit van de veiligheidsmonitor met name versterkt via:

1. een pilot onderzoek van het concept instrumentarium en de werkwijze in de praktijk;
2. een zo eenduidig en eenvoudig mogelijk taalgebruik;
3. de zo feitelijk mogelijke scoring van diverse varianten van sociaal gedrag;
4. het over en weer benaderen van mogelijke slachtoffers en daders met wederzijdse informatie over elkaar ('spiegelen'), inclusief het vragen van informatie over het getuige-zijn. Hierdoor is de verstrekte informatie over veiligheid en geweld over en weer te controleren. Bepaalde vertekeningen kunnen echter ook informatief zijn voor de aard van eventueel onderliggende problematiek;
5. de random verdeling van 'blokken vragen' met betrekking tot feitelijk ervaren geweld over respondenten: elke respondent vult slechts twee van de zes blokken in. Hierdoor is er wat betreft het instrument minder sprake van antwoordgewenning of het optreden van vermoeidheids- en leesproblemen;
6. het deels vragen van dezelfde informatie bij verschillende informanten (leiding, docenten en OOP, leerlingen) binnen eenzelfde locatie (vgl. Tabel 2.1). Hierdoor kan over variabelen en over informanten, binnen eenzelfde locatie, worden nagegaan of er samenhang of 'sociale cohesie' bestaat wat betreft de eigen visie en ervaring, respectievelijk de visie op de ander en de ervaring van de ander. Deze aanpak lijkt tot op heden uniek in de meting en validering van sociale veiligheid en sociaal geweld.

Analyse van de relaties tussen de diverse variabelen gemeten in 2006 (via schaalanalyse, factoranalyse) leidde tot de conclusie dat de gegevens betrouwbaar en valide worden gemeten (zie ook Mooij, 2008; Mooij et al., 2006a). Wat betreft de gegevens in 2008 worden zoveel mogelijk dezelfde werkwijzen gehanteerd en vergelijkbare analyses verricht, waardoor de vergelijking met resultaten van 2006 eenduidig is (zie bijlage 6 van dit rapport met de resultaten van schaal-

constructie en betrouwbaarheid in 2006 en 2008). De precieze werkwijze en resultaten worden steeds ook gerapporteerd bij de betreffende monitoronderwerpen in de volgende hoofdstukken. Op deze plaats kan samenvattend worden opgemerkt dat de resultaten wat betreft betrouwbaarheid en homogeniteit of interne validiteit per schaal voor zowel 2006 als 2008 voldoende tot en met goed zijn. De rapportage in de volgende hoofdstukken maakt bovendien helder dat de uitkomsten van de meting in 2008, met grotendeels nieuwe respondenten, wijst op adequate externe validiteit van de gegevens verkregen met de veiligheidsmonitor V(S)O.

3.6 Rapportage en terugkoppeling van resultaten (landelijk, per locatie)

De monitorgegevens zullen ten eerste landelijk worden geanalyseerd en gerapporteerd. Bij de analyse worden de resultaten van 2008 steeds naast die van 2006 geplaatst. De verschillen tussen percentages of gemiddelden worden getoetst op significantie. In de tabellen in de bijlagen wordt gerapporteerd welke verschillen significant zijn. Om een leidraad te bieden voor de interpretatie van de effecten, worden ook de effectgroottes gerapporteerd. Effectgroottes zijn niet gevoelig voor de steekproefgrootte en geven een duidelijk beeld van het effect. In de tabellen in de bijlage is dit terug te vinden in de laatste kolom ‘verschil’ en de voetnoten bij deze tabellen.

Na analyse en eerste rapportage zullen de landelijke resultaten worden samengevat in een brochure (Mooij & de Wit, 2008). Deze verschijnt in een gedrukte versie en digitaal (pdf) via internet. In de rapportage worden onder andere benchmarks uit de eerste afname in 2006 vergeleken met die uit de tweede afname in 2008. Overeenkomsten en eventuele verschillen geven dan een beeld van de landelijke situatie en mogelijke verschuivingen op veiligheidsgebied in de periode 2006 – 2008 in het voortgezet (speciaal) onderwijs.

Ten tweede worden de monitorgegevens per locatie geanalyseerd en gerapporteerd. De locatie-specifieke gegevens worden daarna ook per internet aan de betreffende locatie ter beschikking gesteld. Deze terugkoppeling gebeurt weer vertrouwelijk, via een logincode op het webportaal. De locatie monitor manager is de persoon die de eigen instellingsgegevens en de vergelijkingen met de landelijke benchmarks kan inzien en desgewenst, in overleg met de locatieleiding, kan benutten ter evaluatie of ondersteuning van het veiligheidsbeleid van de locatie. Locaties die in 2006 en 2008 hebben geparticipeerd, krijgen terugkoppeling van informatie over (het verschil tussen) beide jaren.

4 Landelijke resultaten van locatieleidingen 2006 - 2008

In dit hoofdstuk worden de landelijke resultaten van de locatieleidingen op de Veiligheidsmonitor 2008 geplaatst naast die van de Veiligheidsmonitor 2006. Dit overeenkomstig het model in Figuur 2.1 en de nadere uitwerking hiervan in Tabel 2.1. De bijbehorende tabellen zijn steeds opgenomen in de bijlage. Om een leidraad te bieden voor de interpretatie van de mogelijke verschillen tussen de scores in beide jaren, wordt per variabele steeds ook de effectgrootte gerapporteerd. In de tabellen is deze grootte en de interpretatie ervan steeds terug te vinden in de laatste kolom 'verschil' met bijbehorende voetnoten.

4.1 Achtergrondkenmerken van locaties

Informatie over de achtergrondkenmerken van locaties is te vinden in Tabel B 1 en Tabel B 2 in de bijlage. Deze tabellen laten achtereenvolgens het volgende zien.

De deelnemende locaties tellen in 2008 gemiddeld 821 leerlingen. Het grootste deel van de leidinggevendenden is werkzaam in een locatie met VMBO (81,2%). Aan deze leidinggevendenden is tevens gevraagd welke VMBO-typen dit betrof: op eenzelfde locatie kunnen meerdere typen aanwezig zijn. De meeste leidinggevendenden noemen de theoretische leerweg (76,1%), gevolgd door kaderberoepsgerichte leerweg (72,4%), basisberoepsgerichte leerweg (71,4%), leerwegondersteunend onderwijs (63,2%) en gemengde leerweg (50,9%). Na het VMBO komen achtereenvolgens HAVO (44,5%), VWO (41,5%), praktijkonderwijs (7,8%) en speciaal onderwijs (7%). Ook hier kunnen meer onderwijstypen binnen eenzelfde locatie aanwezig zijn. In het VWO is er in 2008 een iets mindere deelname in vergelijking met 2006.

De leidinggevendenden stellen het vaakst te werken in openbare scholen (30,8%). Andere veelvoorkomende denominaties zijn Rooms-Katholiek (22,3%), Protestant-Christelijk (19,3%) en Algemeen Bijzonder (14%). Ook zijn er enkele samenwerkingsscholen (3,7%), gereformeerde (2%) en reformatorische (0,8%) scholen. Een enkele leidinggevende noemt een antroposofische of vrije school (0,3%). In vergelijking met 2006 zijn er in 2008 iets meer leidinggevendenden uit openbare locaties en iets minder leidinggevendenden uit Rooms-Katholieke locaties.

De leidinggevendenden geven aan dat het vooral gaat om locaties met regulier onderwijs (87,5%). In 2008 doen in vergelijking met 2006 wel weer Daltonscholen mee, maar geen scholen met Jenaplan- of Montessori-onderwijs.

4.2 Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Aan de locatieleiding is een aantal vragen gesteld om meer zicht te krijgen op het sociale veiligheidsbeleid van de locaties betrokken in de veiligheidsmonitor V(S)O 2008. Dit conform het

model in Figuur 2.1 en de nadere uitwerking hiervan in Tabel 2.1. De belangrijke indicatoren voor het sociale veiligheidsbeleid zijn dan:

- sociaal-cognitieve ondersteuning;
- binnenschoolse regels;
- samenwerking met externe instituten;
- schoolmaatregelen tegen ongewenst sociaal gedrag.

De betrouwbaarheid van de geconstrueerde schalen ter indicatie van deze variabelen kan worden nagelezen in Tabel B 45 in de bijlage. Alle schalen zijn voldoende betrouwbaar. In Tabel B 3 in de bijlage kunnen de gemiddelden voor alle indicatoren worden gelezen. In Tabel B 4 worden percentages voor variabelen in categorieën vermeld. In de volgende alinea's worden deze resultaten samengevat.

Sociaal-cognitieve ondersteuning

Leidinggevend en geven aan dat er in grote mate aandacht is voor leerlingbetrokkenheid (gem = 6,98) en voor docentkwaliteiten (gem = 7,14). Ook is er volgens de leidinggevend en in grote mate sprake van instructie en inzicht in leerlingvorderingen (gem = 7,28). Wat betreft het taalbeleid wordt duidelijk dat ongeveer de helft van de leidinggevend en stelt dat de locatie in alle lessen een bewust taalbeleid voert. Er zijn in 2008 geen veranderingen te bespeuren ten opzichte van de meting met de Veiligheidsmonitor in 2006.

Binnenschoolse regels

Het merendeel van de leidinggevend en geeft aan dat interne personen betrokken zijn bij het opstellen van regels (gem = 0,66, ofwel 66%). Externe personen zijn ook betrokken bij het opstellen van regels, zij het in mindere mate (gem = 0,16). Wanneer aan leidinggevend en wordt gevraagd of er aandacht is voor de regels en de omgang met incidenten, dan wordt aangegeven dat dit ongeveer in de helft van de gevallen gebeurt (gem = 3,93). Wat betreft expliciet veiligheidsbeleid en incidentenregistratie geeft men aan dat dit meer is dan de helft van de gevallen (gem = 4,65). Slechts een zeer klein percentage van de leidinggevend en rapporteert dat een externe partij zoals een vertrouwensinspecteur betrokken is bij het opstellen van gedragsregels (1,7%). In vergelijking met 2006 is er in 2008 iets meer aandacht voor regels en de omgang met incidenten dan in 2006. Hetzelfde kan gezegd worden voor het expliciete sociale veiligheidsbeleid en de incidentenregistratie.

Samenwerking met externe instituten

Leidinggevend en rapporteren dat er in geval van incidenten procedures zijn voor de samenwerking met externe instituten of instellingen. Zij geven aan dat dit in meer dan de helft van de gevallen gebeurt (gem = 4,9). Er is hier een verandering ten opzichte van 2006: in 2008 wordt volgens de leidinggevend en iets meer samengewerkt met externe instituten voor het melden van incidenten.

Schoolmaatregelen tegen ongewenst sociaal gedrag

In 2006 en 2008 is tevens een aantal meer specifieke kenmerken en veiligheidsmaatregelen tegen ongewenst sociaal gedrag aan de orde gesteld bij de locatieleidingen: zie Tabel B 5 in de bijlage. Relatief belangrijke ontwikkelingen zijn de toenames van de jaarlijkse aandacht in alle groepen / klassen die wordt besteed aan agressie en geweld door middel van projecten of themalessen (2006: gem 4.0; 2008: gem 4.6), het inzetten van getrainde leerlingen als vertrouwens-

persoon of ‘mediator’ voor andere leerlingen, en de scholing van onderwijsgevend en ondersteunend personeel op het terrein van de sociale veiligheid.

In 2008 zijn enkele nieuwe vragen voorgelegd aan de leidinggevenden om een gedetailleerder beeld te krijgen van de registratie van incidenten, het opstellen van het veiligheidsbeleid en het melden van incidenten aan de politie. In Tabel B 6 in de bijlage staat het resultaat van scoring op deze vragen weergegeven. De zeven antwoordcategorieën zijn hierbij teruggebracht tot twee categorieën: niet of wel gedaan, of aanwezig. Uit Tabel B 6 blijkt onder meer dat, in 2008, 92% van de schoolleidingen aangeeft dat in hun locatie een registratie plaatsvindt van de voorkomende incidenten. Verder geeft 71% aan dat dit digitaal gebeurt. Volgens 89% van de leidinggevenden is in de locatie een veiligheidsplan aanwezig. In veel gevallen worden bij het formuleren en controleren van het veiligheidsbeleid leerlingen (71%), ouders (76%) of de medezeggenschapsraden betrokken (85%). Tot slot zegt 96% van de leidinggevenden dat op de locatie is vastgesteld welke incidenten aan de politie worden gemeld, terwijl men in 98% van de gevallen op de hoogte is van de incidenten waarbij aangifte gedaan kan worden.

Aan leidinggevenden zijn in 2008 ook aanvullende vragen gesteld over preventief beleid ten aanzien van respect. Op de items over het preventieve beleid ter vergroting van het onderling respect is een Principale Factor Analyse uitgevoerd. Op basis van de uitkomst van deze analyse zijn vier schalen geconstrueerd die inhoudelijk staan voor preventief beleid ter vergroting van:

1. onderling respect (m.n. bij persoonlijke, uiterlijke kenmerken);
2. (gewenst) gedrag;
3. belonen van gewenst gedrag;
4. respect voor hoge of lage schoolprestaties.

In Tabel B 46 staan de betrouwbaarheidsmaten van de resulterende vier schalen weergegeven. Alle schalen hebben een Alpha boven de .80. De betrouwbaarheid van de schalen is dus goed.

In Tabel B 7 staan de gemiddelden en standaardafwijkingen voor deze schalen. De leidinggevenden hebben op een 10-puntsschaal aangegeven of er sprake is van preventief beleid ten aanzien van respect. Uit de tabel kan worden afgelezen dat gemiddeld een 7,7 wordt gerapporteerd voor preventief beleid ten aanzien van gedrag. Het cijfer voor preventief beleid ter vergroting van onderling respect ten aanzien van persoonlijke kenmerken is duidelijk lager (gem = 6,0), evenals dat voor preventief beleid ten aanzien van belonen van gewenst gedrag (gem = 6,4) en preventief beleid ter vergroting van respect voor hoge of lage schoolprestaties (gem = 6,5).

4.3 Ervaring van sociale (on)veiligheid

De operationalisering van ervaring van sociale (on)veiligheid gebeurt weer conform het model in Figuur 2.1 en de nadere uitwerking hiervan in Tabel 2.1. Aan de locatieleidingen is in 2008 voor het eerst gevraagd een inschatting te maken van het aantal incidenten dat zich op de locatie voordoet. De globaal ingedeelde frequenties van de aantallen incidenten zijn weergegeven in de bijlage, Tabel B 8. In Tabel B 9 zijn de gemiddelden per type incident gegeven.

Incidenten doen zich voornamelijk voor tussen autochtone leerlingen onderling (gem = 1,9) en tussen autochtonen en allochtonen (gem = 1,7). Ook worden incidenten tussen groepen alloch-

tonen gerapporteerd (gem = 1,0). Incidenten tegen leerlingen vanwege homoseksualiteit (gem = 0,2) en tegen personeel vanwege homoseksualiteit (gem = 0,1) worden duidelijk minder genoemd dan die tegen de eerdergenoemde categorieën.³

Tevens is wat betreft enkele mogelijke problematieken met leerlingen gevraagd of deze zich voordoen. In Tabel B 10 is een overzicht van de antwoorden gegeven. Er zijn met name problemen tussen leerlingen van de school en leerlingen van andere scholen (49,7%). Aangegeven wordt ook dat het gaat om problemen wegens loverboys (15,6%), extremisme (12,5%), religieus extremisme (2,3%), en andere vormen van extremisme (1,8%).

---

³ In de brochure 2008 zijn deze gegevens omgezet naar percentages leidinggeevenden die niet / wel melding maakten bepaalde geweldsincidenten. Begin 2008 stelt circa 10 % van de leidinggeevenden te maken hebben (gehad) met geweldsincidenten tussen leerlingen. Dit zijn incidenten gericht tegen leerlingen vanwege homoseksualiteit, incidenten tussen autochtone en allochtone leerlingen, tussen verschillende groepen allochtone leerlingen, en tussen verschillende groepen autochtone leerlingen. Circa 7 % van de leidinggeevenden vermeldt incidenten tegen personeel vanwege homoseksualiteit.

5 Landelijke resultaten van docenten/overig personeel 2006 - 2008

In dit hoofdstuk worden de landelijke resultaten van de docenten en het onderwijsondersteunend personeel (OOP) op de Veiligheidsmonitor V(S)O 2008 besproken en vergeleken met die van 2006. Dit conform het model in Figuur 2.1 en de nadere uitwerking van het model in Tabel 2.1. De tabellen waarnaar wordt verwezen, zijn alle opgenomen in de bijlage.

5.1 Achtergrondkenmerken

In Tabel B 11 en Tabel B 12 staan de achtergrondkenmerken voor docenten en onderwijsondersteunend personeel weergegeven. Wat betreft functie binnen de school zijn docenten de grootste groep deelnemers (72,5%) aan de monitor, gevolgd door administratief personeel (9,8%) en conciërges (5%). Het meeste personeel is werkzaam in het VMBO (68,4%), gevolgd door HAVO (30%), VWO (28,7%), Praktijkonderwijs (6,8%) en Speciaal Onderwijs (2,1%).

Docenten en onderwijsondersteunend personeel betrokken bij de Veiligheidsmonitor V(S)O 2008 zijn gemiddeld 44,6 jaar oud en werken gemiddeld 28,3 klokuren op de locatie. Geslacht is gelijk verdeeld: 50% is man en 50% is vrouw. Bijna alle docenten/OOP zijn geboren in Nederland (93,7%) en voelen zich hier ook thuis (92,9%). Op de vraag naar de religieuze achtergrond antwoordt 30,8% niet godsdienstig te zijn, 26,6% is gedoopt en 42,62% noemt zich godsdienstig (kerks). Er zijn ook vragen gesteld naar de seksuele geaardheid van de betrokkenen. Op deze vraag wenste bijna 11% geen antwoord te geven. Overige deelnemers waren heteroseksueel (86,3%), homoseksueel of lesbisch (1,7%), of bi-seksueel (1%).

Op al deze achtergrondkenmerken gemeten in 2008 zijn er geen, of geen opmerkelijke, verschuivingen ten opzichte van de resultaten verkregen in 2006.

5.2 Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Aan docenten en onderwijsondersteunend personeel zijn vragen gesteld om het sociale veiligheidsbeleid en relevante maatregelen in kaart te brengen. Belangrijke indicatoren voor het sociale veiligheidsbeleid zijn: sociaal-cognitieve ondersteuning, binnenschoolse regels, en samenwerking met externe instituten. De betrouwbaarheid van de schalen kan worden nagelezen in Tabel B 47 in de bijlage. De schalen zijn voldoende tot goed betrouwbaar. In Tabel B 13 en Tabel B 14 in de bijlage kunnen de resultaten wat betreft sociale veiligheid worden gelezen. In de volgende alinea's worden deze resultaten besproken.

Sociaal-cognitieve ondersteuning

Docenten en onderwijsondersteunend personeel werd gevraagd om met een percentage aan te geven in hoeverre de lessen worden aangepast aan het niveau van de leerlingen. Gemiddeld

komt naar voren dat er rekening wordt gehouden met het niveau van de leerlingen (gem = 66,4, ofwel 66%). Dit betekent een kleine verschuiving ten opzichte van 2006. Toen was dit gemiddelde iets lager (gem = 61,6).

Binnenschoolse regels

Het overgrote deel van de docenten en ondersteunend personeel (98,5%) zegt dat er op school afspraken worden gemaakt over gedragsregels. De regels worden voor een groot deel opgesteld door personen binnen school (gem = 0,85, ofwel 85%). Aan de docenten en het ondersteunend personeel werd ook gevraagd waar de regels zijn in te zien. Regels zijn het vaakst te zien in de schoolgids (97,6%) en ook te lezen op internet (79,4%). Gedragsregels worden ook uitgereikt op ouderavonden (73,5%) en zijn te vinden in de klaslokalen (40,1%) en in de gang (34,9%). Ten opzichte van 2006 is er in 2008 een kleine toename te zien van het percentage docenten/OOP dat aangeeft dat de regels te zien zijn op internet. In 2006 was dit 63,6% en in 2008 79,4%. De overige verschillen ten opzichte van 2006 zijn – gezien de kleine effectgroottes – te verwaarlozen.

Verder werd aan docenten en onderwijsondersteunend personeel gevraagd om met een percentage aan te geven in hoeverre de regels pro sociaal worden geformuleerd en samen met leerlingen worden gecontroleerd. Het gemiddelde percentage is in 2008 52,8%, hetgeen hoger is dan in 2006 (47,1%). Gelet op de effectgrootte is dit een kleine stijging te noemen.

Externe instellingen dragen bij aan regels

De regels worden grotendeels opgesteld door personen binnen school en in mindere mate via inbreng van externe instanties (gem = 0,55).

5.3 Ervaring van sociale (on)veiligheid

Aan docenten en onderwijsondersteunend personeel zijn ook vragen gesteld over de ervaring van sociale veiligheid. Belangrijke indicatoren voor het sociale veiligheidsbeleid zijn: gevoelens van veiligheid, ervaren geweld, en vergroting van veiligheid. De betrouwbaarheid van de schalen kan worden nagelezen in Tabel B 47 in de bijlage. De schalen zijn op één uitzondering na (grof lichamelijk geweld) voldoende tot goed betrouwbaar. In Tabel B 15 en Tabel B 16 kunnen gemiddelden en percentages worden gelezen.

Gevoelens van veiligheid

Docenten en onderwijsondersteunend personeel is gevraagd om in een percentage uit te drukken in hoeverre ze zich veilig voelen in en rond de locatie, in de omgeving van de school, en thuis. In en rond de locatie is dit percentage gemiddeld 92,3 en in de omgeving van de school 91,1. Thuis voelen docenten en onderwijsondersteunend personeel zich het veiligst (gem = 97,5).

Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)

In de monitor worden zes soorten geweld onderscheiden: verbaal, materieel, sociaal, licht lichamelijk, grof lichamelijk, en seksueel (zie par. 2.4).⁴ Een *eerste berekening van het ervaren*

---

⁴ In zowel 2006 als 2008 werden de relevante vragen gesteld met 7 antwoordcategorieën variërend van 1= nooit t/m 7 = altijd. Om de interpretatie in de vorm van percentages te vergemakkelijken is voor beide jaren een schaal 0 =

geweld maakt gebruik van de uitsplitsing naar ervaren geweld in relatie tot de eigen specifieke rol (slachtoffer, dader, getuige). Een overzicht van de resultaten wat betreft docenten en OOP gezamenlijk is opgenomen in bijlage 9 (zie de eerste Tabel 'Docenten / OOP'). In deze Tabel komt naar voren dat 34% van het personeel in 2008 ten minste een maal slachtoffer is van verbaal geweld; 15% is tenminste een maal slachtoffer van sociaal geweld; 12% van materieel geweld; 5% van licht lichamenlijk geweld; 4% van seksueel en minder dan 1% van grof lichamenlijk geweld. Bezien we de respectievelijke percentages van slechts de docenten (zie de tweede Tabel in bijlage 9), dan blijken de percentages van docenten relatief iets hoger uit te komen. Wat betreft daderschap van geweld wordt ten hoogste 1,4% gescoord (zie de genoemde twee Tabellen in bijlage 9).

Ten opzichte van het tenminste een maal getuige zijn van elk van de geweldsvarianten wordt relatief hoog gescoord. Bij docenten / OOP variëren de percentages van 77 (verbaal geweld) tot en met 38 (grof lichamenlijk geweld); bij slechts de docenten is er variatie van 79% (verbaal) tot en met 40% (grof lichamenlijk).

In beide genoemde Tabellen constateren de respondenten in 2008, ten opzichte van 2006, bij vijf van de zes geweldsvarianten kleine toenames wat betreft het tenminste een maal getuige zijn (geweest). Dit duidt óf op een toename van de sensitiviteit in het waarnemen van geweld bij anderen, óf ook op een toename in het feitelijk plaatsvinden van geweld bij anderen in en rond school. Nadere analyse kan hierin meer helderheid brengen.

Een *tweede berekening van ervaren geweld* is gebaseerd op het tenminste een maal hebben ervaren hiervan zónder uitsplitsing naar slachtofferschap, daderschap of getuige zijn. Dit percentage betreft dus het óf als slachtoffer, óf ook als dader, óf ook als getuige hebben ervaren van geweld. In dit verband kan in Tabel B 15 in de bijlage worden nagegaan dat, in 2008, van alle soorten geweld het verbaal geweld het meeste voorkomt (gem = 0,81, ofwel 81% van het personeel heeft dit tenminste een maal ervaren als slachtoffer, dader, of getuige, in de periode vanaf de zomervakantie 2007 tot begin 2008). Na dit verbaal geweld komen licht lichamenlijk geweld en materieel geweld het vaakst voor (gem = 0,59), gevolgd door sociaal geweld (gem = 0,54), seksueel geweld (gem = 0,25) en grof lichamenlijk geweld (gem = 0,23).

Wanneer deze soort resultaten van 2006 worden vergeleken met die van 2008 valt het volgende op. In 2008 is volgens docenten en overig personeel sprake van iets meer seksueel geweld en een lichte stijging wat betreft het ervaren van sociaal geweld.

Vergroting veiligheid

Aan docenten en OOP werd ook gevraagd of de veiligheid in de locatie op een bepaalde plek groter zou dienen te worden. Er kon worden geantwoord met 0 = nee en 1 = ja. Wat betreft de veiligheid in en om school blijkt uit Tabel B 15 en Tabel B 16 in de bijlage dat circa een kwart van de docenten / OOP aangeeft dat de veiligheid in en om school kan worden vergroot. Dit percentage (27%) is vrijwel gelijk aan dat van het jaar 2006 (25%). Circa 35% is van mening dat de sociale veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot; circa 0,7% is van mening dat deze veiligheid thuis dient te worden vergroot. Ook hier doet zich geen verandering voor tussen 2008 en 2006.

---

nee, 1 = ja gecreëerd. De precieze procedure wat betreft omscoringen kan worden nagelezen in de Bijlage (zie de paragraaf: 'Controle van gegevens en omscoringen'). In 2006 werden de algemene vragen random aan 1/3 van de totale steekproef gesteld, gevolgd door de meer specifieke vragen. In 2008 is ervoor gekozen iedere respondent de algemene vragen te laten beantwoorden, en de meer specifieke vragen random door 1/3 van de respondenten te laten invullen.

6 Landelijke resultaten van leerlingen 2006 - 2008

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de leerlingen op de Veiligheidsmonitor V(S)O 2008 naast die op de monitor van 2006 geplaatst. Dit conform het model in Figuur 2.1 en de nadere uitwerking hiervan in Tabel 2.1. Aangezien de steekproef leerlingen zeer groot is – en daarmee ook de statistische kracht – zullen bijna alle toetsingsverschillen significant zijn. Dit betekent niet dat het belangrijke of echt grote verschillen zijn. Of statistisch significante verschillen ook belangrijke verschillen zijn, wordt aangeduid door middel van de effectgrootte (vier categorieën: geen, klein, middelgroot, groot). Voor de volledigheid worden in de bijlage met tabellen zowel de significanties als de effectgroottes per variabele gerapporteerd.

6.1 Achtergrondkenmerken

In Tabel B 17 en Tabel B 18 zijn beschrijvende resultaten te vinden van de achtergrondkenmerken van leerlingen. In Tabel B 17 zijn continue schaalvariabelen opgenomen en in Tabel B 18 worden categorische variabelen vermeld. De continue variabelen worden allereerst besproken.

In 2008 zijn leerlingen gemiddeld 14,3 jaar oud, variërend van 9 tot en met 22 jaar. De hoogste opleiding van vader is gemiddeld eerder MBO dan HAVO, terwijl de hoogste opleiding van moeder precies tussen HAVO en MBO ligt (4=HAVO, 5=MBO). Gemiddeld hebben ouders van leerlingen in de veiligheidmonitor 2008 dus wel een HAVO of MBO diploma. Leerlingen zaten in leerjaar 1 tot 6; het gemiddelde leerjaar was 2,6 tot 2,7 jaar. De gemiddelde schoolcijfers voor Nederlands, rekenen/wiskunde, en natuurkunde lagen tussen 6,5 en 7 (resp. 6,8, 6,7 en 6,7).

Er is nagegaan of bovengenoemde achtergrondkenmerken van leerlingen in 2008 verschillen van de kenmerken van leerlingen in 2006. Uit de laatste kolom van Tabel B 17 valt af te lezen dat de effectgroottes alle zeer klein zijn. Er kan worden geconcludeerd dat de achtergrondkenmerken van leerlingen in het jaar 2008 niet wezenlijk verschillen van die voor het jaar 2006.

Categorische achtergrondkenmerken van leerlingen zijn weergegeven in Tabel B 18. In 2008 bestond de steekproef voor 50,3% uit jongens en voor 49,7% uit meisjes. Het merendeel van de leerlingen is in Nederland geboren (94,1%) en voelt zich het meest thuis in Nederland (87,2%). De meeste leerlingen groeien op in een volledig gezin (78,5%). Een groot deel van de steekproef geeft aan niet godsdienstig te zijn (45,1%). Circa 52% van de leerlingen bezoekt het VMBO (exclusief lwoo) en 21% HAVO, brugklas, of HAVO/VWO. Ook voor deze categorische achtergrondkenmerken is bekeken of er significante verschillen zijn tussen 2008 en 2006. Uit Tabel B 18 is op te maken dat de effectgrootte slechts bij de variabele onderwijstype een klein effect oplevert. Dit betekent dat de verdeling van onderwijstypen in 2008 iets anders is dan de verdeling in 2006. Deze verschuiving bestaat erin dat er in 2008 relatief meer VMBO (excl. lwoo) leerlingen en relatief minder HAVO, brugklas, HAVO/VWO leerlingen meedoen dan in 2006.

6.2 Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Om zicht te krijgen op de perceptie van het veiligheidsbeleid van de scholen is aan leerlingen een aantal vragen gesteld. Allereerst werd gevraagd of er op school afspraken zijn over school- of gedragsregels. Na deze algemene vraag is een aantal vervolgvragen gesteld. De betrouwbaarheden van de betreffende schalen zijn voldoende tot goed (zie Tabel B 48 in de bijlage).

Gemiddelden en standaardafwijkingen van de schaalvariabelen wat betreft veiligheidsbeleid staan beschreven in Tabel B 19 in de bijlage. Categorische variabelen waarvoor geen schaal is gemaakt, staan weergegeven in Tabel B 20. De resultaten worden in de volgende alinea's besproken.

Binnenschoolse gedragsregels

In 2008 gaf 95,9% van de leerlingen aan dat er op school afspraken zijn over school- of gedragsregels. In 2006 was dit 97,3%. Dit is geen relevant verschil; de effectgrootte is erg klein. Aan de leerlingen werd ook gevraagd waar de regels zijn in te zien (Tabel B 20). Regels zijn het vaakst te zien in de schoolgids (85,8%) en worden ook veelvuldig uitgereikt op ouderavonden (71,9%). Gedragsregels zijn ook te zien op internet (62,4%), in de klaslokalen (48,5%) en in de gang (43,3%). Het gemiddelde van de schaal betreffende het prosociaal formuleren en gezamenlijk controleren van gedragsregels is 0,60, hetgeen betekent dat in de meeste gevallen de regels zo worden ingevuld. Er zijn bij dit onderwerp geen veranderingen in 2008 ten opzichte van 2006.

Schoolmaatregelen tegen ongewenst gedrag

Aan leerlingen is gevraagd of de school in de afgelopen periode maatregelen heeft genomen tegen ongewenst gedrag. In 2008 geeft 46,4% van de leerlingen aan dat de school iets tegen spijbelen doet. Een wat lager percentage (25,2%) van de leerlingen rapporteert dat de school iets tegen drugs heeft gedaan en een vergelijkbaar percentage (23,1%) geeft aan dat de school iets tegen wapens heeft gedaan. Wanneer de percentages van 2008 worden vergeleken met die van 2006, kan worden gesteld dat er een kleine afname is in het percentage leerlingen dat aangeeft dat er schoolmaatregelen zijn tegen ongewenst gedrag wat betreft drugs en spijbelen.⁵

6.3 Ervaring van sociale (on)veiligheid

Belangrijke indicatoren zijn gevoelens van veiligheid, ongewenst gedrag van leerlingen, ervaren geweld, en vergroten van veiligheid op school. Allereerst wordt bekeken of er betrouwbare schalen kunnen worden geconstrueerd voor deze indicatoren. De schalen hebben betrekking op de situatie in de school en op het schoolplein. Uit Tabel B 48 in de bijlage kan worden opgemaakt dat de schalen alle betrouwbaar zijn. Gemiddelden en standaardafwijkingen van alle schaalvariabelen betreffende sociale veiligheid staan beschreven in Tabel B 21. Categorische variabelen staan beschreven in Tabel B 22. Ook is gevraagd naar de veiligheidssituatie in de schoolomgeving en de veiligheidssituatie thuis. Aangezien dit steeds slechts een vraag betrof,

---

⁵ Er dient hierbij wel opgemerkt te worden dat de vragen in 2006 iets anders zijn gesteld dan in 2008. In 2006 werden voor elke vraag over schoolmaatregelen zeven antwoordcategorieën gebruikt die werden omgescoord naar nee en ja. In 2008 werden de vragen direct met twee antwoordcategorieën (nee; ja) aan de leerlingen voorgelegd.

zijn hier geen schalen en geen betrouwbaarheden te berekenen. Deze variabelen worden in de bijlage in Tabel B 22 gepresenteerd en hieronder besproken.

Gevoelens van veiligheid

De meeste leerlingen (93%) geven aan zich veilig te voelen in school en op het schoolplein. Er is geen verschil ten opzichte van 2006. Wat betreft gevoelens van veiligheid in de omgeving van de school geeft 89,3% van de leerlingen aan zich veilig te voelen. Dit is overeenkomstig de situatie in 2006. Een groter deel van de leerlingen, ruim 97%, geeft aan zich thuis veilig te voelen. Ook hier is geen verschil met 2006 waar te nemen.⁶

Ongewenst sociaal gedrag

Ongewenst sociaal gedrag werd gemeten door leerlingen te vragen of er werd gespijbeld, drugs werden gebruikt, of wapens aanwezig waren. Er is gevraagd naar hun eigen gedrag en naar het gedrag van andere leerlingen in de klas. Ongeveer 62% van de leerlingen geeft aan dat andere leerlingen in de klas hebben gespijbeld en ruim 21% geeft toe zelf te hebben gespijbeld. In 2006 waren deze percentages respectievelijk 79% en 27%. Er is daarmee een kleine afname van het spijsbelen door andere leerlingen in de klas van de responderende leerlingen. Voor het gebruik van drugs wordt in 2008 een gemiddelde gevonden van 0,22 (22% wel); wat betreft het bezit van wapens is dit gemiddelde 0,08 (8%). Gedrag in relatie tot drugs is dus een vaker voorkomende ongewenste sociale gedraging dan gedrag in relatie tot wapens. Hier zijn geen verschuivingen van de meting in 2008 ten opzichte van die van 2006 waar te nemen.

Ervaren geweld (als slachtoffer, dader, of getuige)

In de monitor worden zes soorten geweld onderscheiden: verbaal, materieel, sociaal, licht lichamelijk, grof lichamelijk, en seksueel (zie par. 2.4).⁷ Evenals gebeurde bij docenten / OOP, maakt een *eerste soort berekening van het ervaren geweld* gebruik van de uitsplitsing hiervan naar geweld in relatie tot de eigen specifieke rol (slachtoffer, dader, getuige). Een overzicht van de resultaten wat betreft de leerlingen is opgenomen in bijlage 9 (derde Tabel 'Leerlingen'). In deze Tabel komt naar voren dat leerlingen in 2008 ten minste een maal slachtoffer zijn (geweest) van verbaal geweld (22%), licht lichamelijk geweld (18%), sociaal (16%), materieel (10%), grof lichamelijk (5%) en seksueel geweld (4%).

Tenminste een maal dader van geweld was circa 10% van de leerlingen ten aanzien van verbaal en licht lichamelijk geweld; 6% wat betreft sociaal en materieel geweld; en circa 2% ten aanzien van grof lichamelijk en seksueel geweld.

Leerlingen waren in 2008 ten minste een maal getuige van verbaal (39%), licht lichamelijk (34%), sociaal (27%), materieel (23%), grof lichamelijk (11%) en seksueel geweld (5%).

---

6 Er dient wel opgemerkt te worden dat de schalen in 2006 anders tot stand zijn gekomen dan in 2008. In 2006 werden voor elke vraag over gevoelens van veiligheid zeven antwoordcategorieën gebruikt die werden omgescord naar nee / ja. In 2008 werden de vragen direct met twee antwoordcategorieën (nee; ja) aan de leerlingen voorgelegd.

7 In zowel 2006 als 2008 werden de relevante vragen gesteld met 7 antwoordcategorieën variërend van 1= nooit t/m 7 = altijd. Om de interpretatie in de vorm van percentages te vergemakkelijken is voor beide jaren een schaal 0 = nee, 1 = ja gecreëerd. De precieze procedure wat betreft omscoringen kan worden nagelezen in de Bijlage (zie de paragraaf: 'Controle van gegevens en omscoringen'). In 2006 werden de algemene vragen random aan 1/3 van de totale steekproef gesteld, gevolgd door de meer specifieke vragen. In 2008 is ervoor gekozen alle leerlingen de algemene vragen te laten beantwoorden, en de meer specifieke vragen random door 1/3 van de leerlingen te laten invullen.

In 2008 worden ten opzichte van 2006 geen belangrijke verschillen in percentages slachtofferschap, daderschap en getuige zijn van leerlingen waargenomen.

Conform de rapportage bij docenten / OOP in het voorgaande hoofdstuk wordt hier bij de leerlingen ook een *tweede berekening van ervaren geweld* vermeld. Deze percentages zijn gebaseerd op het tenminste een maal hebben ervaren van een bepaalde geweldvariant zónder uitsplitsing naar slachtofferschap, daderschap of getuige zijn. Dit percentage betreft dus het óf als slachtoffer, óf ook als dader, óf ook als getuige hebben ervaren van geweld. Uit Tabel B 21 in de bijlage kan worden afgelezen dat, in 2008, van alle soorten geweld het verbaal geweld het meeste voorkomt (gem = 0,69, ofwel 69%). Meer dan tweederde van de leerlingen in het voortgezet (speciaal) onderwijs geeft dus aan vanaf de zomervakantie 2007 tot begin 2008 als slachtoffer, dader, of getuige, te maken hebben gehad met verbaal geweld. Na verbaal geweld komt licht lichamelijk geweld het meest voor (gem = 0,47), gevolgd door sociaal geweld (gem = 0,37) en materieel geweld (gem = 0,26). Grof lichamelijk geweld (gem = 0,19) en seksueel geweld (gem = 0,19) worden het minst gerapporteerd.

Wanneer de resultaten van 2006 worden vergeleken met die van 2008 kan worden opgemerkt dat in 2008 iets meer sociaal geweld wordt gerapporteerd door leerlingen. Er is tevens een lichte stijging in de richting van meer seksueel geweld.

Vergroten veiligheid

Aan leerlingen is gevraagd aan te geven of de veiligheid in en om school en thuis zou dienen te worden vergroot. Indien leerlingen dit aangeven, kan er sprake zijn van een (te) lage sociale veiligheid. Vergroting van veiligheid is gemeten middels een schaal waarin vragen over diverse plaatsen in de school waren opgenomen. Er werd steeds gevraagd of de veiligheid op een bepaalde plaats in school zou dienen te worden vergroot. Er werd geantwoord met 0 = nee en 1 = ja. Wat betreft de veiligheid in en om school kan uit Tabel B 21 in de bijlage worden afgelezen dat een klein deel van de leerlingen aangeeft dat de veiligheid in school dient te worden vergroot (gem 0,13; of 13%). In de schoolomgeving ziet meer dan 23% van de leerlingen mogelijkheden de veiligheid te vergroten: zie Tabel B 22. Thuis ziet een ruime 3% een mogelijkheid de veiligheid te vergroten. Tussen 2006 en 2008 doen zich hier geen veranderingen voor.

6.4 Resultaten leerlingen (2008) naar onderwijstype

Ter nadere informatie zijn de resultaten van de leerlingen in het jaar 2008 ook uitgesplitst naar de verschillende onderwijstypen waaraan zij deelnemen. Deze resultaten zijn terug te vinden in de bijlage, Tabel B 23 tot en met Tabel B 31.

Achtergrondkenmerken

De eerste twee tabellen in deze reeks betreffen de uitsplitsing van achtergrondkenmerken naar de verschillende onderwijstypen. Hier worden enkele kleine verschillen gevonden (zie ook de bijbehorende effectgroottes in Tabel B 29). De meest relevante verschillen spitsen zich toe op de opleiding van vader en moeder: leerlingen in VWO en HAVO hebben ouders met een hoger opleidingsniveau. Ook is er een klein verschil wat betreft de gezinssamenstelling: in VWO en HAVO zijn leerlingen vaker afkomstig uit een volledig gezin.

Sociaal veiligheidsbeleid

De uitsplitsing wat betreft variabelen kenmerkend voor het sociaal veiligheidsbeleid is te vinden in Tabel B 25 en Tabel B 26. In Tabel B 30 worden de effectgroottes voor de gevonden verschillen tussen de verschillende onderwijstypen vermeld. De relatief belangrijkste verschillen hebben te maken met de plaats waar gedragsregels zijn in te zien. In VWO en HAVO geven minder leerlingen aan dat deze regels in zijn te zien in de klaslokalen en in de gang of hal. Met name in het VWO geven leerlingen iets vaker aan dat gedragsregels te zien zijn in de schoolgids en op internet dan dat leerlingen in VMBO, Praktijkonderwijs en Speciaal Onderwijs dit doen.

Ervaren van sociale (on)veiligheid

Beschrijvende resultaten wat betreft het tussen onderwijstypen verschillend ervaren van sociale (on)veiligheid zijn te vinden in Tabel B 27 en Tabel B 28. De effectgroottes hiervan staan in Tabel B 31. Er zijn enkele kleine verschillen ofwel effecten. Het eerste betreft de gevoelens van veiligheid in school. Hoe hoger het onderwijstype, des te veiliger de leerlingen zich voelen in school. Het tweede effect laat zien dat leerlingen in VMBO, Praktijkonderwijs en Speciaal Onderwijs vaker stellen dat de veiligheid bij hen thuis dient te worden vergroot dan dat leerlingen in VWO en HAVO dit doen.

6.5 Resultaten leerlingen (2008) naar mate van verstedelijking

De resultaten van de leerlingen in het jaar 2008 zijn ook uitgesplitst naar de mate van verstedelijking van de omgeving of buurt waarin de schoollocatie staat. Deze resultaten zijn terug te vinden in de bijlagen (Tabel B 32 tot en met Tabel B 40). De resultaten zijn hieronder samengevat.

Achtergrondkenmerken

De uitsplitsing van achtergrondkenmerken naar de verschillende mate van verstedelijking staat weergegeven in de bijlage, Tabel B 32 en Tabel B 33. De bijbehorende effectgroottes voor de gevonden verschillen zijn te vinden in Tabel B 38. Er worden slechts enkele verschillen gevonden. Het zich thuisvoelen in een ander land dan Nederland, en het kerks zijn, scoren relatief het hoogst in de vier grote steden (G4); daarentegen scoren leerlingen in de G4 relatief het laagst op het verblijven in een volledig gezin.

Sociaal veiligheidsbeleid

Wat betreft het sociaal veiligheidsbeleid blijkt in Tabel B 34, Tabel B 35 en Tabel B 39 dat leerlingen in de G4 vaker dan de leerlingen in de andere gebieden stellen dat gedragsregels te zien zijn in de klaslokalen. Voor het overige zijn hier naar mate van verstedelijking geen noemenswaardige verschillen.

Ervaren van sociale (on)veiligheid

In samenhang met de mate van verstedelijking kunnen leerlingen sociale (on)veiligheid in verschillende mate ervaren. Deze analyses zijn weergegeven in Tabel B 36, Tabel B 37 en Tabel B 40. De effectgroottes in de laatstgenoemde tabel laten zien dat mate van verstedelijking niet verschillend uitwerkt op de ervaring van sociale (on)veiligheid door de leerlingen.

7 Overzicht van landelijke benchmarks sociale veiligheid V(S)O

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren wij een overzicht van de informatie over de landelijke benchmarks waarmee de ontwikkeling van sociale veiligheid in het V(S)O in de jaren 2006 – 2008 kan worden gekarakteriseerd. De indeling van benchmarks is uitgesplitst naar de respectievelijke groepen deelnemers aan de monitor: leidinggevendenden; docenten; onderwijsondersteunend personeel (d.w.z. administratief personeel; conciërges; overig ondersteunend personeel); en leerlingen. Per categorie deelnemers worden de belangrijkste indicatoren weergegeven wat betreft de scores in de jaren 2006 en / of 2008, gevolgd door de aanduiding of er sprake is van een (positief of negatief) verschil tussen beide jaren. De scores worden uitgedrukt in de originele schaalwaarden (vgl. de hoofdstukken 4, 5 en 6) en daarnaast in een 100-puntsschaal (dat wil zeggen van 0 tot en met 100, ter vergroting van het gemak van interpretatie). De precieze informatie is opgenomen in de successievelijke tabellen in ‘Bijlage 7. Landelijke benchmarks ontwikkeling sociale veiligheid V(S)O 2006 – 2008’.

Een voorafgaand besprekingspunt betreft nog het al dan niet wegen van de benchmarks. In par. 3.4 zijn diverse controles op de representativiteit van de met de monitor verkregen gegevens uitgevoerd. Het resulterende beeld wat betreft het onderwijstype van leerlingen was dat er sprake was van een mogelijk lichte vertekening in geval van het benutten van verdelingen in percentages leerlingen. Hierbij kan nog wel als kanttekening worden geplaatst dat er, via het noodzakelijke gebruik van de CBS-statistieken, een niet altijd functionele indeling in onderwijstypen en leerjaren diende te worden gevolgd (zie Tabel 2.5). Een relatieve ondervertegenwoordiging in de ene VMBO-subcategorie kan worden gecompenseerd door een relatieve oververtegenwoordiging in een andere VMBO-subcategorie, in het bijzonder wanneer het VMBO als geheel onderwijstype wordt gehanteerd. De statistische benutting van de informatie over aantallen leerlingen was wegens de grote aantallen niet direct zinvol. Het benutten van de informatie van leidinggevendenden of docenten en onderwijsondersteunend personeel is hier niet goed mogelijk omdat deze veelal in meer onderwijstypen werkzaam zijn, of daarbij betrokken zijn. Wat betreft de mate van verstedelijking waren er ten aanzien van locaties geen steekproefvertekeningen in geval van analyse van percentages per verstedelijkingsgraad; in het geval van analyse met behulp van aantallen weer wel.

Ter nadere informatie hebben wij analyses uitgevoerd waarbij wij de meeste gegevens van de leerlingen zowel gewogen (zie Tabel B 43 in de bijlage bij dit verslag) als ongewogen hebben berekend en vergeleken. Het algemene beeld was dat de landelijke scores ten hoogste 0,02 van elkaar verschilden. Dit verschil is in feite te verwaarlozen. In aansluiting op bovengenoemde argumenten hebben wij daarom de landelijke benchmarks ongewogen weergegeven.⁸

---

⁸ Bij leerlingen zijn deze gegevens eventueel te vervangen door naar onderwijstype gewogen gegevens. Omdat leidinggevendenden en personeel vaak in meer dan een onderwijstype werken, is het niet goed mogelijk bij hen een vergelijkbare weging toe te passen.

7.2 Landelijke ontwikkeling sociale veiligheid V(S)O 2006 - 2008

De resulterende landelijke benchmarks zijn opgenomen in de tabellen in ‘Bijlage 7. Landelijke benchmarks ontwikkeling sociale veiligheid V(S)O 2006 – 2008’.

In de eerste tabel in deze bijlage zijn de gegevens wat betreft de leidinggevenden opgenomen. Alle variabelen hebben een continue indeling ofwel schaalindeling (zie hoofdstuk 4). De informatie in de tabel wordt toegespitst op de geconstateerde ontwikkeling in de betreffende variabelen, dus het verschil tussen 2006 en 2008 ofwel de effectgrootte (Cohen, 1992). Een effectgrootte kan niet aanwezig zijn, of klein, middelmatig, of groot van omvang zijn (zie de voetnoot bij de tabel). De inhoudelijke relevantie voor de ontwikkeling van veiligheid kan positief of negatief zijn. Hierbij dient te worden opgemerkt dat een toename in de score op een variabele een negatieve interpretatie kan inhouden. Bijvoorbeeld: een stijging in het ervaren van sociaal geweld is getalsmatig een positieve afwijking, maar in de tabel zal dit als een negatief verschil worden gepresenteerd omdat dit gegeven een toename van de onveiligheid indiceert.

In de eerste benchmarktabel blijkt dan sprake van zes kleine positieve effecten in de periode 2006 – 2008. In vergelijking met in 2006, is er volgens leidinggevenden in het V(S)O in 2008 iets meer: aandacht voor regels en omgang met incidenten; expliciet veiligheidsbeleid en incidentenregistratie; procedures voor samenwerking met externe instellingen; jaarlijkse aandacht in alle groepen / klassen die wordt besteed aan agressie en geweld door middel van projecten of themalessen, inzet van getrainde leerlingen als vertrouwenspersoon of ‘mediator’ voor andere leerlingen, en scholing van onderwijsgevend en ondersteunend personeel op het terrein van de sociale veiligheid.

Bij de benchmarks van docenten, onderwijsondersteunend personeel en leerlingen is sprake van zowel continue of schaalvariabelen als ook categorische variabelen (zie hoofdstukken 5 en 6). Het verschil tussen 2006 en 2008 wordt voor deze twee typen variabelen verschillend berekend. Voor de schaalvariabelen is het gemiddelde van belang, voor de categorische variabelen de aantallen in de cellen (aangegeven door een percentage). In de diverse tabellen voor deze groepen zijn dan gemiddelden en de percentages die positief hebben geantwoord op de categorische variabelen, opgenomen. Deze informatie is specifiek vermeld in de tabellen en in de voetnoten bij de tabellen. Ter vergroting van het gebruiksgemak en de interpretatie worden alle scores uitgedrukt in een 100-puntsschaal (rechts in de tabellen: zie de scores 0 tot en met 100).

De landelijke benchmarks van de docenten laten kleine, als positief te waarderen ontwikkelingen zien wat betreft de grotere beschikbaarheid van school- en gedragsregels op het internet en de toename in het pro-sociaal formuleren en samen controleren van regels door leerlingen en docenten. Kleine als negatief te waarderen ontwikkelingen zijn de toename die docenten rapporteren wat betreft het ervaren van sociaal geweld en van seksueel geweld. Echter, in geval van uitsplitsing van het ervaren geweld naar de eigen specifieke rol (slachtoffer, dader, getuige) leiden de onderzoeksresultaten tot de bevinding dat er bij docenten en ook bij docenten / OOP geen verschillen zijn tussen 2008 en 2006 wat betreft het slachtofferschap en daderschap van geweld. Er blijkt echter wel een kleine toename in het getuige zijn van geweld ten aanzien van vijf van de zes varianten (zie bijlage 9). Dit duidt óf op een toename van de sensitiviteit in het waarnemen van geweld bij anderen, óf ook op een toename in het feitelijk plaatsvinden van geweld bij anderen in en rond school. Nadere analyse kan hierin meer helderheid brengen.

Het administratief personeel rapporteert positief te waarderen ontwikkelingen in de toename van curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen en het pro-sociaal formuleren en samen controleren van regels door leerlingen en docenten; kleine positieve ontwikkelingen zijn er nog met betrekking tot het kunnen inzien van regels op het internet, het gevoel in school veilig te zijn, en een afname in de ervaring van licht lichamelijk geweld als slachtoffer, dader, of getuige.

De conciërges melden, evenals het administratief personeel, positief te waarderen ontwikkelingen in de toename van curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen, en het kunnen inzien van regels op het internet. Daarnaast rapporteren zij een negatief te waarderen toename in het als slachtoffer, dader, of getuige, ervaren van seksueel geweld (zie ook bij de docenten).

Het overig ondersteunend personeel rapporteert kleine, positief te waarderen ontwikkelingen met betrekking tot het kunnen inzien van regels op internet, externe personen dragen bij aan het opstellen van de regels, en regels worden pro-sociaal geformuleerd en samen gecontroleerd door leerlingen en docenten. Als kleine negatieve ontwikkelingen blijkt sprake van toenames in het als slachtoffer, dader, of getuige, ervaren van sociaal en van seksueel geweld (zie ook de docenten).

Tenslotte nog de ontwikkelingen bij de leerlingen. Hier blijkt sprake van een klein positief verschil: in 2008 nemen leerlingen waar dat relatief minder andere leerlingen spijbelen. Daarnaast zijn er drie kleine verschillen die negatief worden geïnterpreteerd vanuit een oogpunt van veiligheid: leerlingen nemen minder waar dat scholen maatregelen nemen tegen spijbelen en ook tegen drugs, en leerlingen ervaren een toename in sociaal geweld. Bij uitsplitsing van de geweldsvarianten naar slachtofferschap, daderschap, of getuige zijn van leerlingen, blijken er zich geen verschillen qua ervaren geweld voor te doen tussen 2008 en 2006.

8 Patronen van sociale cohesie op locatieniveau

8.1 Inleiding

In de bovenstaande hoofdstukken hebben we gezien dat - op landelijk niveau - variabelen van de leidinggevendenden, de docenten en het onderwijsondersteunend personeel, en de leerlingen, kunnen variëren over de tijd (2006 – 2008) of ook qua onderwijstype en mate van verstedelijking. Naast deze resultaten op landelijk niveau kunnen ook de resultaten op het niveau van de schoollocatie van belang zijn in de ontwikkeling of beïnvloeding van sociale veiligheid. Dit kan bijvoorbeeld samenhangen met bepaalde kenmerken van de schoollocatie of de buurt. Bepaalde locatiekenmerken kunnen in de loop van de tijd het sociale klimaat en veiligheidsgedrag van personeel en leerlingen mede gaan bepalen, waardoor het ontstaan van eigen sociale kenmerken en gedragingen wordt gestimuleerd. Nieuwe leerlingen en nieuwe personeelsleden passen zich hieraan steeds in zekere mate aan; omgekeerd kan via een specifiek sociaal veiligheidsbeleid ook worden geprobeerd bepaalde (pro)sociale gedragingen bij leerlingen en personeel te stimuleren.

De eerst te beantwoorden onderzoeksvraag is dan of de diverse veiligheids- en achtergrondkenmerken van een locatie inderdaad bepaalde patronen van sociale samenhang ofwel sociale cohesie laten zien (zie ook Figuur 2.1 en Tabel 2.1). De gemiddelden van de schaal- en itemscores per locatie kunnen hierbij worden benut als indicator van een veiligheidskenmerk of achtergrondvariabele van die locatie. Dit geldt voor respectievelijk de kenmerken van leidinggevendenden, docenten en onderwijsondersteunend personeel, en leerlingen. De samenhang tussen deze kenmerken van deze verschillende groepen per locatie kan vervolgens worden gezien als een aanduiding van de kwaliteiten van de sociale cohesie van de schoollocatie.⁹

8.2 Locatiekenmerken en patronen van sociale cohesie (2006)

Bovenstaande onderzoeksvraag wat betreft locaties is ten eerste beantwoord met de gegevens van de leidinggevendenden, docenten en onderwijsondersteunend personeel, en leerlingen van de Veiligheidsmonitor V(S)O 2006. Doel was te achterhalen welke patronen van samenhangen er tussen de verschillende soorten gegevens waren. Vrijwel alle in aanmerking komende variabelen werden naar het niveau van de locatie geaggregeerd en in de analyse betrokken. De resultaten van principale factoranalyse verhelderden dat er vier duidelijke patronen van sociale veiligheid resp. sociale cohesie kunnen worden onderscheiden (zie Mooij, 2008). De gevonden locatiepatronen hebben landelijke geldigheid, waarbij het echter wel mogelijk blijft dat een bepaalde locatie kan afwijken van deze landelijke trends. Dit blijkt dan in de scores van de individuele locatie.

---

⁹ Vgl. Beauvais & Jenson, 2002; Carbines, Wyatt, & Robb, 2006; Dijkstra, Hofstra, Van Oudenhoven, Peschar, & Van der Wal, 2004; International Association for the Evaluation of Educational Achievement, 2007; Peschar, 2005.

Op vergelijkbare wijze zijn de in deze rapportage gepresenteerde locatiekenmerken wat betreft het jaar 2008 geanalyseerd. Hierin zijn ook de in 2008 nieuwe metingen met betrekking tot de registratie van incidenten en mogelijke problematieken met leerlingen betrokken (zie de hoofdstukken 2 en 4). In de volgende paragraaf worden de belangrijkste resultaten van principale factoranalyse gepresenteerd (zie voor gedetailleerde informatie Mooij, De Wit & Polman, 2008b).

8.3 Locatiekenmerken en patronen van sociale cohesie (2008)

De resultaten wijzen op het bestaan van vijf empirische locatiepatronen. In het eerste patroon geven leidinggevendenden, docenten en onderwijsondersteunend personeel, en leerlingen, alle aan dat de locatie onderwijs biedt op het hoogste niveau (VWO en HAVO). Samenhangen tussen de diverse soorten variabelen van deze verschillende soorten informanten verhelderen dat deze locaties zowel sociaal veilig als groot zijn. Meer specifiek meldt de *leiding* dat de locatie veel leerlingen telt, er aandacht is voor leerlingbetrokkenheid, en er minder curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen is. Tevens is er weinig sprake van incidenten wat betreft wit-extremisme (lonsdale, white power), loverboy problematiek, en religieus extremisme. *Docenten en onderwijsondersteunend personeel* ervaren weinig: grof lichamelijk geweld, sociaal geweld, seksueel geweld, verbaal geweld, materieel geweld, en licht lichamelijk geweld. Zij voelen zich veilig in school en zijn niet van mening dat de veiligheid in school dient te worden vergroot. Volgens hen dragen personen in de school bij aan het opstellen van de regels, die relatief vaak op het internet staan en weinig te zien zijn in de klaslokalen. Docenten en onderwijsondersteunend personeel zijn relatief weinig klokuren per week aanwezig op de locatie. *Leerlingen* in deze locaties komen vaak uit een gezin waarin beide ouders aanwezig zijn, en beide een relatief hoge opleiding hebben. De leerlingen voelen zich veilig in school, in de schoolomgeving, en thuis, en vinden niet dat de veiligheid op die plaatsen dient te worden vergroot. Evenals docenten en ondersteunend personeel, melden leerlingen dat interne personen bijdragen aan het opstellen van de regels. De regels zijn weinig of niet aanwezig in de klaslokalen, maar wel op het internet (zie ook de docenten en overig personeel). De leerlingen halen relatief lage cijfers voor Nederlands en rekenen / wiskunde. Zij hebben weinig met wapens van doen en zijn van mening dat de school relatief weinig doet tegen wapens en drugs. De leerlingen zijn vaker meisje dan jongen.

Het tweede locatiepatroon verenigt variabelen die kenmerkend zijn voor een algemeen sociaal veiligheidsbeleid en de gewenste uitwerkingen hiervan bij leerlingen en personeel, over de verschillende onderwijstypen heen. De belangrijkste kenmerken volgens de *leidinggevendenden* zijn dat er sprake is van: een expliciet veiligheidsbeleid en registratie van incidenten; aandacht voor regels en juiste omgang met incidenten; aandacht voor (pro)sociale docentkwaliteiten; variatie in instructie en inzicht in leerlingvorderingen; aandacht voor leerlingbetrokkenheid; een bewust taalbeleid op maat dat wordt geïntegreerd in alle lessen; en preventief beleid gericht op respect ten aanzien van onderling gedrag, het belonen van gewenst gedrag, en het respectvol omgaan met verschillen op grond van uiterlijke en persoonlijke kenmerken. Interne en ook externe personen dragen bij aan het opstellen van de regels. *Docenten en onderwijsondersteunend personeel* stellen dat docenten en leerlingen gezamenlijk (pro)sociale gedragsregels formuleren en controleren, en dat er sprake is van curriculumdifferentiatie gebaseerd op verschillen tussen leerlingen. De gedragsregels zijn te zien in de klaslokalen en niet in de schoolgids. Dit

personeel is gemiddeld jonger qua leeftijd. Evenals docenten en overig personeel stellen de *leerlingen* dat docenten en leerlingen gezamenlijk (pro)sociale gedragsregels formuleren en controleren. De leerlingen nemen minder waar dat andere leerlingen in de klas spijbelen, spijbelen zelf minder, en nemen minder waar dat de school iets tegen spijbelen doet. Zij zitten vaker in een lager leerjaar en zijn jonger. Volgens de leerlingen zijn gedragsregels minder te zien in de schoolgids en minder via internet, maar wel in de klaslokalen (zie ook de docenten). De leerlingen halen hogere cijfers voor Nederlands en rekenen / wiskunde.

Het derde locatiepatroon verenigt hoge scores van *leerlingen* op de schalen wat betreft geweld (resp. materieel, sociaal, licht lichamelijk, verbaal, seksueel, en grof lichamelijk). Dit gaat gepaard met spijbelen van de leerling zelf en andere leerlingen in de klas, en het bezit en gebruik van drugs en wapens. De leerlingen geven aan niet-gelovig te zijn. De *leidinggevendenden* melden incidenten gericht tegen personeel vanwege hun homoseksualiteit, en problematieken met leerlingen vanwege extremisme of radicalisering.

Het vierde empirische locatiepatroon stelt kenmerken van het VMBO tegenover die van het praktijkonderwijs en het speciaal onderwijs. Leiding en personeel komen hierin overeen. De *leiding* van locaties praktijk- en speciaal onderwijs geeft tevens aan dat er sprake is van niet-regulier onderwijs. *Docenten en onderwijsondersteunend personeel* van locaties praktijk- en speciaal onderwijs geeft aan dat gedragsregels niet zo vaak op internet te zien zijn dan dat personeel van het VMBO dit doet. Zij melden tevens vaker gelovig te zijn, in tegenstelling tot het personeel van het VMBO dat eerder niet-gelovig is. In locaties praktijk- en speciaal onderwijs werken relatief meer vrouwen dan in het VMBO waar relatief meer mannen werken. *Leerlingen* in locaties van het VMBO voelen zich in school en thuis veiliger, komen vaker uit een volledig gezin, en zijn vaker in Nederland geboren, dan leerlingen van locaties in het praktijk- en speciaal onderwijs. Leerlingen van het praktijk- en speciaal onderwijs zijn ouder dan de leerlingen in het VMBO en vinden vaker dat de veiligheid thuis dient te worden vergroot.

Het vijfde patroon in 2008 is met name kenmerkend voor schoollocaties die zijn gelegen in een grote stad of verstedelijkt gebied. De *leiding* meldt incidenten tussen: verschillende groepen allochtone leerlingen, allochtone en autochtone leerlingen, verschillende groepen autochtone leerlingen; en meldt problemen van leerlingen met leerlingen van andere scholen. Tevens is er sprake van procedures voor samenwerking met externe instellingen. *Docenten en onderwijsondersteunend personeel* in deze grote stadslocaties stellen dat externe personen bijdragen aan het opstellen van gedragsregels. Zij voelen zich niet veilig in de schoolomgeving en vinden dat de sociale veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot. Volgens hen worden gedragsregels uitgereikt op ouderavonden e.d., en zijn deze te zien in de gang of hal. Docenten en ondersteunend personeel zijn vaker in een ander land dan Nederland geboren. Evenals de docenten en het overig personeel, geven de *leerlingen* aan dat zij zich niet veilig voelen in de schoolomgeving en dat de veiligheid in deze omgeving dient te worden vergroot. Zij voelen zich in school ook niet veilig, en vinden dat deze dient te worden vergroot. De leerlingen voelen zich thuis in een ander land dan Nederland. Conform de docenten en overig personeel, stellen zij dat de gedragsregels worden uitgereikt op ouderavonden en te zien zijn in de gang en hal.

9 Conclusies en aanbevelingen

9.1 Deelname

In 2006 en 2008 hebben leidinggevenden, docenten en onderwijsondersteunend personeel, en leerlingen van schoollocaties in het voortgezet (speciaal) onderwijs deelgenomen aan de sociale veiligheidsmonitor V(S)O. Onderstaand overzicht wat betreft beide jaren leidt tot de conclusie dat de deelname in beide jaren groot is.

Deelname van locaties, leidinggevenden, docenten / OOP, en leerlingen in 2008 en 2006

Jaar	Locaties	Leidinggevenden	Docenten / OOP	Leerlingen
2008	219	606	6.230	78.840
2006	214	629	6.897	80.790

9.2 Kwaliteit van verkregen gegevens

Op diverse manieren is de betrouwbaarheid, validiteit en representativiteit van de verkregen gegevens in 2006 en 2008 gecontroleerd. De conclusie is dat de landelijke gegevens ruimschoots voldoen aan de kwaliteiten die nodig zijn in het kader van het monitoronderzoek. Analyse van de gegevens op locatieniveau verheldert dat er duidelijk interpreteerbare patronen wat betreft sociale veiligheid (sociale cohesie) bestaan tussen de diverse soorten gegevens van leerlingen, docenten en onderwijsondersteunend personeel, leidinggevenden, en locaties.

9.3 Resultaten op landelijk niveau

9.3.1 Locatieleiding: sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Sociaal-cognitieve ondersteuning van alle leerlingen

Leidinggevenden stellen dat er in grote mate aandacht is voor leerlingbetrokkenheid en voor docentkwaliteiten. Ook is er in grote mate sprake van instructie en inzicht in leerlingvorderingen. Wat betreft het taalbeleid indiceert ongeveer de helft van de leidinggevenden dat de locatie in alle lessen een bewust taalbeleid voert. Er zijn in 2008 geen veranderingen te bespeuren ten opzichte van de meting met de Veiligheidsmonitor in 2006.

Binnenschoolse regels wat betreft sociaal gedrag

Het merendeel van de leidinggevenden stelt dat interne personen betrokken zijn bij het opstellen van regels. Externe personen zijn hierbij ook betrokken, zij het in mindere mate. Aandacht voor de regels en omgang met incidenten vindt plaats in de helft van de gevallen. Expliciet veiligheidsbeleid en incidentenregistratie gebeurt in de helft van de gevallen. In vergelijking met 2006 is er in 2008 iets meer aandacht voor regels en de omgang met incidenten dan in 2006.

Ook aan het expliciete sociale veiligheidsbeleid en de incidentenregistratie wordt meer aandacht besteed.

Samenwerking met externe instituten

Leidinggevend en rapporteren dat er in geval van incidenten procedures zijn voor de samenwerking met externe instituten of instellingen. Zij geven aan dat dit in meer dan de helft van de gevallen gebeurt. In 2008 wordt volgens de leidinggevend en iets meer dan in 2006 samengewerkt met externe instituten voor het melden van incidenten.

Schoolmaatregelen tegen ongewenst sociaal gedrag

In de periode 2006 – 2008 is er een toename van de jaarlijkse aandacht in alle groepen / klassen die wordt besteed aan agressie en geweld door middel van projecten of themalessen, het inzetten van getrainde leerlingen als vertrouwenspersoon of ‘mediator’ voor andere leerlingen, en de scholing van personeel op het terrein van de sociale veiligheid.

In 2008 geeft 92% van de schoolleidingen aan dat in hun locatie registratie plaatsvindt van de voorkomende incidenten. Verder geeft 71% aan dat dit digitaal gebeurt. Volgens 89% van de leidinggevend en is in de locatie een veiligheidsplan aanwezig. In veel gevallen worden bij het formuleren en controleren van het veiligheidsbeleid leerlingen (71%), ouders (76%) of de medezeggenschapsraden betrokken (85%). Tot slot zegt 96% van de leidinggevend en dat op de locatie is vastgesteld welke incidenten aan de politie worden gemeld, terwijl men in 98% van de gevallen op de hoogte is van de incidenten waarbij aangifte gedaan kan worden.

Aan leidinggevend en zijn in 2008 ook vragen gesteld over preventief beleid ten aanzien van onderling respect. Het hoogst wordt gerapporteerd over preventief beleid ten aanzien van gedrag, gevolgd door preventief beleid ter vergroting van onderling respect ten aanzien van persoonlijke kenmerken, het belonen van gewenst gedrag, en hoge of lage schoolprestaties.

9.3.2 Locatieleiding: ervaring van sociale (on)veiligheid

Mate van ervaren geweld

In 2008 doen incidenten zich voornamelijk voor tussen autochtone leerlingen onderling en tussen autochtone en allochtone leerlingen. Ook worden incidenten tussen groepen allochtone leerlingen tegen leerlingen vanwege homoseksualiteit genoemd. Incidenten tegen personeel vanwege homoseksualiteit worden iets minder genoemd dan die tegen de eerdergenoemde categorieën leerlingen.

Tevens zijn er met name problemen tussen leerlingen van de school en leerlingen van andere scholen. Aangegeven wordt ook dat het gaat om problemen wegens loverboys, extremisme, religieus extremisme, en andere vormen van extremisme.

9.3.3 Docenten / OOP: sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Sociaal-cognitieve ondersteuning van alle leerlingen

Docenten en onderwijsondersteunend personeel werd gevraagd aan te geven in hoeverre de lessen worden aangepast aan het niveau van de leerlingen. Gemiddeld komt naar voren dat er rekening wordt gehouden met het niveau van de leerlingen. Dit betekent een kleine verschuiving ten opzichte van 2006. Toen was dit gemiddelde iets lager.

Binnenschoolse regels wat betreft sociaal gedrag

Het overgrote deel van de docenten en ondersteunend personeel zegt dat er op school afspraken worden gemaakt over gedragsregels. De regels worden voor een groot deel opgesteld door personen binnen school. Regels zijn het vaakst te zien in de schoolgids en ook te lezen op internet. Gedragsregels worden ook uitgereikt op ouderavonden en zijn te vinden in de klaslokalen en in de gang. Ten opzichte van 2006 is er in 2008 een kleine toename van het percentage docenten/OOP dat aangeeft dat de regels te zien zijn op internet. In 2006 was dit 63,6% en in 2008 79,4%.

Verder werd gevraagd aan te geven in hoeverre de regels pro sociaal worden geformuleerd en samen met leerlingen worden gecontroleerd. Het gemiddelde percentage in 2008 is 52,8%, hetgeen hoger is dan in 2006 (47,1%). Dit is een kleine stijging.

Samenwerking met externe instituten

De regels worden grotendeels opgesteld door personen binnen school en in mindere mate via inbreng van externe instanties.

9.3.4 Docenten / OOP: ervaring van sociale (on)veiligheid

Gevoelens van sociale veiligheid

Docenten en onderwijsondersteunend personeel is gevraagd uit te drukken in hoeverre men zich veilig voelt. In en rond de locatie is dit percentage gemiddeld 92,3 en in de omgeving van de school 91,1. Thuis voelen docenten en onderwijsondersteunend personeel zich het veiligst (97,5%).

Mate van ervaren geweld

Uitsplitsing naar ervaren geweld in relatie tot de eigen specifieke rol (slachtoffer, dader, getuige) resulteert in het volgende. In 2008 blijkt 34% van het personeel (docenten/OOP) ten minste een maal slachtoffer te zijn (geweest) van verbaal geweld; 15% van sociaal geweld; 12% van materieel geweld; 5% van licht lichamelijk geweld; 4% van seksueel geweld; en minder dan 1% van grof lichamelijk geweld. De respectievelijke percentages van slechts de docenten komen relatief iets hoger uit.

Daderschap van geweld wordt door hoogstens 1,4% van het personeel gescoord.

Wat betreft het ten minste een maal getuige zijn van elk van de geweldsvarianten wordt relatief hoog gescoord. Bij docenten / OOP variëren de percentages van 77 (verbaal geweld) tot en met 38 (grof lichamelijk geweld); bij slechts docenten bestaat variatie van 79% (verbaal) tot en met 40% (grof lichamelijk).

Docenten / OOP en (slechts) docenten constateren in 2008, ten opzichte van 2006, bij vijf van de zes geweldsvarianten kleine toenames wat betreft het tenminste een maal getuige zijn (geweest). Dit duidt óf op een toename van de sensitiviteit in het waarnemen van geweld bij anderen, óf ook op een toename in het feitelijk plaatsvinden van geweld bij anderen in en rond school. Nadere analyse kan hierin meer helderheid brengen.

Zónder uitsplitsing naar slachtofferschap, daderschap of getuige zijn, komt in 2008 bij 81% van het personeel verbaal geweld voor. Hierna komen licht lichamelijk geweld en materieel geweld het vaakst voor (circa 59%), gevolgd door sociaal geweld (54%), seksueel geweld (25%) en

grof lichamelijk geweld (23%). Wanneer de niet-uitgesplitste resultaten van 2006 worden vergeleken met die van 2008 blijkt het volgende. In 2008 is volgens docenten / OOP sprake van iets meer seksueel geweld en een lichte stijging wat betreft het ervaren van sociaal geweld.

Vergroting van sociale veiligheid in en rond school

Wat betreft de veiligheid in en om school blijkt dat circa een kwart van de docenten / OOP aangeeft dat de veiligheid in en om school kan worden vergroot. Dit percentage (27%) is vrijwel gelijk aan dat van het jaar 2006 (25%). Circa 35% is van mening dat de sociale veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot; circa 0,7% is van mening dat deze veiligheid thuis dient te worden vergroot. Ook hier doet zich geen verandering voor.

9.3.5 Leerlingen: sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Binnenschoolse regels wat betreft sociaal gedrag

In 2008 gaf 95,9% van de leerlingen aan dat er op school afspraken zijn over school- of gedragsregels. In 2006 was dit 97,3%. Dit is geen relevant verschil. Regels zijn het vaakst te zien in de schoolgids (85,8%) en worden ook veelvuldig uitgereikt op ouderavonden (71,9%). Gedragsregels zijn ook te zien op internet (62,4%), in de klaslokalen (48,5%) en in de gang (43,3%). Het gemiddelde van de schaal betreffende het pro sociaal formuleren en gezamenlijk controleren van gedragsregels is 0,60, hetgeen betekent dat in de meeste gevallen de regels zo worden ingevuld. Er zijn bij dit onderwerp geen veranderingen in 2008 ten opzichte van 2006.

Schoolmaatregelen tegen ongewenst gedrag

In 2008 geeft 46,4% van de leerlingen aan dat de school iets tegen spijbelen doet. Een wat lager percentage (25,2%) van de leerlingen rapporteert dat de school iets tegen drugs heeft gedaan en een vergelijkbaar percentage (23,1%) geeft aan dat de school iets tegen wapens heeft gedaan. Wanneer de percentages van 2008 worden vergeleken met die van 2006, kan worden gesteld dat er een kleine afname is in het percentage leerlingen dat aangeeft dat er schoolmaatregelen zijn tegen ongewenst gedrag wat betreft drugs en spijbelen.

9.3.6 Leerlingen: ervaring van sociale (on)veiligheid

Gevoelens van sociale veiligheid

De meeste leerlingen (93%) geven aan zich in de periode van de zomervakantie 2007 tot en met begin 2008 veilig te voelen in school en op het schoolplein. Wat betreft gevoelens van veiligheid in de omgeving van de school geeft 89,3% van de leerlingen aan zich veilig te voelen. Een groter deel van de leerlingen, ruim 97%, geeft aan zich thuis veilig te voelen. In alle drie situaties is er geen verschil met 2006.

Ongewenst sociaal gedrag

Ongeveer 62% van de leerlingen stelt dat andere leerlingen in de klas hebben gespijbeld en ruim 21% geeft toe zelf te hebben gespijbeld. In 2006 waren deze percentages respectievelijk 79% en 27%. Er is daarmee een kleine afname van het spijbelen door andere leerlingen in de klas. In 2008 zegt 22% van de leerlingen tenminste een maal drugs te hebben gebruikt in de bedoelde

periode; wat betreft het bezit van wapens is dit 8%. Hier zijn geen verschuivingen in 2008 ten opzichte van 2006.

Mate van ervaren geweld

Uitsplitsing van ervaren geweld in relatie tot de eigen specifieke rol (slachtoffer, dader, getuige) resulteert bij de leerlingen in de volgende resultaten. In 2008 zijn de leerlingen ten minste een maal slachtoffer (geweest) van verbaal geweld (22%), licht lichamelijk geweld (18%), sociaal (16%), materieel (10%), grof lichamelijk (5%) en seksueel geweld (4%).

Tenminste een maal dader van geweld was circa 10% (verbaal en licht lichamelijk geweld); 6% wat betreft sociaal en materieel geweld; en circa 2% ten aanzien van grof lichamelijk en seksueel geweld.

Leerlingen waren in 2008 ten minste een maal getuige van verbaal (39%), licht lichamelijk (34%), sociaal (27%), materieel (23%), grof lichamelijk (11%) en seksueel geweld (5%).

In 2008 worden ten opzichte van 2006 geen belangrijke verschillen in percentages slachtofferschap, daderschap en getuige zijn van leerlingen waargenomen.

Zónder uitsplitsing naar slachtofferschap, daderschap of getuige zijn worden bij de leerlingen de volgende resultaten aangetroffen. In 2008 komt het verbaal geweld het meeste voor (69%), gevolgd door licht lichamelijk geweld (47%), sociaal geweld (37%) en materieel geweld (26%). Grof lichamelijk geweld (19%) en seksueel geweld (19%) worden het minst gerapporteerd.

Wanneer de resultaten van 2006 worden vergeleken met die van 2008 blijkt dat er in 2008 iets meer sociaal geweld wordt gerapporteerd door leerlingen.

Vergroting van sociale veiligheid in en rond school

Een klein deel van de leerlingen geeft aan dat de veiligheid in school dient te worden vergroot (13%). In de schoolomgeving ziet meer dan 23% van de leerlingen mogelijkheden de veiligheid te vergroten. Thuis ziet een ruime 3% een mogelijkheid de veiligheid te vergroten. Tussen 2006 en 2008 doen zich hier geen veranderingen voor.

9.3.7 Leerlingen: verschillen naar onderwijstype en verstedelijking

Nagegaan is of kenmerken van leerlingen verschillen in samenhang met het onderwijstype dat zij bezoeken. De onderstaande resultaten betreffen gegevens van de monitormeting 2008.

In vergelijking met leerlingen in VWO en HAVO, worden leerlingen in VMBO, Praktijkonderwijs en Speciaal Onderwijs gekenmerkt door:

- een lager opleidingsniveau van de ouders;
- een onvolledige gezinssituatie (ouders gescheiden, of een ouder aanwezig);
- een geringer gevoel van veiligheid in en rond school;
- gedragsregels in school zijn vaker aanwezig in klaslokalen, gang of hal;
- gedragsregels zijn minder vaak opgenomen in de schoolgids en internet;
- behoefte aan vergroting van sociale veiligheid thuis.

Tenslotte is geanalyseerd of kenmerken van leerlingen verschillen in samenhang met de mate van verstedelijking (dat wil zeggen: het postcodegebied waarin de schoollocatie van de leerling zich bevindt). Er zijn vier successievelijke niveaus van verstedelijking: 1) vier grootste steden,

ofwel G4; 2) volgende 18 grootste steden; 3) stadsgewesten; en 4) overig ofwel platteland. Mogelijke verschillen zijn weer vastgesteld met behulp van effectgroottes. Onderstaande resultaten betreffen het jaar 2008 (zie het eindrapport 2008).

In vergelijking met leerlingen in minder verstedelijkte gebieden, worden leerlingen in grote(re) steden gekenmerkt door:

- het zich meer thuisvoelen in een ander land dan Nederland;
- het kerks zijn;
- een onvolledige gezinssituatie (ouders gescheiden, of een ouder aanwezig);
- gedragsregels in school zijn vaker aanwezig in de klaslokalen.

9.3.8 Landelijke benchmarks (verschillen 2006 – 2008)

De (ongewogen) benchmarks zijn opgenomen in ‘Bijlage 7. Landelijke benchmarks ontwikkeling sociale veiligheid V(S)O 2006 – 2008’. In alle benchmarktabellen zijn de variabelen geordend naar onderwerp. In de eerste tabel in deze bijlage zijn de gegevens wat betreft de leidinggevendenden opgenomen. Of er verschil is tussen 2006 en 2008 wordt uitgedrukt in effectgroottes. Er blijkt sprake van zes kleine positieve effecten in de periode 2006 – 2008. In vergelijking met in 2006, is er volgens leidinggevendenden in het V(S)O in 2008 iets meer: aandacht voor regels en omgang met incidenten; expliciet veiligheidsbeleid en incidentenregistratie; procedures voor samenwerking met externe instellingen; jaarlijkse aandacht in alle groepen / klassen die wordt besteed aan agressie en geweld door middel van projecten of themalessen, inzet van getrainde leerlingen als vertrouwenspersoon of ‘mediator’ voor andere leerlingen, en scholing van onderwijsgevend en ondersteunend personeel op het terrein van de sociale veiligheid.

De landelijke benchmarks van de docenten tonen kleine, positief te waarderen ontwikkelingen. Het gaat om de grotere beschikbaarheid van school- en gedragsregels op het internet en de toename in het pro-sociaal formuleren en samen controleren van regels door leerlingen en docenten. Bij uitsplitsing van de ervaring van geweld naar slachtofferschap, daderschap en getuige zijn blijken docenten in 2008 vaker getuige te zijn van de diverse geweldsvarianten. Zonder uitsplitsing van de eigen rol in het geweld doen zich kleine, als negatief te waarderen ontwikkelingen voor in de toenames die docenten rapporteren wat betreft het ervaren van sociaal en seksueel geweld.

Het administratief personeel rapporteert positief te waarderen ontwikkelingen in de toename van curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen en het pro-sociaal formuleren en samen controleren van regels door leerlingen en docenten; kleine positieve ontwikkelingen zijn er nog met betrekking tot het kunnen inzien van regels op het internet, het gevoel in school veilig te zijn, en een afname in de ervaring van licht lichamenlijk geweld (zonder uitsplitsing van de eigen rol als slachtoffer, dader of getuige).

De conciërges melden, evenals het administratief personeel, positief te waarderen ontwikkelingen in de toename van curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen, en het kunnen inzien van regels op het internet. Daarnaast rapporteren zij een als negatief te waarderen toename in het ervaren van seksueel geweld (zonder uitsplitsing van de eigen rol als slachtoffer, dader of getuige).

De vergelijkbare gegevens van het overig ondersteunend personeel tonen kleine, positief te waarderen ontwikkelingen: regels zijn in te zien op internet, externe personen dragen bij aan het opstellen van de regels, en regels worden pro-sociaal geformuleerd en samen gecontroleerd door leerlingen en docenten. Als kleine negatieve ontwikkelingen blijkt sprake van toename in het ervaren van sociaal geweld en van seksueel geweld (zonder uitsplitsing van de eigen rol als slachtoffer, dader of getuige).

Tenslotte nog de ontwikkelingen bij de leerlingen. Hier blijkt sprake van een klein positief verschil: in 2008 nemen leerlingen waar dat relatief minder andere leerlingen spijbelen. Daarnaast zijn er drie kleine verschillen die negatief worden geïnterpreteerd vanuit een oogpunt van veiligheid: leerlingen nemen minder waar dat scholen maatregelen nemen tegen spijbelen en ook tegen drugs, en leerlingen ervaren een toename in sociaal geweld (zonder uitsplitsing van de eigen rol als slachtoffer, dader of getuige). Bij uitsplitsing van de eigen rol doen zich tussen 2008 en 2006 geen verschillen voor in de ervaring van geweldsvarianten.

9.4 Resultaten op locatieniveau: patronen van sociale cohesie

In 2006 zijn vier duidelijke patronen van sociale cohesie van schoollocaties V(S)O te onderkennen. In 2008 worden de variabelen wat betreft incidenten en problematieken met leerlingen nieuw toegevoegd en geanalyseerd. In 2008 worden dan vijf empirische locatiepatronen van sociale cohesie aangetroffen.

1. Locaties met een hoog onderwijsniveau, hoge sociale veiligheid, en veel leerlingen. In het eerste patroon geven leidinggevenden, docenten en onderwijsondersteunend personeel, en leerlingen, alle aan dat de locatie onderwijs biedt op het hoogste niveau (VWO en HAVO). Samenhangen tussen de diverse soorten variabelen van deze verschillende soorten informanten verhelderen dat deze locaties zowel sociaal veilig als groot zijn.

2. Locaties met een sociaal veiligheidsbeleid dat effectief is bij personeel en leerlingen. Het tweede locatiepatroon verenigt variabelen die kenmerkend zijn voor een algemeen sociaal veiligheidsbeleid en de gewenste uitwerkingen hiervan bij leerlingen en personeel, over de verschillende onderwijstypen heen. De belangrijkste kenmerken volgens de leidinggevenden zijn dat er sprake is van: een expliciet veiligheidsbeleid en registratie van incidenten; aandacht voor regels en juiste omgang met incidenten; aandacht voor (pro)sociale docentkwaliteiten; variatie in instructie en inzicht in leerlingvorderingen; aandacht voor leerlingbetrokkenheid; een bewust taalbeleid op maat dat wordt geïntegreerd in alle lessen; en preventief beleid gericht op respect ten aanzien van onderling gedrag, het belonen van gewenst gedrag, en het respectvol omgaan met verschillen op grond van uiterlijke en persoonlijke kenmerken. Interne en ook externe personen dragen bij aan het opstellen van de regels.

3. Locaties gekenmerkt door leerlinggeweld en leerlingproblemen. Het derde locatiepatroon verenigt hoge scores van leerlingen op de schalen wat betreft geweld, spijbelen, en drugs en wapens.

4. *Locaties VMBO zijn (voor leerlingen) sociaal veiliger dan locaties voor speciaal onderwijs.* Het vierde empirische locatiepatroon stelt kenmerken van het VMBO tegenover die van het praktijkonderwijs en het speciaal onderwijs. Leiding en personeel komen hierin overeen. Leerlingen in locaties van het VMBO voelen zich in school en thuis veiliger, komen vaker uit een volledig gezin, en zijn vaker in Nederland geboren, dan leerlingen van locaties in het praktijk- en speciaal onderwijs. Leerlingen van het praktijk- en speciaal onderwijs zijn ouder dan die in het VMBO en vinden vaker dat de veiligheid thuis dient te worden vergroot.

5. *Sociale veiligheid in en rond grote-stadslocaties is geringer dan sociale veiligheid in en rond overige locaties.* Het vijfde patroon in 2008 is met name kenmerkend voor schoollocaties die zijn gelegen in een grote stad of verstedelijkt gebied. De leiding meldt incidenten tussen verschillende groepen leerlingen, en problemen van leerlingen met leerlingen van andere scholen. Tevens is er sprake van procedures voor samenwerking met externe instellingen. Docenten en onderwijsondersteunend personeel voelen zich niet veilig in de schoolomgeving en vinden dat de sociale veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot. Zij zijn vaker in een ander land dan Nederland geboren. De leerlingen geven aan dat zij zich niet veilig voelen in de school en de schoolomgeving, en dat de veiligheid in beide dient te worden vergroot. De leerlingen voelen zich thuis in een ander land dan Nederland.

9.5 Aanbevelingen

9.5.1 Landelijk niveau

1. Voor de landelijke overheid en andere landelijke instellingen geeft de informatie uit de monitor een set criteria ter verdere inrichting en evaluatie van het landelijke sociale veiligheidsbeleid. Met deze criteria en de benchmarks kunnen tevens eenduidige koppelingen worden gelegd met het beleid van andere (onderwijs)instellingen, de schoolbesturen en (besturen van) steden, enzovoorts. Een eerste aanbeveling is dat genoemde instellingen kennis nemen van de hier gepresenteerde informatie en deze waar mogelijk in hun sociaal (veiligheids)beleid integreren.
2. De onderzoeksresultaten wat betreft locatiepatronen van sociale cohesie verhelderen welke strategie kan worden gevolgd ter vergroting van de sociale veiligheid in en rond schoollocaties, in het bijzonder relatief onveilige locaties. Deze grootschalige onderzoeksresultaten valideren eerdere onderzoeksresultaten en verhelderen welke praktijkcondities centraal staan. Beleid ter vergroting van sociale veiligheid zou met name op deze resultaten kunnen inhaken. De sociale veiligheidsmonitor V(S)O kan daarbij goede diensten vervullen.
3. De gegevens van leerlingen, docenten en ondersteunend personeel, locatieleidingen, en locaties, zijn nog slechts rudimentair geanalyseerd. Er is nog veel potentiële (beleids)informatie in de verkregen gegevens. Dit bleek ook in de resultaten van een secundaire analyse van de monitorgegevens uit 2006. Deze analyse gaf een precies zicht op de motieven tot en varianten van prosociaal gedrag en sociale integratie, sociale discriminatie, en antisociaal of gewelddadig gedrag tussen leerlingen, personeel, en familieleden van leerlingen (zie voor details Mooij, 2007a). De monitorgegevens van 2006 en 2008 bevatten wat dit betreft

nog veel informatie die in Nederland uniek is qua inhoud, omvang, en mogelijke benutting in preventief opzicht.

4. Secundaire analyses kunnen tevens worden gericht op het verder empirisch specificeren van sociale en cognitieve leerprocessen in relatie tot de vermindering en effectieve preventie van geweld (vgl. Beauvais & Jenson, 2002; Howard & Jenkins, 1970; Mooij, 2005; Mooij, Selden, & Smeets, 1998).
5. Met de in deze rapportage gepresenteerde gegevens is het goed mogelijk een model te specificeren wat betreft het landelijke niveau, het regionaal of gemeentelijk niveau, het schoolniveau, en het locatieniveau. Hiermee worden de onderlinge beleidsrelaties tussen deze niveaus verhelderd, hetgeen ertoe leidt dat de beschikbare beleidsondersteuning optimaal kan worden ingezet. En vervolgens door bijvoorbeeld schoolbesturen en locaties eenduidiger dan tot nu toe kan worden ingevuld en verantwoord.

9.5.2 Niveau van de schoollocatie

1. De meting met de sociale veiligheidsmonitor V(S)O en de bijbehorende feedback procedure geven de deelnemende schoollocaties concrete handvatten ter inschatting van de eigen veiligheidskenmerken en de vergelijking met de landelijke benchmarks. Dit per jaar van deelname (2006, 2008).
2. Per schoollocatie kan deze informatie worden benut in het kader van diagnostiek, nadere onderbouwing van veiligheidsbeleid, en precieze evaluatie van maatregelen in het kader van veiligheidsbeleid. In dit opzicht is het belangrijk dat schoollocaties herhaald deelnemen aan deze sociale veiligheidsmonitor.
3. Een richtsnoer bij de vergroting van sociale veiligheid wordt gevormd door de resultaten van de analyse van locatiepatronen van sociale cohesie in 2008. Het tweede locatiepatroon betreft kenmerken van een algemeen sociaal veiligheidsbeleid en de gewenste uitwerkingen hiervan bij leerlingen en personeel, over verschillende onderwijstypen heen. Met name deze resultaten kunnen worden benut ter ontwerp van gewenste gedragspatronen in locaties waar sprake is van relatief veel geweld. In samenwerking met schoollocaties kunnen dergelijke ontwerp- en onderzoeksprocessen proefondervindelijk worden ingericht en qua effecten op leerlingen en personeel geëvalueerd. Eerdere en toekomstige metingen met de sociale veiligheidsmonitor kunnen daarbij uiterst behulpzaam zijn.
4. Op locatieniveau zijn nog aanvullende, secundaire analyses nodig ter verdere specificatie van interventies die aantoonbaar tot gewenst sociaal gedrag bij leerlingen leiden. Met name longitudinaal onderzoek op het niveau van schoollocaties is gewenst.
5. Landelijk sociaal veiligheidsbeleid, en het relevante locatiebeleid, kunnen via de monitor gericht samenwerken bij de adequate ondersteuning van de praktijkontwikkelingen ter vergroting van sociale veiligheid. Dit om onderwijs- en leerprocessen preventief zó in te richten dat geweld in en rond schoollocaties daadwerkelijk afneemt (vgl. ook Mooij,

2005; Mooij et al., 1998; Peschar, 2005; Polman, 2008; Schuyt, 1995; Stevens, de Bourdeaudhuij, & van Oost, 2000).

Referenties

- Activiteitengroep Onderwijs. (1998). *Rem op geweld*. Arnhem: Gemeentebestuur.
- Alschuler, A. S. (1980). *School discipline: a socially literate solution*. New York: McGraw-Hill.
- Appelhof, P., & Walraven, M. (2002). *Sociale competentie ter bevordering van participatie in de samenleving. Een verkenning; op zoek naar indicatoren*. Utrecht: Oberon.
- Beauvais, C., & Jenson, J. (2002). *Social Cohesion: Updating the State of the Research. CPRN Discussion Paper*. Ottawa: Canadian Policy Research Networks. Retrieved December 12 2007 from http://www.cprn.com/documents/12949_en.pdf.
- Carbines, R., Wyatt, T., & Robb, L. (2006). *Encouraging tolerance and social cohesion through school education. Report to the Australian Government Department of Education, Science and Training*. Erebus International. Retrieved November 28 2007 from http://www.values.education.edu.au/verve/_resources/Encouraging_Tolerance_Final_Report.pdf
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2007). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2008*. Heerlen / Voorburg: Centraal bureau voor de Statistiek.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2006a). *Handreiking gedragscodes voor buurt, vrijetijdsbesteding, sportvereniging en school*. Den Haag: Auteur.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2006b). *Handleiding evaluatie preventieprojecten. Richtlijnen, checklists en praktische tips voor het opzetten van een projectevaluatie*. Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2006c). *Deel 1: Aanpakken geweld. Algemeen*. Den Haag: Auteur.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2006d). *Deel 2: Aanpakken geweld. Domein school*. Den Haag: Auteur.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2006e). *Deel 3: Aanpakken geweld. Domeinen uitgaan, alcohol en drugs*. Den Haag: Auteur.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid. (2006f). *Deel 4: Aanpakken geweld. Domeinen wijk, sport, openbaar vervoer, werk, en dader- en slachtoffergerichte aanpak*. Den Haag: Auteur.
- Chapman, C., & Harris, A. (2004). Improving schools in difficult and challenging contexts: strategies for improvement. *Educational Research*, 46, 219-228.
- Chen, K. (2006). Social skills intervention for students with emotional/behavioral disorders: A literature review from the American Perspective. *Educational Research and Reviews*, 1, 143-149.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin*, 112(1), 155-159.
- Collier, G. (1994). *Social origins of mental ability*. New York: Wiley.
- Collot d'Escury-Koenigs, A., van der Linden, A., & T. Snaterse (Eds.). (1999). *Van preventie tot straf. Naar meer sociale vaardigheden bij jongeren*. Lisse: Swets & Zeilinger.
- Dieleman, A. (2000). *Als de toekomst wacht..... Over individualisering, vertrouwen en de sociale integratie van jongeren in West-Europa*. Assen: Van Gorcum.
- Dienst Onderwijs. (1994). *"Effe dimme". Omgaan met agressie of geweld in en om school*. 's-Gravenhage: Gemeente Den Haag.

- Dijkstra, A. B., Hofstra, J., Van Oudenhoven, J. P., Peschar, J. L., & Van der Wal, M. (2004). *Oud gedaan, jong geleerd? Een studie naar de relatie tussen hechtingsstijlen, competenties, EVLN-intenties en sociale cohesie*. Amsterdam: Aksant.
- Donkers, G. (2008). *Naar een veilige school. Versterking van het zelfregulerend vermogen van leerlingen, professionals en school in het omgaan met agressie*. Den Haag: Lemma.
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and preventing bullying. *Crime and justice. A review of research*, 17, 381-458.
- Glover, D., Gough, G., Johnson, M., & Cartwright, N. (2000). Bullying in 25 secondary schools: incidence, impact and intervention. *Educational Research*, 42 (2), 141-156.
- Haagse Ondersteunings Functie. (1994). *Crisps & Bloods in Nederland. Tussen Mode en Mens*. 's-Gravenhage: Auteur.
- Hertroys, J. B., & Kersten, W. (1985). *Binken en bangeriken*. Haarlem: De Toorts.
- Howard, E. R., & Jenkins, J. M. (1970). *Improving discipline in the secondary school. A catalogue of alternatives to repression*. Denver: CFK Ltd.
- Inspectie van het Onderwijs. (2008). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2006 / 2007*. Utrecht: Auteur.
- International Association for the Evaluation of Educational Achievement. (2007). *International civic and citizenship education study*. Amsterdam: Author.
- Kirschner, G. (1997). *Die Kinder stark machen. Aggressionsabbau durch Persönlichkeitsaufbau*. Lichtenau: AOL-Verlag.
- Kolner, C., Nauta, O., Van Soomeren, P., & Steinmetz, C. H. D. (2006a). *Goede praktijken tegen geweld. Preventie en bestrijding van ongewenste omgangsvormen op de werkplek. Deel 1*. Amsterdam: DSP-Groep.
- Kolner, C., Nauta, O., Van Soomeren, P., & Steinmetz, C. H. D. (2006b). *Goede praktijken tegen geweld. Casusboek. Deel 2*. Amsterdam: DSP-Groep.
- Korf, D. J., Place, S., Van Vliet, E., & Tanoglu, N. (2007). *Boefjes of briljantjes. Over de effecten van criminaliteitspreventie bij allochtone jongeren*. Utrecht: Forum – Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling.
- Korte, J. (1992). *Faustrecht auf dem Schulhof*. Weinheim: Beltz.
- Landelijk Centrum GVO. (1992). *Pesten op school aangepakt*. Utrecht: Auteur.
- Leeman, Y., Gijtenbeek, J., & Roede, E. (1999). *Etnische diversiteit en veiligheid op school. Een onderzoek naar de problemen en het ondersteuningsaanbod op het gebied van veiligheid in relatie tot discriminatie en racisme*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, SCO-Kohnstamm Instituut.
- Lim, Y. Y., & Deutsch, M. (1996). *Examples of school-based programs involving peaceful conflict resolution and mediation oriented to overcoming community violence*. Columbia: Teachers College, International Center for Cooperation and Conflict Resolution.
- Lodewijks, H. (2008). *Violence risk assessment in adolescents in the Dutch juvenile justice system. Studies on the reliability and predictive accuracy of the SAVRY. Dissertation*. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Loeber, R., & Farrington, D. P. (Eds.). (2001). *Child delinquents: Development, intervention, and service needs*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Magnusson, D., & Allen, V. L. (Eds.). (1983). *Human development. An interactional perspective*. New York: Academic Press.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. (1995a). *Notitie van de commissie 'Voorkoming en bestrijding geweld in scholen*. Den Haag: Auteur.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. (1995b). *De veilige school*. Den Haag: Auteur.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. (1999). *Notitie Veiligheidsbeleid 2000-2003 voor PO, VO en BVE*. Zoetermeer: Auteur.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2006). *Stand van zaken uitvoering plan van aanpak veiligheid in het onderwijs en de opvang van risicoleerlingen*. Brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal (kenmerk VO/S&O/2006/32894). Den Haag: Auteur.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2007). *Sociale veiligheid in en om onderwijsinstellingen*. Brief aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten Generaal (kenmerk VO/S&O/2007/47301). Den Haag: Auteur.
- Mooij, T. (1992). *Pesten in het onderwijs*. Nijmegen: ITS.
- Mooij, T. (1994). *Leerlinggeweld in het voortgezet onderwijs*. Nijmegen: ITS.
- Mooij, T. (1999a). Promoting prosocial pupil behaviour and the roles of counselling. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 21(4), 315-334.
- Mooij, T. (1999b). Promoting prosocial pupil behaviour: 1: A multilevel theoretical model. *British Journal of Educational Psychology*, 69, 469-478.
- Mooij, T. (1999c). Promoting prosocial pupil behaviour: 2: Secondary school intervention and pupil effects. *British Journal of Educational Psychology*, 69, 479-504.
- Mooij, T. (1999d). Preventie van leerlingagressie. Theorie en praktijk in het voortgezet onderwijs. In A. Collot d'Escury-Koenigs, A. van der Linden en T. Snaterse (Eds.), *Van preventie tot straf. Naar meer sociale vaardigheden bij jongeren* (pp. 69-100). Lisse: Swets & Zeilinger.
- Mooij, T. (2001). *Veilige scholen en (pro)sociaal gedrag. Evaluatie van de campagne 'De veilige school' in het voortgezet onderwijs*. Nijmegen: Katholieke Universiteit, ITS.
- Mooij, T. (2005). National campaign effects on secondary pupils' bullying and violence. *British Journal of Educational Psychology*, 75(3), 489-511.
- Mooij, T. (2007a). *Discriminatie in en rond school: Rapport en bijlagen. Secundaire analyse van gegevens verkregen met de Veiligheidsmonitor V(S)O 2006*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- Mooij, T. (2007b). *Naar een veilige school*. College in het kader van de DVD "Agressie aanpakken in het primair onderwijs" en "Agressie aanpakken in het voortgezet onderwijs". Nijmegen: HR Media.
- Mooij, T. (2008). *Ontwerp en eerste resultaten van de landelijke veiligheidsmonitor V(S)O: naar vergroting van sociale veiligheid in en rond school*. Paper gepresenteerd in het symposium 'Burgerschapsvorming' gehouden op de Onderwijs Research Dagen (ORD), Technische Universiteit, Eindhoven, 18 - 20 juni 2008. Nijmegen / Heerlen: Radboud Universiteit, ITS / Open Universiteit Nederland, OTEC.
- Mooij, T. & Wit, W. de (2008). *Ontwikkeling van sociale veiligheid in het voortgezet (speciaal) onderwijs 2006 – 2008. Brochure*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- Mooij, T., Wit, W. de, & Polman, H. (2008). *Ontwikkeling van sociale veiligheid in het voortgezet (speciaal) onderwijs 2006 – 2008. Addendum bij het tweede interimverslag*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- Mooij, T., Selten, R., & Smeets, E. (1998). *Preventie van leerlingagressie door bevordering van pro-sociaal gedrag*. Nijmegen: ITS.
- Mooij, T., Sijbers, R., Sperber, M. (2006a). *Rapportage Veiligheidsmonitor V(S)O*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.

- Mooij, T., Sijbers, R., & Sperber, M. (2006b). *Resultaten van de Veiligheidsmonitor Voortgezet (Speciaal) Onderwijs 2006: Brochure*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS.
- National Education Association. (1994). *School violence*. Washington DC: Author.
- Neuvel, J. (2007a). *Monitor sociale veiligheid in de mbo-sector 2006. Deel 1: Deelnemers*. 's-Hertogenbosch: Cinop.
- Neuvel, J. (2007b). *Monitor sociale veiligheid in de mbo-sector 2006. Deel 2: Personeel*. 's-Hertogenbosch: Cinop.
- Neuvel, J. (2007c). *Monitor sociale veiligheid in de mbo-sector 2006. Deel 3: Beleid*. 's-Hertogenbosch: Cinop.
- Olweus, D. (1991). Bully/victim problems among schoolchildren: basic facts and effects of a school based intervention program. In D. J. Pepler and K. H. Rubin (Eds.), *The development and treatment of childhood aggression* (pp. 411-448). Hillsdale: Erlbaum.
- Olweus, D. (1993). Victimization by peers: Antecedents and long-term outcomes. In K. H. Rubin and J. B. Asendorf (Eds.), *Social withdrawal, inhibition and shyness* (pp. 315-341). Hillsdale: Erlbaum.
- Onderwijsraad. (2006). *Naar meer evidence based onderwijs: Advies*. Den Haag: Auteur.
- Peschar, J. L. (2005). *Over samenhang gesproken. Kanttekeningen bij onderzoek naar ongelijkheid en sociale cohesie in de onderwijssociologie*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen, Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen.
- Polman, H. (2008). *Hot-headed or cold-blooded? Towards a clear distinction between reactive and proactive aggression in youth*. Dissertation PhD. Utrecht, The Netherlands: Universiteit Utrecht.
- Prior, F., & Walraven, G. (1999). *Sociale competentie zelf leren*. Utrecht: Sardes.
- Schuyt, C. J. M. (1995). *Kwetsbare jongeren en hun toekomst*. Rijswijk: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.
- Smeets, E. (2007). *Speciaal of apart: Onderzoek naar de omvang van het speciaal onderwijs in Nederland en andere Europese landen*. Nijmegen: ITS.
- Sørli, M.-A., Hagen, K. A., & Ogden, T. (2008). Social competence and antisocial behavior: Continuity and distinctiveness across early adolescence. *Journal of research on adolescence*, 18, 121-144.
- Stevens, V., Bourdeaudhuij, I. de, & Oost, P. van (2000). Bullying in Flemish schools: an evaluation of antibullying intervention in primary and secondary schools. *British Journal of Educational Psychology*, 70, 195-210.
- Ten Dam, G., Volman, M., Westerbeek, K., Wolfgram, P., Ledoux, G., & Peschar, J. (2003). *Sociale competentie langs de meetlat. Het evalueren en meten van sociale competentie*. Den Haag: Transferpunt Onderwijsachterstanden.
- Van Aarsen, E., & Hoffius, R. (2007). *Monitor sociale veiligheid in het onderwijs 2007. Meting in het PO en SO. Eindrapport*. Leiden: Research voor Beleid.
- Van Erpecum, I. (2005). *Van afzijdigheid naar betrokkenheid. Preventieve strategieën tegen geweld*. Den Haag: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.
- Verdurmen, J., van Oort, M., Meeuwissen, J., Ketelaars, T., de Graaf, I., Cuijpers, P., de Ruiter, C., & Vollebergh, W. (2003). *Effectiviteit van preventieve interventies gericht op jeugdigen: de stand van zaken*. Utrecht: Trimbos Instituut.
- Vliegen, M. (2005). *Grootstedelijke agglomeraties en stadsgewesten afgebakend*. Voorburg / Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Bijlagen

1. Tabellen resultaten locatieleiding 2006 - 2008

Achtergrondkenmerken

Tabel B 1 – Achtergrondkenmerken leidinggevenden

	Jaar van dataverzameling										
	2006					2008					verschil
	min	max	n	gem	std	min	max	n	gem	std	d*
Aantal leerlingen (1 oktober)	30	2.900	629	857,5	574	21	3.300	600	820,8	554,3	-0,06

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

Tabel B 2 – Achtergrondkenmerken leidinggevend

		Jaar van dataverzameling				verschil w*
		2006		2008***		
		n	%	n	%	
VMBO						0,04
	Nee	138	21,94	113	18,77	
	Ja	491	78,06	489	81,23	
PRO						0,06**
	Nee	556	88,39	555	92,19	
	Ja	73	11,61	47	7,81	
HAVO						0,09**
	Nee	294	46,74	334	55,48	
	Ja	335	53,26	268	44,52	
VWO						0,11**
	Nee	298	47,38	352	58,47	
	Ja	331	52,62	250	41,53	
Speciaal onderwijs voor kinderen met een enkelvoudige handicap						0,04
	Nee	619	98,41	597	99,17	
	Ja	10	1,59	5	0,83	
Speciaal onderwijs voor kinderen met een meervoudige handicap						0,04
	Nee	623	99,05	600	99,67	
	Ja	6	0,95	2	0,33	
Speciaal onderwijs, cluster I						0,01
	Nee	626	99,52	598	99,34	
	Ja	3	0,48	4	0,66	
Speciaal onderwijs, cluster II						0,04
	Nee	625	99,36	594	98,67	
	Ja	4	0,64	8	1,33	
Speciaal onderwijs, cluster III						0,05
	Nee	616	97,93	597	99,17	
	Ja	13	2,07	5	0,83	
Speciaal onderwijs, cluster IV						0,04
	Nee	617	98,09	584	97,01	
	Ja	12	1,91	18	2,99	

Zie vervolg tabel op volgende pagina

Tabel B 2 – Achtergrondkenmerken leidinggevend

	Jaar van dataverzameling				verschil w*
	2006		2008**		
	n	%	n	%	
Theoretische leerweg					0,02
Nee	109	22,20	117	23,93	
Ja	382	77,80	372	76,07	
Gemengde leerweg					0,05
Nee	267	54,38	240	49,08	
Ja	224	45,62	249	50,92	
Kaderberoepsgerichte leerweg					0,05
Nee	157	31,98	135	27,61	
Ja	334	68,02	354	72,39	
Basisberoepsgerichte leerweg					0,04
Nee	160	32,59	140	28,63	
Ja	331	67,41	349	71,37	
Leerwegondersteunend onderwijs					0,01
Nee	184	37,47	180	36,81	
Ja	307	62,53	309	63,19	
Wat is de richting of denominatie van uw locatie?					0,19**
Algemeen bijzonder	65	10,33	84	13,98	
Openbaar	143	22,73	185	30,78	
Protestants-christelijk	131	20,83	116	19,30	
Reformatorisch	43	6,84	5	0,83	
Gereformeerd	12	1,91	12	2,00	
Rooms-Katholiek	172	27,34	134	22,30	
Samenwerkings- school	21	3,34	22	3,66	
Vrije school / antroposofisch	0	0,00	2	0,33	
Joods liberaal	0	0,00	0	0,00	
Islamitisch	0	0,00	0	0,00	
anders, namelijk	42	6,68	41	6,82	
Welke onderwijskundige inrichting is kenmerkend voor uw locatie?					0,13**
Regulier onderwijs	557	88,55	526	87,52	
Dalton onderwijs	6	0,95	9	1,50	
Jenaplan onderwijs	3	0,48	0	0,00	
Montessori onderwijs	15	2,38	0	0,00	
anders, namelijk	48	7,63	66	10,98	

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

*** In de monitor van 2008 is de categorie ‘brugklas’ niet langer opgenomen in de vragenlijst.

Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Tabel B 3 – Sociaal veiligheidsbeleid volgens leidinggevenden

	Jaar van dataverzameling										verschil
	2006					2008					
	min	max	n	gem	std	min	max	n	gem	std	
Sociaal-cognitieve ondersteuning											
Aandacht voor leerling betrokkenheid	1,75	9,00	626	6,92	0,96	2,25	9,00	596	6,98	0,97	0,07
Aandacht voor docentkwaliteiten	2,80	9,00	626	7,17	0,73	3,40	9,00	596	7,14	0,71	-0,03
Instructie en inzicht in leerling vorderingen	2,63	9,00	626	7,27	0,89	4,25	8,88	595	7,28	0,81	0,00
Taalbeleid op maat	1,00	9,00	626	4,92	2,36	1,00	9,00	595	5,07	2,16	0,07
Binnenschoolse regels											
Interne personen betrokken bij opstellen regels	0,00	1,00	624	0,64	0,24	0,00	1,00	595	0,66	0,25	0,09
Externe personen betrokken bij opstellen regels	0,00	0,80	624	0,14	0,20	0,00	1,00	595	0,16	0,22	0,07
Aandacht voor regels en omgang met incidenten	1,00	6,82	612	3,73	0,99	1,00	6,82	576	3,93	0,95	0,20**
Expliciet veiligheidsbeleid en incidentenregistratie	1,00	7,00	621	4,26	1,28	1,00	7,00	580	4,65	1,17	0,32**
Samenwerking externe instituten											
Er zijn procedures voor samenwerking met externen	1,00	7,00	612	4,39	1,33	1,00	7,00	575	4,88	1,20	0,39**

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Tabel B 4 – Sociaal veiligheidsbeleid volgens leidinggevenden

	Jaar van dataverzameling					verschil
	2006		2008			
	n	%	n	%	w*	
Binnenschoolse regels						
<i>Externen dragen bij aan het opstellen van de regels</i>						
Vertrouwensinspecteur					0,02	
	Nee	616	98,72	585	98,32	
	Ja	8	1,28	10	1,68	

* Effectgrootte w = $\sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

Tabel B 5 – Sociaal veiligheidsbeleid volgens leidinggeevenden

	Jaar van dataverzameling ¹						
	2006			2008			verschil
	n	gem	std	n	gem	std	d*
Onze locatie heeft school- of gedragsregels die bij alle leerlingen en ouders bekend zijn	612	6,32	0,92	576	6,31	1,01	-0,01
Onze locatie heeft een gedragscode voor alle leden van het personeel die de omgang met leerlingen en ouders betreft	612	4,31	2,09	576	4,44	2,03	0,06
Onze locatie heeft afspraken over 'veilig gebruik' van internet en e-mail binnen de school	612	5,02	1,89	576	5,16	1,80	0,08
Onze locatie heeft materialen ten behoeve van de veiligheid aangeschaft (bijv. videobewaking, detectiepoortjes e.d.)	612	3,83	2,19	576	4,06	2,24	0,10
Onze locatie controleert door middel van een pasjessysteem wie de school binnenkomen	612	1,35	1,16	576	1,37	1,22	0,02
Onze locatie sluit het schoolplein voor en na schooltijden af	612	4,33	2,78	576	4,39	2,76	0,02
Onze locatie sluit alle toegangen tijdens schooltijden af, behalve de hoofdingang	612	2,15	2,11	576	2,35	2,19	0,09
Onze locatie zorgt voor surveillance binnen en buiten het gebouw tijdens pauzes, wisseling van lessen, en tussenuren van leerlingen	612	5,76	1,50	575	5,84	1,47	0,05
Onze locatie zet getrainde leerlingen in als vertrouwenspersoon of 'mediator' voor andere leerlingen	612	1,66	1,51	575	2,07	1,95	0,24**
Onze locatie zorgt dat school- of gedragsregels zichtbaar aanwezig zijn in alle lokalen en gemeenschappelijke ruimten	612	3,02	2,06	575	3,31	2,15	0,14**
Onze locatie besteedt jaarlijks in alle groepen / klassen aandacht aan agressie en geweld door middel van projecten of themalessen	612	3,97	1,83	576	4,56	1,73	0,33**
Onze locatie schoolt onderwijsgevend en ondersteunend personeel op het terrein van de sociale veiligheid	612	3,58	1,95	576	4,00	1,87	0,22**
Onze locatie heeft vastgesteld welke rollen verschillende personen in school (schoolleider, mentor) spelen in het afhandelen van incidenten	608	5,35	1,61	570	5,45	1,55	0,07

1 Bij elke variabele geldt: minimum waarde = 1, maximum waarde = 7.

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

** Significant verschil, $p < 0.05$.

Tabel B 6 – (Deels) nieuwe vragen in 2008: registratie van incidenten

	Jaar van dataverzameling: 2008		
	niet	wel	totaal
	%	%	n
Schriftelijke of digitale registratie van incidenten*	8	92	553
Digitale registratie van incidenten	29	71	554
Uitgebreid veiligheidsplan*	11	89	557
Betrekken leerlingen bij formulering en controle veiligheidsbeleid	29	71	500
Betrekken ouders bij formulering en controle veiligheidsbeleid	24	76	512
Betrekken medezeggenschapsraad bij formulering en controle veiligheidsbeleid	15	85	542
Er is vastgesteld welke incidenten aan de politie kunnen worden gemeld*	4	96	562
Men weet in welke gevallen aangifte bij de politie gedaan kan worden	2	98	562

* Deze variabelen zijn ook aanwezig in de meting van 2006; variabelen zonder ster zijn in 2008 toegevoegd.

Tabel B 7 – Preventief beleid ten aanzien van respect (nieuw, leidinggevend 2008)

	Jaar van dataverzameling: 2008				
	min	max	n	gem	std
Preventief beleid ter vergroting van onderling respect	1,00	10,00	586	6,02	2,14
Preventief beleid ten aanzien van gedrag	1,00	10,00	586	7,74	1,25
Preventief beleid ten aanzien van belonen van gewenst gedrag	1,00	10,00	586	6,39	1,81
Preventief beleid vergroting van respect voor hoge of lage schoolprestaties	1,00	10,00	586	6,45	1,92

Ervaring van sociale (on)veiligheid

Tabel B 8 – Soort en aantal incidenten volgens leidinggevend(en) (nieuw in 2008)

Incidenten volgens leidinggevend(en)		2008	
		n	%
Gericht tegen personeel vanwege homoseksualiteit	Komt niet voor	503	93,32
	1 t/m 5 keer	35	6,49
	6 t/m 10 keer	1	0,19
Gericht tegen leerlingen vanwege homoseksualiteit	Komt niet voor	484	90,13
	1 t/m 5 keer	51	9,50
	6 t/m 10 keer	2	0,37
Tussen autochtone en allochtone leerlingen	Komt niet voor	291	54,91
	1 t/m 5 keer	210	39,62
	6 t/m 10 keer	23	4,34
	meer dan 10 keer	6	1,13
Tussen verschillende groepen allochtone leerlingen	Komt niet voor	400	75,33
	1 t/m 5 keer	111	20,90
	6 t/m 10 keer	15	2,82
	meer dan 10 keer	5	0,94
Tussen verschillende groepen autochtone leerlingen	Komt niet voor	321	60,57
	1 t/m 5 keer	170	32,08
	6 t/m 10 keer	25	4,72
	meer dan 10 keer	14	2,64

Tabel B 9 – Gemiddelden van incidenten volgens leidinggevend(en) in 2008

	Datajaar: 2008				
	min	max	n	gem	std
Gericht tegen personeel vanwege homoseksualiteit	0	6	539	0,10	0,43
Gericht tegen leerlingen vanwege homoseksualiteit	0	10	537	0,21	0,84
Tussen autochtone en allochtone leerlingen	0	80	530	1,74	4,46
Tussen verschillende groepen allochtone leerlingen	0	40	531	0,97	3,07
Tussen verschillende groepen autochtone leerlingen	0	60	530	1,92	5,06

Tabel B 10 – Problematieken met leerlingen volgens leidinggevenden (nieuw in 2008)

		Datajaar: 2008	
		n	%
Problemen van leerlingen met leerlingen van andere scholen	Nee	212	37,46
	Ja	281	49,65
	Onbekend	73	12,90
Loverboys	Nee	334	59,01
	Ja	88	15,55
	Onbekend	144	25,44
Religieus extremisme	Nee	479	84,63
	Ja	13	2,30
	Onbekend	74	13,07
Extremisme (Lonsdale, white power e.d.)	Nee	421	74,38
	Ja	71	12,54
	Onbekend	74	13,07
Andere vormen van extremisme of radicalisering	Nee	434	76,68
	Ja	10	1,77
	Onbekend	122	21,55

2. Tabellen resultaten docenten / ondersteunend personeel 2006 - 2008

Achtergrondkenmerken

Tabel B 11 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken docenten en OOP

	Jaar van dataverzameling										verschil d*
	2006					2008					
	min	max	n	gem	std	min	max	n	gem	std	
Leeftijd	18	70	6.884	43,83	11,06	18	70	6.157	44,64	11,12	0,07**
Gemiddeld aantal (klok)uur per week dat respondent aanwezig is op locatie	1	60	6.870	27,87	9,87	1	60	6.150	28,29	9,95	0,04**

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Tabel B 12 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken docenten en OOP

	Jaar van dataverzameling					verschil w*
	2006		2008			
	n	%	n	%		
Geslacht	man	3.666	53,28	3.078	50,00	0,03**
	vrouw	3.214	46,72	3.078	50,00	
Ben geboren in	Nederland	6.497	94,69	5.751	93,70	0,02**
	een ander land	364	5,31	387	6,30	
Voel me thuis in	Nederland	6.436	93,83	5.702	92,88	0,02**
	een ander land	423	6,17	437	7,12	
Godsdienstig	nee	1.672	25,19	1.890	30,81	0,07**
	gedoopt	1.762	26,54	1.630	26,57	
	kerks	3.204	48,27	2.615	42,62	
Seksuele geaardheid	heteroseksueel	6.046	88,30	5.284	86,28	0,03**
	homoseksueel of lesbisch	101	1,48	106	1,73	
	bi-seksueel	65	0,95	62	1,01	
	geen antwoord	635	9,27	672	10,97	
Functie binnen school	Docent	5.148	74,64	4.480	72,49	0,03**
	Onderwijsondersteunend personeel (OOP): conciërge	349	5,06	311	5,03	
	Onderwijsondersteunend personeel (OOP): administratief	594	8,61	606	9,81	
	Anders...	806	11,69	783	12,67	

Zie vervolg tabel op volgende pagina

Vervolg Tabel B 12 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken docenten en OOP

		Jaar van dataverzameling				verschil w*
		2006		2008		
		n	%	n	%	
Werkzaam in onderwijstype						
VMBO						0,07**
	Nee	2.634	38,35	1.940	31,57	
	Ja	4.235	61,65	4.206	68,43	
PRO						0,00
	Nee	6.392	93,06	5.729	93,22	
	Ja	477	6,94	417	6,78	
HAVO						0,09**
	Nee	4.211	61,30	4.301	69,98	
	Ja	2.658	38,70	1.845	30,02	
VWO						0,09**
	Nee	4.298	62,57	4.380	71,27	
	Ja	2.571	37,43	1.766	28,73	
Speciaal onderwijs, enkelvoudige handicap						0,05**
	Nee	6.674	97,16	6.057	98,55	
	Ja	195	2,84	89	1,45	
Speciaal onderwijs, meervoudige handicap						0,06**
	Nee	6.722	97,86	6.108	99,38	
	Ja	147	2,14	38	0,62	
Brugklas						---
	Nee	5.224	76,05	---	---	
	Ja	1.645	23,95	---	---	
Anders...						0,01
	Nee	6.480	94,34	5.756	93,65	
	Ja	389	5,66	390	6,35	
Niet van toepassing						0,01
	Nee	6.527	95,02	5.867	95,46	
	Ja	342	4,98	279	4,54	

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Tabel B 13 – Sociaal veiligheidsbeleid op school volgens docenten en OOP

	Jaar van dataverzameling										
	2006					2008					verschil
	min	max	n	gem	std	min	max	n	gem	std	d*
Sociaal-cognitieve ondersteuning											
Curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerverschillen	0,00	100,00	6.263	61,59	25,09	0,00	100,00	4.223	66,38	23,13	0,20**
Binnenschoolse regels											
Interne personen betrokken maken regels	0,00	1,00	6.188	0,85	0,22	0,00	1,00	5.421	0,85	0,23	0,01
Prosociaal formuleren en samen regels controleren	0,00	100,00	6.268	47,12	20,46	0,00	100,00	4.915	52,79	23,01	0,26**
Samenwerking met externen											
Externe personen betrokken maken regels	0,00	1,00	3.715	0,51	0,46	0,00	1,00	3.123	0,55	0,45	0,09**

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Tabel B 14 – Sociaal veiligheidsbeleid op school volgens docenten en OOP

	Jaar van dataverzameling					verschil w*
	2006		2008		verschil w*	
	n	%	n	%		
Binnenschoolse regels						
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels						0,02**
	nee	69	1,06	85	1,47	
	ja	6.427	98,94	5.684	98,53	
<i>Plaatsen waar regels in te zien</i>						0,02**
regels zijn te zien in de schoolgids	nee	192	3,12	131	2,43	
	ja	5.956	96,88	5.266	97,57	
regels zijn te zien in de gang/hal	nee	3.624	68,11	3.086	65,06	0,03**
	ja	1.697	31,89	1.657	34,94	
regels zijn te zien in de klaslokalen	nee	3.326	59,98	2.887	59,92	0,00
	ja	2.219	40,02	1.931	40,08	
regels zijn te zien op het internet	nee	1.545	36,45	830	20,59	0,18**
	ja	2.694	63,55	3.201	79,41	
regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.	nee	1.362	31,70	988	26,47	0,06**
	ja	2.934	68,30	2.744	73,53	

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Ervaring van sociale (on)veiligheid

Tabel B 15 – Sociale veiligheid volgens docenten en OOP

	Jaar van dataverzameling										
	2006					2008					verschil
	min	max	n	gem	std	min	max	n	gem	std	d*
Gevoelens van veiligheid											
Gevoelens van veiligheid in/op locatie	0,00	100,00	6.816	93,08	14,34	0,00	100,00	5.950	92,33	14,41	-0,05**
Gevoelens van veiligheid in de omgeving van de school	0,00	100,00	6.813	91,41	16,10	0,00	100,00	5.722	91,13	15,96	-0,02
Gevoelens van veiligheid thuis	0,00	100,00	6.815	97,27	11,84	0,00	100,00	5.871	97,53	11,36	0,02
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)											
verbaal	0,00	1,00	2.258	0,82	0,31	0,00	1,00	5.921	0,81	0,32	-0,03
materieel	0,00	1,00	2.159	0,55	0,38	0,00	1,00	5.907	0,59	0,38	0,12**
sociaal	0,00	1,00	2.135	0,47	0,37	0,00	1,00	5.880	0,54	0,38	0,19**
licht lichamelijk	0,00	1,00	2.182	0,56	0,44	0,00	1,00	5.866	0,59	0,44	0,06**
grof lichamelijk	0,00	1,00	2.224	0,20	0,22	0,00	1,00	5.861	0,23	0,23	0,13**
seksueel	0,00	1,00	2.162	0,19	0,22	0,00	1,00	5.855	0,25	0,24	0,27**
Vergroting veiligheid											
De sociale veiligheid dient in/op de locatie te worden vergroot	0,00	1,00	6.471	0,25	0,27	0,00	1,00	5.849	0,27	0,28	0,09**

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Tabel B 16 – Sociale veiligheid volgens docenten en OOP

	Jaar van dataverzameling				
	2006		2008		verschil
	n	%	n	%	w*
Vergroting veiligheid					
De sociale veiligheid dient te worden vergroot in de schoolomgeving					0,00
	nee	4.237	65,48	3.830	65,48
	ja	2.234	34,52	2.019	34,52
De sociale veiligheid dient te worden vergroot bij mij thuis					0,00
	nee	6.428	99,34	5.806	99,26
	ja	43	0,66	43	0,74

* Effectgrootte w = $\sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

3. Tabellen resultaten leerlingen 2006 - 2008

Achtergrondkenmerken

Tabel B 17 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken leerlingen

	Jaar van dataverzameling										
	2006 (N = 80788)					2008 (N = 78840)					verschil
	min	max	n	gem	std	min	max	n	gem	std	d*
Leeftijd	9,00	23,00	80.786	14,22	1,52	9,00	22,00	78.833	14,31	1,48	0,06**
Opleiding vader	,00	9,00	50.058	4,76	2,64	,00	9,00	45.675	4,75	2,64	0,00
Opleiding moeder	,00	9,00	50.117	4,45	2,31	,00	9,00	46.493	4,50	2,35	0,02**
Leerjaar	1,00	6,00	80.788	2,69	1,36	1,00	6,00	78.840	2,64	1,31	-0,04**
Cijfer Nederlands	2,00	9,00	79.802	6,79	,95	2,00	9,00	77.264	6,82	,97	0,02**
Cijfer rekenen/ wiskunde	2,00	9,00	77.507	6,69	1,22	2,00	9,00	74.939	6,73	1,26	0,03**
Cijfer natuurkunde	2,00	9,00	52.127	6,66	1,16	2,00	9,00	51.126	6,67	1,16	0,01

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Tabel B 18 – Beschrijvende resultaten achtergrondkenmerken leerlingen

		Jaar van dataverzameling				verschil w*
		2006		2008		
		n	%	n	%	
Geslacht						0.01**
	jongen	41.380	51,23	39.423	50,34	
	meisje	39.388	48,77	38.893	49,66	
Ben geboren in						0.01**
	Nederland	76.281	94,51	73.658	94,11	
	een ander land	4.429	5,49	4.611	5,89	
Voel me thuis in						0.03**
	Nederland	72.053	89,28	68.239	87,19	
	een ander land	8.656	10,72	10.024	12,81	
Volledig gezin						0.05**
	nee	14.412	17,90	16.783	21,49	
	ja	66.095	82,10	61.301	78,51	
Godsdienstig						0.05**
	nee	32.212	40,05	35.135	45,05	
	gedoopt	15.831	19,68	13.770	17,66	
	kerks	32.380	40,26	29.086	37,29	
Onderwijstype***						0.20**
	Clusters REC-VSO	766	0,95	2.697	3,47	
	Praktijkonderwijs	2.544	3,17	2.645	3,40	
	VMBO leerwegondersteunend (lwoo)	2.419	3,01	3.031	3,89	
	VMBO (excl. lwoo)	32.279	40,20	40.545	52,09	
	HAVO, Brugklas, HAVO/VWO	30.057	37,43	16.300	20,94	
	VWO	12.043	15,00	12.464	16,01	
	Weet ik niet/onduidelijk antwoord	186	0,23	149	0,19	

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

*** Deze variabele 'onderwijstype' is niet hetzelfde als de variabele die voor de berekening van representativiteit wordt gebruikt. Bij de variabele in deze tabel wordt het leerjaar niet meegenomen.

Sociaal veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen

Tabel B 19 – Sociaal veiligheidsbeleid op school volgens leerlingen

	Jaar van dataverzameling										verschil d*
	2006					2008					
	min	max	n	gem	std	min	max	n	gem	std	
Binnenschoolse regels											
Maken van binnenschoolse regels	,00	1,00	59.985	,76	,26	,00	1,00	53.702	,75	,27	-0,02**
Prosociaal formuleren en samen controleren regels	,00	1,00	62.677	,59	,33	,00	1,00	56.071	,60	,34	0,04**

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Tabel B 20 – Sociaal veiligheidsbeleid op school volgens leerlingen

	Jaar van dataverzameling					verschil w*
	2006		2008		verschil w*	
	n	%	n	%		
Binnenschoolse regels						
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels						,04**
	nee	1.867	2,71	2.572	4,10	
	ja	66.926	97,29	60.188	95,90	
<i>Plaatsen waar regels in te zien</i>						
regels zijn te zien in de schoolgids						,02**
	nee	6.508	12,60	6.345	14,17	
	ja	45.163	87,40	38.440	85,83	
regels zijn te zien in de gang/hal						,01**
	nee	28.068	58,13	24.656	56,70	
	ja	20.214	41,87	18.828	43,30	
regels zijn te zien in de klaslokalen						,01**
	nee	26.307	50,72	23.695	51,50	
	ja	25.561	49,28	22.313	48,50	
regels zijn te zien op het internet						,05**
	nee	16.687	42,26	14.380	37,57	
	ja	22.796	57,74	23.896	62,43	
regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.						,00
	nee	8.954	27,77	8.418	28,08	
	ja	23.290	72,23	21.563	71,92	
Schoolmaatregelen tegen ongewenst gedrag						
Heeft de school iets tegen spijbelen gedaan?						,13**
	nee	18.058	39,79	41.649	53,56	
	ja	27.328	60,21	36.109	46,44	
Heeft de school iets tegen drugs gedaan?						,17**
	nee	19.429	57,83	58.075	74,80	
	ja	14.165	42,17	19.566	25,20	
Heeft de school iets tegen wapens gedaan?						,07**
	nee	22.362	70,24	59.689	76,88	
	ja	9.473	29,76	17.952	23,12	

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Ervaring van sociale (on)veiligheid

Tabel B 21 – Sociale veiligheid op school volgens leerlingen

	Jaar van dataverzameling										verschil d*
	2006					2008					
	min	max	n	gem	std	min	max	n	gem	std	
Gevoelens van veiligheid											
Gevoelens veiligheid in school***	0,00	1,00	79.928	0,93	0,20	0,00	1,00	77.549	0,93	0,20	0,01**
Ongewenst sociaal gedrag											
drugs***	0,00	1,00	78.040	0,23	0,31	0,00	1,00	77.642	0,22	0,28	-0,03**
wapens***	0,00	1,00	75.803	0,09	0,23	0,00	1,00	77.641	0,08	0,20	-0,03**
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)											
verbaal	0,00	1,00	26.727	0,65	0,39	0,00	1,00	77.075	0,69	0,38	0,09**
materieel	0,00	1,00	26.471	0,26	0,32	0,00	1,00	76.951	0,26	0,33	0,00
sociaal	0,00	1,00	26.188	0,30	0,31	0,00	1,00	76.834	0,37	0,33	0,20**
licht lichamelijk	0,00	1,00	26.172	0,45	0,40	0,00	1,00	76.731	0,47	0,41	0,03**
grof lichamelijk	0,00	1,00	26.249	0,19	0,25	0,00	1,00	76.655	0,19	0,27	-0,01
seksueel	0,00	1,00	25.763	0,15	0,23	0,00	1,00	76.566	0,19	0,27	0,17**
Vergroting veiligheid											
Vergroting veiligheid op school	0,00	1,00	77.482	0,12	0,22	0,00	1,00	76.460	0,13	0,24	0,05**

* Effectgrootte d = verschil tussen gemiddelden gedeeld door de (over 2006 en 2008) gepoolde standaardafwijking, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .20 is klein; tenminste .50 is midden; en tenminste .80 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

*** In 2006 werden voor elke vraag 7 antwoordcategorieën gebruikt die werden omgescoord naar 0 = nee en 1 = ja. In 2008 werden de vragen volgens deze omscooring (nee / ja) aan de leerlingen voorgelegd.

Tabel B 22 – Sociale veiligheid op school volgens leerlingen

	Jaar van dataverzameling					
	2006		2008		verschil w*	
	n	%	n	%		
Gevoelens van veiligheid						
Zich veilig voelen in de omgeving van de school	nee	7.584	9,5	8.324	10,7	,02**
	ja	72.338	90,5	69.222	89,3	
Zich veilig voelen thuis	nee	3.305	4,1	2.114	2,7	,04**
	ja	76.620	95,9	75.436	97,3	
Ongewenst sociaal gedrag						
Hebben andere leerlingen in jouw klas in die tijd gespijeld?	nee	11.993	21,50	29.523	37,97	,18**
	ja	43.780	78,50	48.236	62,03	
Heb jij zelf in die tijd gespijeld?	nee	56.433	72,63	61.099	78,57	,07**
	ja	21.268	27,37	16.661	21,43	
Vergroting veiligheid						
Er is de mogelijkheid de veiligheid te vergroten in de schoolomgeving	nee	59.338	76,58	58.794	76,90	,00
	ja	18.144	23,42	17.666	23,10	
Er is de mogelijkheid de veiligheid te vergroten bij mij thuis	nee	75.624	97,60	73.789	96,51	,03**
	ja	1.858	2,40	2.671	3,49	

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Verschillen tussen leerlingen (2008) naar onderwijstype

Tabel B 23 – Resultaten continue achtergrondkenmerken leerlingen, naar onderwijstype

	Onderwijstype																													
	speciaal onderwijs						praktijkonderwijs						lvoo						vmbo						havo/brugklas/vwo					
	-	+	n	gem	std	+	-	+	n	gem	std	+	-	+	n	gem	std	+	-	+	n	gem	std	+	-	+	n	gem	std	+
Leeftijd	9	21	2696	13,60	1,48	10	20	2645	14,56	1,38	11	19	3031	13,81	1,18	10	21	40545	14,30	1,31	9	22	16299	14,27	1,63	9	20	12464	14,63	1,77
Opleiding vader*	0	9	1467	4,85	2,96	0	9	1004	3,91	2,49	0	9	895	3,97	2,44	0	9	20729	4,04	2,33	0	9	11354	4,91	2,58	0	9	10089	6,17	2,66
Opleiding moeder*	0	9	1502	4,57	2,69	0	9	1016	3,92	2,37	0	9	911	3,67	2,16	0	9	21331	3,89	2,04	0	9	11472	4,63	2,25	0	9	10118	5,74	2,48
Leerjaar	1	6	2697	2,06	1,25	1	6	2645	2,60	1,25	1	6	3031	1,94	1,14	1	6	40545	2,55	1,13	1	6	16300	2,68	1,38	1	6	12464	3,21	1,61
Cijfer Nederlands	2	9	2571	6,85	1,40	2	9	2494	6,99	1,35	2	9	2979	7,01	1,05	2	9	40347	6,82	0,92	2	9	16247	6,63	0,93	2	9	12429	6,95	0,93
Cijfer rekenen/wiskunde	2	9	2536	6,75	1,53	2	9	2470	6,90	1,42	2	9	2935	7,00	1,30	2	9	38609	6,73	1,25	2	9	15772	6,55	1,21	2	9	12425	6,85	1,20
Cijfer natuurkunde	2	9	1620	6,77	1,62	2	9	1500	6,76	1,43	2	9	2238	6,77	1,12	2	9	26971	6,60	1,11	2	9	10051	6,56	1,14	2	9	8603	6,97	1,12

- = minimum waarde, + = maximum waarde.

*1 = lager onderwijs / basisonderwijs, 2 = lager beroepsonderwijs, 3 = MAVO/MULO, 4 = HAVO, 5 = MBO, 6 = VWO/HBS/gymnasium, 7 = gymnasium, 8 = HBO, 9 = universiteit.

Tabel B 24 – Resultaten categorische achtergrondkenmerken leerlingen, naar onderwijstype

	Onderwijstype																
	speciaal onderwijs			praktijkonderwijs			lwoo			vmbo			havo/brugklas/vwo				
	n	%	std	n	%	std	n	%	std	n	%	std	n	%	std		
Geslacht	1449	53,73		1651	62,42		1551	51,17		20054	49,46		8331	51,11		6025	48,34
	1248	46,27		994	37,58		1480	48,83		20491	50,54		7969	48,89		6439	51,66
Ben geboren in	2393	88,73		2325	87,90		2833	93,47		38254	94,35		15496	95,07		11839	94,99
	304	11,27		320	12,10		198	6,53		2291	5,65		804	4,93		625	5,01
Voel me thuis in	2171	80,50		2144	81,06		2602	85,85		35154	86,70		14541	89,21		11172	89,63
	526	19,50		501	18,94		429	14,15		5391	13,30		1759	10,79		1292	10,37
Volledig gezin	783	29,03		901	34,06		892	29,43		9463	23,34		2882	17,68		1738	13,94
	1914	70,97		1744	65,94		2139	70,57		31082	76,66		13418	82,32		10726	86,06
Godsdienstig	1234	45,75		1259	47,60		1450	47,84		17973	44,33		7201	44,18		5873	47,12
	370	13,72		354	13,38		532	17,55		7252	17,89		3005	18,44		2221	17,82
	1093	40,53		1032	39,02		1049	34,61		15320	37,79		6094	37,39		4370	35,06

Tabel B 25 – Sociaal veiligheidsbeleid (continue variabelen) leerlingen, naar onderwijstype

	Onderwijstype ¹																
	speciaal onderwijs			praktijkonderwijs			lwoo			vmbo			havo/brugklas/vwo				
	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std		
Binnenschoolse regels																	
Maken van binnenschoolse regels*	1619	0,78	0,26	1797	0,70	0,28	2139	0,74	0,27	28335	0,74	0,27	11011	0,77	0,27	8740	0,78
Prosociaal formuleren en samen controleren regels*	1706	0,67	0,33	1755	0,70	0,33	2118	0,73	0,31	28842	0,62	0,34	11854	0,59	0,34	9736	0,53

1 Bij elke variabele geldt: minimum waarde = 0, maximum waarde = 1.

* 0 = nee, dit gebeurt niet; 1 = ja, dit gebeurt.

Tabel B 26 – Sociaal veiligheidsbeleid (categorische variabelen) leerlingen, naar onderwijsjstype

	Onderwijsjstype												
	speciaal onderwijs		praktijkonderwijs		lwoo		vmbo		havo/brugklas/vwo		vwo		
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Binnenschoolse regels													
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels	nee	220	10,68	140	6,67	98	4,10	1309	4,04	461	3,50	325	3,08
	ja	1839	89,32	1959	93,33	2290	95,90	31100	95,96	12711	96,50	10217	96,92
Plaatsen waar regels in te zien													
Regels zijn te zien in de schoolgids	nee	224	17,10	273	18,84	322	20,38	3788	16,67	1056	11,13	672	8,21
	ja	1086	82,90	1176	81,16	1258	79,62	18939	83,33	8434	88,87	7510	91,79
Regels zijn te zien in de gang/hal	nee	678	53,64	658	45,32	752	45,94	11919	52,87	5604	62,58	5024	66,21
	ja	586	46,36	794	54,68	885	54,06	10625	47,13	3351	37,42	2564	33,79
Regels zijn te zien in de klaslokalen	nee	649	46,83	404	25,75	558	32,00	10850	45,54	5686	60,41	5527	68,88
	ja	737	53,17	1165	74,25	1186	68,00	12974	54,46	3726	39,59	2497	31,12
Regels zijn te zien op het internet	nee	402	35,67	519	39,80	577	40,63	8334	42,42	2675	33,69	1858	27,55
	ja	725	64,33	785	60,20	843	59,37	11312	57,58	5266	66,31	4936	72,65
Regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.	nee	220	25,00	316	28,47	325	25,71	4740	30,03	1601	26,78	1201	24,35
	ja	660	75,00	794	71,53	939	74,29	11044	69,97	4377	73,22	3731	75,65
Schoolmaatregelen tegen ongewenst gedrag													
Heeft de school iets tegen spijbelen gedaan?	nee	1564	58,08	1587	60,05	1662	54,83	22006	54,33	8354	51,31	6376	51,20
	ja	1129	41,92	1056	39,95	1369	45,17	18499	45,67	7929	48,69	6078	48,80
Heeft de school iets tegen drugs gedaan?	nee	1875	69,73	1981	75,27	2038	67,35	29810	73,69	12579	77,40	9684	77,84
	ja	814	30,27	651	24,73	988	32,65	10643	26,31	3673	22,60	2757	22,16
Heeft de school iets tegen wapens gedaan?	nee	1924	71,55	1890	71,81	2055	67,91	30722	75,94	13021	80,12	9977	80,19
	ja	765	28,45	742	28,19	971	32,09	9731	24,06	3231	19,88	2464	19,81

Tabel B 27 – *Ervaring sociale (on)veiligheid (continue variabelen) leerlingen, naar onderwijstype*

	Onderwijstype ¹																		
	speciaal onderwijs			praktijkonderwijs			lwoo			vmbo			havo/brugklas/vwo			vwo			
	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	
Gevoelens van veiligheid																			
Gevoelens veiligheid in school*	2684	0,85	0,30	2630	0,87	0,27	3023	0,89	0,24	40402	0,93	0,20	16235	0,95	0,17	12429	0,96	0,15	
Ongewenst sociaal gedrag																			
Drugs**	2689	0,26	0,34	2632	0,16	0,27	3026	0,15	0,24	40453	0,23	0,28	16252	0,22	0,28	12442	0,23	0,27	
Wapens**	2689	0,17	0,32	2632	0,10	0,24	3026	0,08	0,19	40453	0,08	0,19	16252	0,07	0,18	12441	0,06	0,17	
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)																			
Verbaal**	2664	0,69	0,38	2609	0,58	0,40	3006	0,63	0,38	40132	0,67	0,38	16127	0,70	0,38	12392	0,74	0,36	
Materieel**	2659	0,31	0,38	2602	0,22	0,33	2998	0,19	0,30	40064	0,23	0,32	16101	0,27	0,34	12382	0,33	0,35	
Sociaal**	2652	0,43	0,36	2595	0,32	0,34	2993	0,31	0,31	39999	0,35	0,33	16080	0,38	0,33	12370	0,41	0,32	
Licht lichamelijk**	2648	0,54	0,42	2591	0,41	0,41	2986	0,41	0,40	39936	0,45	0,41	16065	0,47	0,41	12360	0,51	0,41	
Grof lichamelijk**	2646	0,27	0,34	2588	0,23	0,31	2982	0,19	0,26	39891	0,19	0,27	16052	0,18	0,26	12351	0,18	0,24	
Seksueel**	2639	0,27	0,35	2583	0,18	0,30	2981	0,14	0,24	39837	0,18	0,26	16038	0,20	0,27	12344	0,22	0,26	
Vergroting veiligheid																			
De veiligheid op school dient te worden vergroot***	2633	0,17	0,28	2577	0,21	0,30	2975	0,21	0,29	39788	0,16	0,26	16014	0,10	0,21	12329	0,07	0,17	

1 Bij elke variabele geldt: minimum waarde = 0, maximum waarde = 1.

* 0 = niet veilig; 1 = wel veilig.

** 0 = nooit mee te maken gehad/nee; 1 = eens of vaker mee te maken gehad/ja.

*** 0 = de veiligheid kan niet worden vergroot; 1 = de veiligheid kan worden vergroot.

Tabel B 28 – Ervaring sociale (on)veiligheid (categorische variabelen) leerlingen, naar onderwijsstijpe

	Onderwijsstijpe																			
	speciaal onderwijs				praktijkonderwijs				lwoo				vmo				havo/brugklas/vwo			
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Gevoelens van veiligheid																				
Zich veilig voelen in de omgeving van de school																				
nee	498	18,55	423	16,08	465	15,38	4533	11,22	1458	8,98	919	7,39								
ja	2186	81,45	2207	83,92	2558	84,62	35867	88,78	14776	91,02	11510	92,61								
Zich veilig voelen thuis																				
nee	232	8,64	190	7,22	119	3,94	979	2,42	370	2,28	214	1,72								
ja	2452	91,36	2440	92,78	2904	96,06	39424	97,58	15865	97,72	12215	98,28								
Ongewenst sociaal gedrag																				
Hebben andere leerlingen in jouw klas in die tijd gespijbeld?																				
nee	1236	45,90	1367	51,72	1441	47,56	15463	38,17	5653	34,72	4305	34,56								
ja	1457	54,10	1276	48,28	1589	52,44	25043	61,83	10630	65,28	8150	65,44								
Heb jij zelf in die tijd gespijbeld?																				
nee	2106	78,20	2175	82,29	2552	84,22	32621	80,53	12233	75,12	9313	74,78								
ja	587	21,80	468	17,71	478	15,78	7886	19,47	4051	24,88	3141	25,22								
Vergroting veiligheid																				
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot																				
nee	2021	76,76	1862	72,25	2100	70,59	29644	74,50	12781	79,81	10271	83,31								
ja	612	23,24	715	27,75	875	29,41	10144	25,50	3233	20,19	2058	16,69								
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot																				
nee	2474	93,96	2324	90,18	2760	92,77	38340	96,36	15623	97,56	12141	98,48								
ja	159	6,04	253	9,82	215	7,23	1448	3,64	391	2,44	188	1,52								

Tabel B 29 – Effectgroottes achtergrondkenmerken leerlingen, naar onderwijstype

	Effectgrootte*	Interpretatie effectgrootte
Leeftijd	0,02	Klein
Opleiding vader	0,11	Klein
Opleiding moeder	0,11	Klein
Leerjaar	0,07	Klein
Cijfer Nederlands	0,02	Klein
Cijfer rekenen/wiskunde	0,01	Geen
Cijfer natuurkunde	0,02	Klein
Geslacht	0,05	Geen
Ben geboren in	0,07	Geen
Voel me thuis in	0,07	Geen
Volledig gezin	0,12	Klein
Godsdienst(ig)	0,03	Geen

* Effectgrootte voor continue variabelen is R^2 (multiple (partiële) correlatie) met drie niveaus ter bepaling van relevantie: tenminste .02 is klein; tenminste .15 is middelmatig; en tenminste .35 is groot, zie Cohen (1992). De effectgrootte voor categorische variabelen is berekend via eenweg variantieanalyse met drie niveaus ter bepaling van relevantie: tenminste .10 is klein; tenminste .25 is middelmatig; en tenminste .40 is groot.

Tabel B 30 – Effectgroottes sociaal veiligheidsbeleid leerlingen, naar onderwijstype

	Effectgrootte*	Interpretatie effectgrootte
Binnenschoolse regels		
Maken van binnenschoolse regels	0,01	Geen
Prosociaal formuleren en samen controleren regels	0,02	Klein
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels	0,08	Geen
<i>Plaatsen waar regels in te zien</i>		
Regels zijn te zien in de schoolgids	0,11	Klein
Regels zijn te zien in de gang/hal	0,13	Klein
Regels zijn te zien in de klaslokalen	0,22	Klein
Regels zijn te zien op het internet	0,12	Klein
Regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.	0,05	Geen
Schoolmaatregelen tegen ongewenst gedrag		
De school heeft iets tegen spijbelen gedaan	0,04	Geen
De school heeft iets tegen drugs gedaan	0,06	Geen
De school heeft iets tegen wapens gedaan	0,07	Geen

* Effectgrootte voor continue variabelen is R^2 (multiple (partiële) correlatie) met drie niveaus ter bepaling van relevantie: tenminste .02 is klein; tenminste .15 is middelmatig; en tenminste .35 is groot, zie Cohen (1992). De effectgrootte voor categorische variabelen is berekend als $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

Tabel B 31 – Effectgroottes ervaren sociale (on)veiligheid leerlingen, naar onderwijstype

	Effectgrootte*	Interpretatie effectgrootte
Gevoelens van veiligheid		
Gevoelens veiligheid in school	0,02	Klein
Zich veilig voelen in de omgeving van de school	0,08	Geen
Zich veilig voelen thuis	0,09	Geen
Ongewenst sociaal gedrag		
Drugs	0,01	Geen
Wapens	0,01	Geen
Hebben andere leerlingen in jouw klas in die tijd gespijbeld?	0,08	Geen
Heb jij zelf in die tijd gespijbeld?	0,07	Geen
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)		
Verbaal	0,01	Geen
Materieel	0,01	Geen
Sociaal	0,01	Geen
Licht lichamelijk	0,00	Geen
Grof lichamelijk	0,01	Geen
Seksueel	0,01	Geen
Vergroting veiligheid		
De veiligheid op school dient te worden vergroot	0,03	Geen
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot	0,09	Geen
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot	0,10	Klein

* Effectgrootte voor continue variabelen is R^2 (multiple (partiële) correlatie) met drie niveaus ter bepaling van relevantie: tenminste .02 is klein; tenminste .15 is middelmatig; en tenminste .35 is groot, zie Cohen (1992). De effectgrootte voor categorische variabelen is berekend als $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

Verschillen tussen leerlingen (2008) naar mate van verstedelijking

Tabel B 32 – Resultaten continue achtergrondkenmerken leerlingen, naar verstedelijking

	Mate van verstedelijking																			
	G4						G18						Overig (platteland)							
	-		+		n		gem		std		-		+		n		gem		std	
Leeftijd	12	21	5888	14,27	1,44	9	21	14319	14,44	1,48	9	20	17330	14,22	1,47	9	22	41296	14,30	1,49
Opleiding vader*	0	9	2688	4,60	2,78	0	9	7775	5,12	2,73	0	9	10675	5,02	2,67	0	9	24537	4,53	2,55
Opleiding moeder*	0	9	2891	4,37	2,60	0	9	7987	4,74	2,49	0	9	10834	4,73	2,40	0	9	24781	4,33	2,22
Leerjaar	1	6	5891	2,49	1,27	1	6	14320	2,71	1,31	1	6	17331	2,58	1,31	1	6	41298	2,67	1,32
Cijfer Nederlands	2	9	5659	6,89	1,08	2	9	14015	6,82	1,00	2	9	17019	6,87	0,97	2	9	40571	6,78	0,95
Cijfer rekenen/wiskunde	2	9	5387	6,82	1,36	2	9	13477	6,69	1,28	2	9	16547	6,72	1,26	2	9	39528	6,73	1,24
Cijfer natuurkunde	2	9	3524	6,74	1,24	2	9	9118	6,68	1,19	2	9	11082	6,65	1,16	2	9	27402	6,66	1,14

- = minimum waarde, + = maximum waarde.

* 1 = lager onderwijs / basisonderwijs, 2 = lager beroepsonderwijs, 3 = MAVO/MULO, 4 = HAVO, 5 = MBO, 6 = VWO/HBS/gymnasium, 7 = gymnasium, 8 = HBO, 9 = universiteit.

Tabel B 33 – Resultaten categorische achtergrondkenmerken leerlingen, naar verstedelijking

	Mate van verstedelijking									
	G4		G18		stadsgewesten		Overig (platteland)			
	n	%	n	%	n	%	n	%		
Geslacht										
man	3017	51,85	6992	49,20	8891	51,59	20523	49,99		
vrouw	2802	48,15	7218	50,80	8342	48,41	20531	50,01		
Ben geboren in										
Nederland	5062	87,16	13213	93,03	16183	93,96	39200	95,53		
een ander land	746	12,84	990	6,97	1041	6,04	1834	4,47		
Voel me thuis in										
Nederland	4002	68,92	12211	85,98	14944	86,77	37082	90,37		
een ander land	1805	31,08	1991	14,02	2278	13,23	3950	9,63		
Volledig gezin										
nee	1994	34,47	3490	24,65	3926	22,83	7373	18,01		
ja	3791	65,53	10669	75,35	13267	77,17	33574	81,99		
Godsdienstig										
nee	2151	37,27	6149	43,48	9630	56,07	17205	42,06		
gedoopt	332	5,75	2451	17,33	2360	13,74	8627	21,09		
kerks	3288	56,97	5542	39,19	5185	30,19	15071	36,85		

Tabel B 34 – Sociaal veiligheidsbeleid (continue variabelen) leerlingen, naar verstedelijking

	Mate van verstedelijking ¹									
	G4		G18		stadsgewesten		Overig (platteland)			
	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	
Binnenschoolse regels										
Maken van binnenschoolse regels*	3869	0,74	0,27	9439	0,73	0,27	11678	0,75	0,27	
Prosociaal formuleren en samen controleren regels*	4000	0,62	0,35	9893	0,59	0,34	12319	0,60	0,33	

1 Bij elke variabele geldt: minimum waarde = 0, maximum waarde = 1.

* 0 = nee, dit gebeurt niet; 1 = ja, dit gebeurt.

Tabel B 35 – Sociaal veiligheidsbeleid (categorische variabelen) leerlingen, naar verstedelijking

	Mate van verstedelijking													
	G4				G18				stadsgewesten				Overig (platteland)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Binnenschoolse regels														
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels														
nee	246	5,37	456	4,08	630	4,56	1240	3,73						
ja	4336	94,63	10708	95,92	13175	95,44	31969	96,27						
<i>Plaatsen waar regels in te zien</i>														
Regels zijn te zien in de schoolgids														
nee	573	18,20	1111	13,88	1308	13,46	3353	14,02						
ja	2575	81,80	6893	86,12	8408	86,54	20564	85,98						
Regels zijn te zien in de gang/hal														
nee	1386	42,54	4621	60,01	5625	58,99	13024	56,65						
ja	1872	57,46	3079	39,99	3911	41,01	9966	43,35						
Regels zijn te zien in de klaslokalen														
nee	942	26,37	4304	52,74	5492	54,48	12957	53,55						
ja	2630	73,63	3857	47,26	4589	45,52	11237	46,45						
Regels zijn te zien op het internet														
nee	988	34,43	2734	40,08	3174	38,71	7484	36,71						
ja	1882	65,57	4088	59,92	5025	61,29	12901	63,29						
Regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.														
nee	574	24,34	1582	28,56	1627	24,05	4635	30,26						
ja	1784	75,66	3958	71,44	5138	75,95	10683	69,74						
Schoolmaatregelen tegen ongewenst gedrag														
Heeft de school iets tegen spijbelen gedaan?														
nee	3225	56,17	7313	51,88	9301	54,28	21810	53,47						
ja	2516	43,83	6782	48,12	7835	45,72	18976	46,53						
Heeft de school iets tegen drugs gedaan?														
nee	4398	76,82	10447	74,23	12744	74,50	30486	74,84						
ja	1327	23,18	3626	25,77	4362	25,50	10251	25,16						
Heeft de school iets tegen wapens gedaan?														
nee	4080	71,27	10638	75,59	13232	77,35	31739	77,91						
ja	1645	28,73	3435	24,41	3874	22,65	8998	22,09						

Tabel B 36 – *Ervaring van sociale (on)veiligheid (continue variabelen), naar verstedelijking*

	Mate van verstedelijking ¹															
	G4				G18				stadsgewesten				Overig (platteland)			
	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	n	gem	std	
Gevoelens van veiligheid																
Gevoelens veiligheid in school*	5705	0,91	0,24	14055	0,93	0,21	17097	0,93	0,20	40692	0,94	0,19				
Ongewenst sociaal gedrag																
Drugs**	5725	0,17	0,27	14073	0,23	0,28	17106	0,23	0,29	40738	0,22	0,28				
Wapens**	5725	0,10	0,22	14073	0,08	0,20	17106	0,08	0,20	40737	0,08	0,19				
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)																
Verbaal**	5637	0,62	0,40	13948	0,68	0,38	17011	0,68	0,38	40479	0,70	0,38				
Materieel**	5616	0,23	0,33	13912	0,26	0,34	16991	0,26	0,33	40432	0,26	0,33				
Sociaal**	5601	0,34	0,34	13884	0,36	0,33	16966	0,37	0,33	40383	0,37	0,33				
Licht lichamelijk**	5584	0,40	0,41	13864	0,45	0,41	16951	0,47	0,41	40332	0,48	0,41				
Grof lichamelijk**	5577	0,20	0,28	13850	0,19	0,27	16935	0,20	0,27	40293	0,19	0,26				
Seksueel**	5571	0,18	0,28	13830	0,18	0,26	16919	0,20	0,27	40246	0,20	0,26				
Vergroting veiligheid																
De veiligheid op school dient te worden vergroot***	5556	0,18	0,29	13808	0,14	0,25	16903	0,13	0,24	40193	0,12	0,23				

1 Bij elke variabele geldt: minimum waarde = 0, maximum waarde = 1.

* 0 = niet veilig, 1 = wel veilig.

** 0 = nooit mee te maken gehad/nee, 1 = eens of vaker mee te maken gehad/ja.

*** 0 = de veiligheid kan niet worden vergroot, 1 = de veiligheid kan worden vergroot.

Tabel B 37 – Ervaring van sociale (on)veiligheid (categ. variabelen) leerlingen, naar verstedelijking

	Mate van verstedelijking													
	G4				G18				stadsgewesten				Overig (platteland)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%		
Gevoelens van veiligheid														
Zich veilig voelen in de omgeving van de school														
	nee	960	16,83	1640	11,67	1852	10,83	3872	9,52					
	ja	4744	83,17	12415	88,33	15245	89,17	36818	90,48					
Zich veilig voelen thuis														
	nee	215	3,77	430	3,06	444	2,60	1025	2,52					
	ja	5490	96,23	13626	96,94	16653	97,40	39667	97,48					
Ongewenst sociaal gedrag														
Hebben andere leerlingen in jouw klas in die tijd gespijbeld?														
	nee	2393	41,68	4635	32,88	6867	40,07	15628	38,32					
	ja	3348	58,32	9460	67,12	10270	59,93	25158	61,68					
Heb jij zelf in die tijd gespijbeld?														
	nee	4679	81,49	10776	76,45	13782	80,42	31862	78,12					
	ja	1063	18,51	3319	23,55	3355	19,58	8924	21,88					
Vergroting veiligheid														
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot														
	nee	3735	67,22	10547	76,38	13067	77,31	31445	78,24					
	ja	1821	32,78	3261	23,62	3836	22,69	8748	21,76					
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot														
	nee	5256	94,60	13256	96,00	16348	96,72	38929	96,86					
	ja	300	5,40	552	4,00	555	3,28	1264	3,14					

Tabel B 38 – Effectgroottes achtergrondkenmerken naar verstedelijking

	Effectgrootte*	Interpretatie effectgrootte
Leeftijd	0,00	Geen
Opleiding vader	0,01	Geen
Opleiding moeder	0,01	Geen
Leerjaar	0,00	Geen
Cijfer Nederlands	0,00	Geen
Cijfer rekenen/wiskunde	0,00	Geen
Cijfer natuurkunde	0,00	Geen
Geslacht	0,02	Geen
Ben geboren in	0,09	Geen
Voel me thuis in	0,17	Klein
Volledig gezin	0,11	Klein
Godsdienst(ig)	0,12	Klein

* Effectgrootte voor continue variabelen is R^2 (multiple (partiële) correlatie) met drie niveaus ter bepaling van relevantie: tenminste .02 is klein; tenminste .15 is middelmatig; en tenminste .35 is groot, zie Cohen (1992). De effectgrootte voor categorische variabelen is berekend als $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

Tabel B 39 – Effectgroottes sociaal veiligheidsbeleid naar verstedelijking

	Effectgrootte*	Interpretatie effectgrootte
Binnenschoolse regels		
Maken van binnenschoolse regels	0,00	Geen
Prosociaal formuleren en samen controleren regels	0,00	Geen
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels	0,02	Geen
<i>Plaatsen waar regels in te zien</i>		
Regels zijn te zien in de schoolgids	0,03	Geen
Regels zijn te zien in de gang/hal	0,09	Geen
Regels zijn te zien in de klaslokalen	0,15	Klein
Regels zijn te zien op het internet	0,03	Geen
Regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.	0,06	Geen
Schoolmaatregelen tegen ongewenst gedrag		
De school heeft iets tegen spijbelen gedaan	0,02	Geen
De school heeft iets tegen drugs gedaan	0,01	Geen
De school heeft iets tegen wapens gedaan	0,04	Geen

* Effectgrootte voor continue variabelen is R^2 (multiple (partiële) correlatie) met drie niveaus ter bepaling van relevantie: tenminste .02 is klein; tenminste .15 is middelmatig; en tenminste .35 is groot, zie Cohen (1992). De effectgrootte voor categorische variabelen is berekend als $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

Tabel B 40 – Effectgroottes ervaring van sociale (on)veiligheid, naar verstedelijking

	Effectgrootte*	Interpretatie effectgrootte
Gevoelens van veiligheid		
Gevoelens veiligheid in school	0,00	Geen
Zich veilig voelen in de omgeving van de school	0,00	Geen
Zich veilig voelen thuis	0,00	Geen
Ongewenst sociaal gedrag		
Drugs	0,00	Geen
Wapens	0,00	Geen
Hebben andere leerlingen in jouw klas in die tijd gespijgeld?	0,00	Geen
Heb jij zelf in die tijd gespijgeld?	0,00	Geen
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)		
Verbaal	0,00	Geen
Materieel	0,00	Geen
Sociaal	0,00	Geen
Licht lichamelijk	0,00	Geen
Grof lichamelijk	0,00	Geen
Seksueel	0,00	Geen
Vergroting veiligheid		
De veiligheid op school dient te worden vergroot	0,00	Geen
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot	0,00	Geen
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot	0,00	Geen

* Effectgrootte voor continue variabelen is R^2 (multiple (partiële) correlatie) met drie niveaus ter bepaling van relevantie: tenminste .02 is klein; tenminste .15 is middelmatig; en tenminste .35 is groot, zie Cohen (1992). De effectgrootte voor categorische variabelen is berekend als $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

4. Toetsing representativiteit deelname 2008

Tabel B 41 – Toetsing op representativiteit van onderwijstypen 2008 (percentages)

Onderwijstype (CBS)	Percentages leerlingen					Toetsing	
	Leerjaar	% landelijk	% veiligheidsmonitor	verschil	Kwadraatverschil	Chi-kwadraat*	p-waarde**
1. Clusters REC-VSO	-	2,7	3,5	0,80	0,64	0,24	ns
2. Praktijkonderwijs	-	2,8	3,4	0,58	0,34	0,12	ns
3. VMBO leerwegondersteunend (lwoo)	1-4	10,3	3,9	-6,38	40,74	3,96	<.05
4. VMBO (excl. lwoo), MAVO	3-4	18,3	26,9	8,54	72,88	3,97	<.05
5. VMBO (excl. lwoo), HAVO, VWO	1-2	34,5	41,5	7,04	49,57	1,44	ns
6. HAVO, VWO	3-6	31,4	20,8	-10,58	111,87	3,57	.05<p<.10
missing			1,9				
Totaal		100,0	100,0			13,29	0,00

* Kwadraat verschil gedeeld door percentage van populatie.

** ns: niet significant.

Tabel B 42 – Toetsing op representativiteit van onderwijstypen 2008 (aantallen)

Onderwijstype (CBS)	Aantallen leerlingen				Toetsing	
	Leerjaar	Aantallen landelijk	Aantallen monitor	Verwacht monitor*	Chi-kwadraat**	p-waarde
1. Clusters REC-VSO	-	26.000	2.697	2.076	185,56	<.01
2. Praktijkonderwijs	-	27.500	2.645	2.196	91,77	<.01
3. VMBO leerwegondersteunend (lwoo)	1-4	26.900	3.031	7.970	3.060,51	<.01
4. VMBO (excl. lwoo), MAVO	3-4	177.700	20.796	14.191	3.074,56	<.01
5. VMBO (excl. lwoo), HAVO, VWO	1-2	166.600	32.120	26.672	1.112,61	<.01
6. HAVO, VWO	3-6	303.900	16.085	24.269	2.759,65	<.01
missing			1.466			
Totaal		968.900	78.840	77.374	10.284,65	<.01

* (Totaal aantal monitor / totaal aantal landelijk) * aantal landelijk onderwijstype.

** Kwadraat (aantal monitor - aantal verwacht) / aantal verwacht.

Tabel B 43 – Weegfactoren voor onderwijstypen (2008)

Onderwijstype (CBS)	Leerjaar	Aantallen leerlingen		
		Landelijk	Monitor	Weegfactor
1. Clusters REC-VSO	-	26.000	2.697	0,7698542200
2. Praktijkonderwijs	-	27.500	2.645	0,8302771974
3. VMBO leerwegondersteunend (lwoo)	1-4	26.900	3.031	2,6294244573
4. VMBO (excl. lwoo), MAVO	3-4	177.700	20.796	0,6823759505
5. VMBO (excl. lwoo), HAVO, VWO	1-2	166.600	32.120	0,8303993937
6. HAVO, VWO	3-6	303.900	16.085	1,5087793383
<i>missing</i>			<i>1.466</i>	<i>1</i>
Totaal		968.900	78.840	

5. Controle van gegevens en omscoringen

Bij een aantal variabelen zijn de waarden van de schaal omgescoord van vrij gedetailleerde schalen naar globalere (bijvoorbeeld ja-nee) schalen. Dit vergemakkelijkt vaak de interpretatie van de resultaten. Bovendien is dit een efficiënte manier om te kijken naar eventuele groepsverschillen. De belangrijkste omscoringen wat betreft leerlingvariabelen zijn weergegeven in onderstaande Tabel. Waar aan de orde zijn bij docenten / OOP vergelijkbare omscoringen gedaan.

Tabel B 44 – Omscoring leerlingvariabelen 2008

Variabele	Oorspronkelijke schaal	Omgescorde schaal
Achtergrondkenmerken		
Ben geboren in		
Voel me thuis in	1 Nederland	0 Nederland
	2 Suriname	1 een ander land
	3 Antillen (inclusief Aruba)	1 een ander land
	4 Marokko	1 een ander land
	5 Turkije	1 een ander land
	6 Voormalig Joegoslavië	1 een ander land
	7 Molukken, Ned. Indië of Indonesië	1 een ander land
	8 Ander Europees, Noord-Amerikaans of Australisch land	1 een ander land
	9 Ander Afrikaans, Zuid-Amerikaans of Aziatisch land	1 een ander land
	10 Anders	1 een ander land
	11 Ik weet het niet	
Volledig gezin		
	1 Ja, beide ouders / stiefouder(s)	0 ja
	2 Alleen moeder / stiefmoeder	1 nee
	3 Alleen vader / stiefvader	1 nee
	4 Nee, ik woon om de beurt bij vader en moeder	1 nee
	5 Nee, ik woon bij anderen / in een pleeggezin	1 nee
	6 Nee, ik woon in een tehuis	1 nee
	7 anders namelijk	1 nee
Opleiding vader		
Opleiding moeder	1 Lager onderwijs / basisonderwijs	1 Lager onderwijs / basisonderwijs
	2 Lager Beroeps Onderwijs (bijv. LTS)	2 Lager Beroeps Onderwijs (bijv. LTS)
	3 Mavo / Mulo	3 Mavo / Mulo
	4 Havo	4 Havo
	5 Middelbaar Beroeps Onderwijs	5 Middelbaar Beroeps Onderwijs
	6 VWO / HBS / Atheneum	6 VWO / HBS / Atheneum
	7 Gymnasium	7 Gymnasium
	8 Hoger Beroeps Onderwijs	8 Hoger Beroeps Onderwijs
	9 Universiteit	9 Universiteit
	10 Geen opleiding	0 Geen opleiding
	11 Weet ik niet	missing

Zie vervolg tabel op volgende pagina.

Vervolg Tabel B 44 – Omscoring leerlingvariabelen 2008

Variabele	Oorspronkelijke schaal	Omgescorde schaal
Godsdienstig		
	1 Nee	1 nee
	2 Wel gedoopt, maar ga niet naar de kerk	2 gedoopt
	3 Ja, Rooms-katholiek	3 kerks
	4 Ja, (Protestants-)Christelijk	3 kerks
	5 Ja, Gereformeerd	3 kerks
	6 Ja, Islamitisch	3 kerks
	7 Ja, Hindoeestaans	3 kerks
	8 Ja, Joods	3 kerks
	9 Ja, anders namelijk	3 kerks
Cijfer Nederlands	1 1-2	2
Cijfer rek./wiskunde	2 3-4	4
Cijfer natuurkunde	3 5	5
	4 6	6
	5 7	7
	6 8	8
	7 9-10	9
	8 dit vak heb ik niet	missing
Onderwijstype		
	1 VMBO	4 VMBO
	2 Praktijkonderwijs	2 Praktijkonderwijs
	3 HAVO	5 HAVO/Brugklas/VWO
	4 VWO	6 VWO
	5 Speciaal onderwijs voor kinderen met een enkelvoudige handicap	1 Cluster REC VSO
	6 Speciaal onderwijs voor kinderen met een meervoudige handicap	1 Cluster REC VSO
	7 anders namelijk	in de overige categorieën ingedeeld 3 Leerwegondersteunend
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)		
Verbaal	1 Nooit	0 Nee
Materieel	2 een enkele keer	1 Ja
Sociaal	3 een keer per maand	1 Ja
Licht lichamelijk	4 een keer per week	1 Ja
Grof lichamelijk	5 enkele keren per week	1 Ja
Seksueel	6 Meestal	1 Ja
	7 Altijd	1 Ja

Omscoringen werden ook toegepast indien een vraag door leerlingen ogenschijnlijk niet juist of deels verkeerd was ingevuld. Dit bleek bijvoorbeeld het geval te kunnen zijn bij de scoring van de leeftijd van leerlingen. Een aantal leerlingen heeft een leeftijd ingevuld die te weinig of niet passend was bij het leerjaar. Er waren in het eerste leerjaar 237 leerlingen die aangaven 22 jaar oud te zijn. Een mogelijke verklaring is dat deze leerlingen per ongeluk 22 hebben aangevinkt in plaats van 12. Deze extreme scores zijn omgescord door de gemiddelde leeftijd van leerlingen in het betreffende leerjaar te nemen. Vergelijkbare correcties op leeftijd zijn bij in totaal 850 leerlingen doorgevoerd.

Andere scores op variabelen met ontbrekende waarden zijn geschat door informatie te gebruiken die wel voorhanden was. Zo waren er bijvoorbeeld ontbrekende waarden op het leerjaar van leerlingen. Een aantal leerlingen heeft deze vraag niet beantwoord ($n = 677$). Voor deze leerlingen was vaak wel duidelijk in welke klas ze zaten. De gemiddelde score per klas werd dan gebruikt om te schatten in welk leerjaar de leerlingen met ontbrekende scores zaten.

Omscoringen zijn op vergelijkbare wijze ook doorgevoerd voor de data van 2006, vanwege de noodzaak tot een eenduidige vergelijking tussen 2008 en 2006. Hierdoor zijn er soms kleine verschillen (in bijvoorbeeld aantallen leerlingen per variabelencategorie, of qua gemiddelden) ten opzichte van de oorspronkelijke rapportage van resultaten verkregen in 2006.

6. Schaalconstructie en betrouwbaarheid 2006 en 2008

Voor leerlingen, docenten / OOP, en leidinggevendenden zijn items betreffende eenzelfde onderwerp betrokken in principale factoranalyse, gevolgd door Alpha schaalconstructie op de groep items die op eenzelfde factor laden. Deze aanpak controleert en vergroot de betrouwbaarheid van de gemeten variabelen, en vergroot tevens de efficiëntie in de analyse en rapportage van de resultaten. In onderstaande tabellen zijn de resultaten van deze schaalconstructie samengevat wat betreft de jaren 2006 en 2008. De resulterende schalen zijn voldoende betrouwbaar (op een enkele uitzondering na tenminste .60). De scores op deze schalen, en niet die van de afzonderlijke items in de schalen, worden daarom gebruikt in de analyses en rapportage.

Leidinggevendenden

Tabel B 45 – Betrouwbaarheid schaalvariabelen leidinggevendenden

	Jaar van dataverzameling			
	2006		2008	
	Aantal items	Alpha	Aantal items	Alpha
Sociaal-cognitieve ondersteuning				
Aandacht voor leerlingbetrokkenheid	4	.70	4	.72
Aandacht voor docentkwaliteiten	5	.88	5	.88
Instructie en inzicht in leerlingvorderingen	8	.86	8	.84
Binnenschoolse regels				
Interne personen betrokken bij opstellen regels	7	.67	7	.69
Externe personen betrokken bij opstellen regels	5	.58	5	.62
Aandacht voor regels en omgang met incidenten	11	.78	11	.76
Expliciet veiligheidsbeleid en incidentenregistratie	8	.80	8	.78
Samenwerking externe instituten				
Er zijn procedures voor samenwerking met externen	6	.69	6	.66

Tabel B 46 – Betrouwbaarheid schaalvariabele respect, leidinggeevenden 2008

	Mean	SD	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Preventief beleid respect persoonlijke kenmerken				
T.a.v. uiterlijk	6,31	2,30	0.80	0.96
T.a.v. huidskleur	6,34	2,46	0.81	0.95
T.a.v. land van herkomst	6,21	2,48	0.81	0.95
T.a.v. handicap	6,79	2,28	0.72	0.96
T.a.v. geloof	6,14	2,52	0.80	0.95
T.a.v. niet-gelovig zijn	5,78	2,62	0.79	0.95
T.a.v. man zijn	5,79	2,67	0.82	0.95
T.a.v. vrouw zijn	5,87	2,64	0.82	0.95
T.a.v. homoseksueel/lesbisch zijn	5,73	2,46	0.76	0.96
T.a.v. bi-seksueel zijn	5,27	2,61	0.72	0.96
N respondenten	586			
Cronbach's Alpha	0.96			
Preventief beleid ten aanzien van gedrag				
T.a.v. gedrag	7,70	1,59	0.76	0.79
T.a.v. willen dat iedereen zich vlgs de regels gedraagt	8,00	1,36	0.66	0.83
T.a.v. anderen in hun gedrag corrigeren	7,62	1,45	0.00	0.00
T.a.v. bereiken dat iemand straf accepteert	7,63	1,61	0.00	0.00
N respondenten	585			
Cronbach's Alpha	0.85			
Preventief beleid t.a.v. belonen van gewenst gedrag				
T.a.v. belonen gewenst gedrag van leerlingen	7,12	1,83	0.67	0.78
T.a.v. belonen gewenst gedrag van personeel	6,51	2,03	0.79	0.66
T.a.v. belonen gewenst gedrag van ouders	5,54	2,39	0.63	0.84
N respondenten	586			
Cronbach's Alpha	0.83			
Preventief beleid vergroting respect hoge of lage schoolprestaties				
T.a.v. hoge schoolprestaties	6,45	2,06	0.68	-
T.a.v. lage schoolprestaties	4,40	2,14	0.68	-
N respondenten	586			
Cronbach's Alpha	0.81			

Docenten en onderwijsondersteunend personeel

Tabel B 47 – Betrouwbaarheid schaalvariabelen docenten en OOP

	Jaar van dataverzameling			
	2006		2008	
	Aantal items	Alpha	Aantal items	Alpha
Veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen				
<i>Sociaal-cognitieve ondersteuning</i>				
Curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerverschillen	4	.90	4	.90
<i>Binnenschoolse regels</i>				
Interne personen betrokken bij opstellen regels	7	.74	7	.77
Prosociaal formuleren en samen regels controleren	4	.71	4	.70
<i>Samenwerking met externe instellingen</i>				
Externe personen betrokken bij opstellen regels	5	.86	5	.87
Ervaring van sociale (on)veiligheid				
<i>Gevoelens van sociale veiligheid</i>				
In/op de locatie	7	.95	7	.97
<i>Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)</i>				
verbaal	4	.84	4	.85
materieel	5	.83	5	.85
sociaal	6	.85	6	.87
licht lichamelijk	5	.93	5	.94
grof lichamelijk	4	.53	4	.57
seksueel	5	.65	5	.67
<i>Vergroting van sociale veiligheid</i>				
In/op de locatie	7	.79	7	.77

Leerlingen

Tabel B 48 – Betrouwbaarheid schaalvariabelen leerlingen

	Jaar van dataverzameling			
	2006		2008	
	Aantal items	Alpha	Aantal items	Alpha
Veiligheidsbeleid en veiligheidsmaatregelen				
<i>Binnenschoolse regels</i>				
Maken van binnenschoolse regels	7	.71	7	.73
Prosociaal formuleren en samen controleren regels	4	.61	4	.64
Ervaring van sociale (on)veiligheid				
<i>Gevoelens van veiligheid</i>				
Gevoelens van veiligheid in school	7	.94	7	.90
<i>Ongewenst sociaal gedrag in school</i>				
drugs	4	.76	4	.69
wapens	4	.89	4	.70
<i>Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)</i>				
verbaal	4	.85	4	.85
materieel	5	.79	5	.83
sociaal	6	.80	6	.81
licht lichamelijk	5	.86	5	.89
grof lichamelijk	4	.66	4	.72
seksueel	5	.73	5	.78
<i>Vergroting van sociale veiligheid</i>				
Vergroting veiligheid op school	7	.82	7	.85

7. Landelijke benchmarks ontwikkeling sociale veiligheid V(S)O 2006 – 2008

Leidinggevenden

Tabel B 49 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen leidinggevenden (2006 – 2008)

	Originele schaal		100p - schaal		Verskil*
	2006	2008	2006	2008	
Sociaal-cognitieve ondersteuning					
Aandacht voor leerlingbetrokkenheid	6,92	6,98	76,84	77,58	
Aandacht voor docentkwaliteiten	7,17	7,14	79,63	79,39	
Instructie en inzicht in leerlingvorderingen	7,27	7,28	80,83	80,86	
Taalbeleid op maat	4,92	5,07	54,61	56,28	
Binnenschoolse regels					
Interne personen betrokken bij opstellen regels	0,64	0,66	63,51	65,76	
Externe personen betrokken bij opstellen regels	0,14	0,16	14,07	15,63	
Aandacht voor regels en omgang met incidenten	3,73	3,93	53,28	56,09	klein pos
Expliciet veiligheidsbeleid en incidentenregistratie	4,26	4,65	60,80	66,46	klein pos
Samenwerking met externe instellingen					
Er zijn procedures voor samenwerking met externen	4,39	4,88	62,67	69,75	klein pos
Afzonderlijke beleidsmaatregelen					
Onze locatie heeft school- of gedragsregels die bij alle leerlingen en ouders bekend zijn	6,32	6,31	90,31	90,15	
Onze locatie heeft een gedragscode voor alle leden van het personeel die de omgang met leerlingen en ouders betreft	4,31	4,44	61,60	63,39	
Onze locatie heeft afspraken over 'veilig gebruik' van internet en e-mail binnen de school	5,01	5,16	71,64	73,66	
Onze locatie heeft materialen ten behoeve van de veiligheid aangeschaft (bijv. videobewaking, detectiepoortjes e.d.)	3,83	4,06	54,76	57,99	
Onze locatie controleert door middel van een pasjessysteem wie de school binnenkomen	1,35	1,37	19,23	19,54	
Onze locatie sluit het schoolplein voor en na schooltijden af	4,33	4,39	61,81	62,77	
Onze locatie sluit alle toegangen tijdens schooltijden af, behalve de hoofdingang	2,15	2,35	30,74	33,63	
Onze locatie zorgt voor surveillance binnen en buiten het gebouw tijdens pauzes, wisseling van lessen, en tussenuren van leerlingen	5,76	5,84	82,33	83,48	
Onze locatie zet getrainde leerlingen in als vertrouwenspersoon of 'mediator' voor andere leerlingen	1,66	2,07	23,72	29,61	klein pos
Onze locatie zorgt dat school- of gedragsregels zichtbaar aanwezig zijn in alle lokalen en gemeenschappelijke ruimten	3,01	3,31	43,07	47,33	
Onze locatie besteedt jaarlijks in alle groepen / klassen aandacht aan agressie en geweld door middel van projecten of themalessen	3,97	4,56	56,70	65,20	klein pos
Onze locatie schoolt onderwijsgevend en ondersteunend personeel op het terrein van de sociale veiligheid	3,58	3,99	51,10	57,07	klein pos
Onze locatie heeft vastgesteld welke rollen verschillende personen in school (schoolleider, mentor) spelen in het afhandelen van incidenten	5,35	5,45	76,43	77,92	

Zie vervolg tabel op volgende pagina

Vervolg Tabel 49 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen leidinggeevenden 2008

	Originele schaal		100p - schaal	
	2006	2008	2006	2008
Preventief beleid				
Ten aanzien van respect voor persoonlijke kenmerken**	---	6,02	---	60,23
Ten aanzien van gedrag**	---	7,74	---	77,38
Ten aanzien van belonen van gewenst gedrag**	---	6,39	---	63,92
Ten aanzien van respect voor hoge of lage schoolprestaties**	---	6,45	---	64,54
Incidenten volgens leidinggeevenden				
Gericht tegen personeel vanwege homoseksualiteit****	---	0,10	---	---
Gericht tegen leerlingen vanwege homoseksualiteit****	---	0,21	---	---
Tussen autochtone en allochtone leerlingen****	---	1,74	---	---
Tussen verschillende groepen allochtone leerlingen****	---	0,97	---	---
Tussen verschillende groepen autochtone leerlingen****	---	1,92	---	---
Problemen van leerlingen met leerlingen van andere scholen***	---	49,65	---	57,00
Loverboys***	---	15,55	---	20,85
Religieus extremisme***	---	2,30	---	2,64
Extremisme (Lonsdale, white power e.d.)***	---	12,54	---	14,43
Andere vormen van extremisme of radicalisering***	---	1,77	---	2,25

* Interpretatie van de grootte van het verschil en de richting, waarbij een positief verschil wijst in de richting van een positieve ontwikkeling op het gebied van de veiligheid.

** Schaalvariabelen en presentatie van de gemiddelden.

*** Categorische variabelen en presentatie van het percentage positieve antwoorden. NB. De 100p-schaal heeft hier een correctie doordat de antwoordcategorie 'weet niet' hier niet is meegenomen in de berekening.

**** Hier is per locatie gevraagd naar werkelijke aantallen incidenten. Gepresenteerd wordt het landelijk gemiddelde aantal incidenten.

Docenten en ondersteunend personeel (admin., conciërges, overig)

In de volgende tabellen zijn de benchmarks weergegeven op de veiligheidsvariabelen voor de docenten en het onderwijsondersteunend personeel (resp. administratief personeel, conciërges, en overigen).

Tabel B 50 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen docenten (2006 – 2008)

	Originele schaal		100p - schaal		Verschil*
	2006	2008	2006	2008	
Sociaal-cognitieve ondersteuning					
Curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen**	62,14	66,07	62,14	66,07	
Binnenschoolse regels					
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels***	99,09	98,53	99,09	98,53	
regels zijn te zien in de schoolgids***	97,25	97,90	97,25	97,90	
regels zijn te zien in de gang/hal***	29,84	33,10	29,84	33,10	
regels zijn te zien in de klaslokalen***	38,51	38,67	38,51	38,67	
regels zijn te zien op het internet***	62,11	78,25	62,11	78,25	klein pos
regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.***	68,63	73,97	68,63	73,97	
Interne personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,84	0,85	84,41	84,90	
Externe personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,49	0,53	49,44	53,11	
Pro-sociaal formuleren en samen controleren gedragsregels**	47,16	52,13	47,16	52,13	klein pos
Gevoelens van veiligheid					
Gevoelens van veiligheid in school**	93,40	92,43	93,40	92,43	
Zich veilig voelen in de omgeving van de school**	91,39	91,09	91,39	91,09	
Zich veilig voelen thuis**	97,35	97,67	97,35	97,67	
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)					
Verbaal geweld**	0,84	0,85	84,49	84,71	
Materieel geweld**	0,56	0,61	56,03	61,16	
Sociaal geweld**	0,50	0,58	49,97	58,41	klein neg
Licht lichamelijk geweld**	0,59	0,63	58,72	62,95	
Grof lichamelijk geweld**	0,20	0,24	19,99	23,88	
Seksueel geweld**	0,20	0,28	20,18	27,65	klein neg
Vergroting van veiligheid op school					
De sociale veiligheid dient in/op de locatie te worden verbeterd**	0,26	0,29	25,71	28,79	
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot***	34,43	34,82	34,43	34,82	
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot***	0,68	0,70	0,68	0,70	
Het is goed zo, de veiligheid hoeft niet te worden vergroot***	33,45	28,49	33,45	28,49	

* Interpretatie van de grootte van het verschil en de richting, waarbij een positief verschil wijst in de richting van een positieve ontwikkeling op het gebied van de veiligheid.

** Schaalvariabelen en presentatie van de gemiddelden.

*** Categoriële variabelen en presentatie van het percentage positieve antwoorden.

Tabel B 51 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen administratief (2006 – 2008)

	Originele schaal		100p - schaal		Verskil*
	2006	2008	2006	2008	
Sociaal-cognitieve ondersteuning					
Curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen**	56,81	71,60	56,81	71,60	middel pos
Binnenschoolse regels					
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels***	98,81	98,63	98,81	98,63	
regels zijn te zien in de schoolgids***	96,82	96,37	96,82	96,37	
regels zijn te zien in de gang/hal***	35,52	39,69	35,52	39,69	
regels zijn te zien in de klaslokalen***	38,29	43,19	38,29	43,19	
regels zijn te zien op het internet***	74,17	84,75	74,17	84,75	klein pos
regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.***	68,64	76,26	68,64	76,26	
Interne personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,87	0,86	86,63	85,69	
Externe personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,63	0,69	63,16	69,15	
Pro-sociaal formuleren en samen controleren gedragsregels**	44,99	58,27	44,99	58,27	middel pos
Gevoelens van veiligheid					
Gevoelens van veiligheid in school**	88,66	92,12	88,66	92,12	klein pos
Zich veilig voelen in de omgeving van de school**	90,73	91,46	90,73	91,46	
Zich veilig voelen thuis**	96,23	97,26	96,23	97,26	
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)					
Verbaal geweld**	0,64	0,57	63,60	56,73	
Materieel geweld**	0,29	0,35	29,47	35,34	
Sociaal geweld**	0,24	0,26	24,11	25,55	
Licht lichamelijk geweld**	0,40	0,31	39,68	31,17	klein pos
Grof lichamelijk geweld**	0,13	0,14	13,29	14,37	
Seksueel geweld**	0,08	0,09	7,54	9,48	
Vergroting van veiligheid op school					
De sociale veiligheid dient in/op de locatie te worden verbeterd**	0,18	0,18	17,60	18,48	
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot***	30,13	31,16	30,13	31,16	
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot***	0,77	0,72	0,77	0,72	
Het is goed zo, de veiligheid hoeft niet te worden vergroot***	47,79	44,57	47,79	44,57	

* Interpretatie van de grootte van het verschil en de richting, waarbij een positief verschil wijst in de richting van een positieve ontwikkeling op het gebied van de veiligheid.

** Schaalvariabelen en presentatie van de gemiddelden.

*** Categorie variablen en presentatie van het percentage positieve antwoorden.

Tabel B 52 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen conciërges (2006 – 2008)

	Originele schaal		100p - schaal		Verskil*
	2006	2008	2006	2008	
Sociaal-cognitieve ondersteuning					
Curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen**	56,49	64,68	56,49	64,68	klein pos
Binnenschoolse regels					
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels***	97,44	97,80	97,44	97,80	
regels zijn te zien in de schoolgids***	96,26	96,75	96,26	96,75	
regels zijn te zien in de gang/hal***	49,07	45,95	49,07	45,95	
regels zijn te zien in de klaslokalen***	44,68	41,58	44,68	41,58	
regels zijn te zien op het internet***	69,71	81,35	69,71	81,35	klein pos
regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.***	66,00	65,75	66,00	65,75	
Interne personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,86	0,85	86,17	85,27	
Externe personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,65	0,62	65,38	61,65	
Pro-sociaal formuleren en samen controleren gedragsregels**	47,98	51,51	47,98	51,51	
Gevoelens van veiligheid					
Gevoelens van veiligheid in school**	92,80	91,24	92,80	91,24	
Zich veilig voelen in de omgeving van de school**	91,18	90,24	91,18	90,24	
Zich veilig voelen thuis**	96,92	96,57	96,92	96,57	
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)					
Verbaal geweld**	0,78	0,76	77,62	76,21	
Materieel geweld**	0,77	0,80	77,48	79,52	
Sociaal geweld**	0,43	0,50	43,12	50,06	
Licht lichamelijk geweld**	0,51	0,50	51,09	49,65	
Grof lichamelijk geweld**	0,30	0,29	29,57	29,46	
Seksueel geweld**	0,15	0,22	15,09	21,54	klein neg
Vergroting van veiligheid op school					
De sociale veiligheid dient in/op de locatie te worden verbeterd**	0,27	0,27	26,84	27,11	
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot***	44,72	36,97	44,72	36,97	
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot***	0,93	1,06	0,93	01,06	
Het is goed zo, de veiligheid hoeft niet te worden vergroot***	35,40	33,10	35,40	33,10	

* Interpretatie van de grootte van het verschil en de richting, waarbij een positief verschil wijst in de richting van een positieve ontwikkeling op het gebied van de veiligheid.

** Schaalvariabelen en presentatie van de gemiddelden.

*** Categorical variabelen en presentatie van het percentage positieve antwoorden.

Tabel B 53 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen overig personeel (2006 – 2008)

	Originele schaal		100p - schaal		Verschil*
	2006	2008	2006	2008	
Sociaal-cognitieve ondersteuning					
Curriculumdifferentiatie gebaseerd op leerlingverschillen**	63,05	67,82	63,05	67,82	
Binnenschoolse regels					
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels***	98,65	98,72	98,65	98,72	
regels zijn te zien in de schoolgids***	94,65	96,71	94,65	96,71	
regels zijn te zien in de gang/hal***	36,23	39,61	36,23	39,61	
regels zijn te zien in de klaslokalen***	50,25	47,90	50,25	47,90	
regels zijn te zien op het internet***	63,18	82,12	63,18	82,12	klein pos
regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.***	66,51	72,25	66,51	72,25	
Interne personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,85	0,85	85,21	85,05	
Externe personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,45	0,54	44,88	54,38	klein pos
Pro-sociaal formuleren en samen controleren gedragsregels**	47,86	55,01	47,86	55,01	klein pos
Gevoelens van veiligheid					
Gevoelens van veiligheid in school**	94,36	92,31	94,36	92,31	
Zich veilig voelen in de omgeving van de school**	92,11	91,47	92,11	91,47	
Zich veilig voelen thuis**	97,67	97,28	97,67	97,28	
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)					
Verbaal geweld**	0,80	0,79	79,90	79,21	
Materieel geweld**	0,52	0,58	51,86	57,88	
Sociaal geweld**	0,42	0,50	41,70	50,36	klein neg
Licht lichamelijk geweld**	0,53	0,57	52,66	56,70	
Grof lichamelijk geweld**	0,22	0,22	21,92	22,48	
Seksueel geweld**	0,18	0,23	18,13	23,43	klein neg
Vergroting van veiligheid op school					
De sociale veiligheid dient in/op de locatie te worden verbeterd**	0,24	0,26	23,88	25,81	
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot***	33,78	34,33	33,78	34,33	
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot***	0,40	0,82	0,40	0,82	
Het is goed zo, de veiligheid hoeft niet te worden vergroot***	35,64	32,02	35,64	32,02	

* Interpretatie van de grootte van het verschil en de richting, waarbij een positief verschil wijst in de richting van een positieve ontwikkeling op het gebied van de veiligheid.

** Schaalvariabelen en presentatie van de gemiddelden.

*** Categorical variabelen en presentatie van het percentage positieve antwoorden.

Leerlingen

Tabel B 54 – Landelijke benchmarks veiligheidsvariabelen leerlingen (2006 – 2008)

	Originele schaal		100p - schaal		Verskil*
	2006	2008	2006	2008	
Binnenschoolse regels					
Aanwezigheid van afspraken op school over school- of gedragsregels***	97,29	95,90	97,29	95,90	
regels zijn te zien in de schoolgids***	87,41	85,83	87,41	85,83	
regels zijn te zien in de gang/hal***	41,87	43,30	41,87	43,30	
regels zijn te zien in de klaslokalen***	49,28	48,50	49,28	48,50	
regels zijn te zien op het internet***	57,73	62,43	57,73	62,43	
regels worden uitgereikt op ouderavonden e.d.***	72,23	71,92	72,23	71,92	
Interne personen dragen bij aan het opstellen van de regels**	0,76	0,75	75,76	75,23	
Pro-sociaal formuleren en samen controleren gedragsregels**	0,59	0,60	59,32	60,50	
Ongewenst sociaal gedrag					
tav drugs**	0,23	0,22	22,79	22,21	
tav wapens**	0,09	0,08	8,91	8,21	
spijbelen van anderen***	78,50	62,03	78,50	62,03	klein pos
zelf spijbelen**	27,37	21,43	27,37	21,43	
Maatregelen tegen ongewenst sociaal gedrag					
tav spijbelen***	60,21	46,44	60,21	46,44	klein neg
tav drugs***	42,17	25,20	42,17	25,20	klein neg
tav wapens***	29,76	23,12	29,76	23,12	
Gevoelens van veiligheid					
Gevoelens van veiligheid in school**	0,93	0,93	93,03	93,30	
Zich veilig voelen in de omgeving van de school***	90,51	89,27	90,51	89,27	
Zich veilig voelen thuis***	95,86	97,27	95,86	97,27	
Ervaren geweld (slachtoffer, dader, of getuige)					
Verbaal geweld**	0,65	0,69	65,17	68,62	
Materieel geweld**	0,26	0,26	25,90	25,78	
Sociaal geweld**	0,30	0,37	30,26	36,82	klein neg
Licht lichamelijk geweld**	0,45	0,47	45,44	46,53	
Grof lichamelijk geweld**	0,19	0,19	19,32	19,01	
Seksueel geweld**	0,15	0,19	14,89	19,41	
Vergroting van veiligheid op school					
De sociale veiligheid dient in/op de locatie te worden verbeterd**	0,12	0,13	12,18	13,34	
De veiligheid in de schoolomgeving dient te worden vergroot***	23,42	23,10	23,42	23,10	
De veiligheid bij mij thuis dient te worden vergroot***	2,40	3,49	2,40	3,49	
Het is goed zo, de veiligheid hoeft niet te worden vergroot***	58,60	59,55	58,60	59,55	

* Interpretatie van de grootte van het verschil en de richting, waarbij een positief verschil wijst in de richting van een positieve ontwikkeling op het gebied van de veiligheid.

** Schaalvariabelen en presentatie van de gemiddelden.

*** Categorie variabelen en presentatie van het percentage positieve antwoorden.

8. Voorbeelden van sociaal veiligheidsbeleid en effectmeting bij locaties

Nederlands onderzoek in het voortgezet onderwijs

In Nederland lijkt tot op heden slechts één onderzoek ter vergroting van veiligheid in de praktijk van het voortgezet onderwijs te zijn uitgevoerd waarin de gewenste resultaten bij leerlingen ook statistisch significant waren. Deze ‘evidence based’ aanpak is te vinden bij Mooij, Selten, en Smeets (1998).¹⁰ Deze onderzoekers voerden een interventieonderzoek uit naar de preventie van agressief leerlinggedrag respectievelijk de promotie van prosociaal leerlinggedrag. Kenmerkend voor de interventie waren:

- a. formulering van positieve gedragsregels door leerlingen in de eerste schoolweek van een nieuw schooljaar;
- b. leggen van de controle op handhaving hiervan bij de leerlingen;
- c. docenten zien ‘pedagogisch’ toe op deze zelfregulatie en grijpen in indien nodig;
- d. docenten werken in een werkgroep regelmatig aan de bespreking en aanpak van sociale probleemsituaties;
- e. docenten bouwen aan een sociale zorgstructuur en zorgen voor parallellen op het didactisch-cognitieve gebied;
- f. docenten realiseren preventieve ondersteuning van specifieke risicoleerlingen.

Dit longitudinale onderzoek liet significante effecten zien op de ontwikkeling van het sociale leerlinggedrag: er was minder agressie in en buiten school, en er was sprake van minder criminaliteit buiten school. Ook werd geconcludeerd dat er wat betreft ‘risicoleerlingen’ direct bij schoolintrede in het voortgezet onderwijs een betere diagnostiek en adequatere ondersteuning dient te komen.¹¹ Belangrijke variabelen uit deze aanpak zijn tevens geoperationaliseerd in de veiligheidsmonitor V(S)O, hetgeen een grootschalige evaluatie van deze aanpak met ingang van de tweede meting binnen handbereik brengt. Eerste valideringen met de gegevens van de veiligheidsmonitor V(S)O bevestigen de empirische en praktijkrelevantie van deze kenmerken en bijbehorende resultaten (zie hoofdstuk 8).

Enkele andere aanpakken zijn (nog) niet empirisch gevalideerd. Zij zijn in principe wel empirisch te evalueren met behulp van inzet van – bijvoorbeeld – de veiligheidsmonitor V(S)O. Een eerste aanpak betreft de werkwijze van Prior en Walraven (1999). Deze auteurs leggen de nadruk op het zelf leren van sociale competentie door leerlingen in een door de opvoeders daarvoor gecreëerde situatie. Zij definiëren sociale competentie als ‘bewust en verantwoordelijk omgaan met jezelf, met anderen en met je omgeving’ en hebben het in dat verband over ‘kennis, vaardigheden en houdingen op sociaal-emotioneel terrein’ (p. 9). Hun methodische ondersteuning van leerkrachten en leerlingen is geconcentreerd in een ‘kijkwijzer’ waarin het wat, hoe, en waarmee van het zelf leren van sociale competentie inhoud en vorm krijgt. Het ‘wat’ betreft

---

¹⁰In een meta-analyse van het Trimbos Instituut bleek dit interventieonderzoek één van zes onderzoeken die methodologisch adequaat en veelbelovend werden genoemd (uit in totaal 62 onderzoeken op het gebied van preventief jeugdonderzoek): zie Verdurmen et al., 2003.

¹¹Zie ook Mooij, 1999d. In samenhang met deze effectieve aanpak van agressie is voor scholen in het primair en voortgezet onderwijs een op de praktijk gerichte cursus ontworpen en is een ondersteunende DVD geproduceerd (vgl. <http://www.agressieaanpakken.nl>). Voor de training hebben zich inmiddels 750 docenten opgegeven. Met de DVD kunnen scholen ook zelf workshops in school organiseren voor hun medewerkers (zie verder Mooij, 2007b).

verschillende soorten sociale en emotionele vaardigheden, het 'hoe' gaat in op het creëren van een veilige en stimulerende leeromgeving, en het 'waarmee' specificereert vaardigheden van de opvoeder. Deze werkwijze werd verspreid via het C&SCO-project dat door de ministeries van OCW en BZK werd gesubsidieerd.

Een tweede, nog niet gevalideerd gebruik, wordt geïnspireerd door Ten Dam et al. (2003). Deze onderzoekers maakten een inventarisatie van componenten van sociale competentie. Belangrijke componenten zijn enerzijds de relevantie voor de persoon: intrapersoonlijk, interpersoonlijk, of maatschappelijk. Anderzijds gaat het om de uitingsmogelijkheden van sociale competentie (attitude, kennis, reflectie, vaardigheden). Naarmate sociale competentie door middel van veiligheidsbeleid en –maatregelen in een locatie wordt bevorderd, dienen de resultaten hiervan tot uitdrukking te komen in benchmarks betreffende het sociale gedrag van leerlingen en personeel.

Een derde niet-gevalideerd gebruik is de aanpak van Appelhof en Walraven (2002). Deze auteurs hebben een verkenning uitgevoerd van sociale competentie ter bevordering van participatie of integratie in de samenleving. Meer specifieke ontwikkelingstaken worden via vaardigheden bij jeugdigen bevorderd of ook geleerd. Sociale competenties bestaan dan uit zowel attitudes (zelfvertrouwen, betrokkenheid, inzet) en vaardigheden (zelfsturing, communicatief handelen, oplossingsgericht handelen) die via ontwikkelingstaken en sociale participatie in de samenleving worden geleerd of ontwikkeld.

Overige aanpakken tot veiligheidsvergroting en preventie van geweld

Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) bestaat sinds enkele jaren. Het centrum is actief op de diverse aspecten van het informeren over aanpakken van geweld in diverse maatschappelijke sectoren. Zo verscheen in 2005 een brede overzichtsstudie met een analyse van geweld en preventieve strategieën tegen geweld (Van Erpecum, 2005). In 2006 publiceerde het CCV een 'handreiking gedragscodes' met achtergronden, kenmerken en ontwerp van toepasbaarheid en bepaling van de effectiviteit van dergelijke codes in buurt, vrije tijdsbesteding, sportvereniging en school (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2006a). Tevens verscheen in 2006 een 'handleiding evaluatie preventieprojecten' met richtlijnen, checklists en praktische tips voor het opzetten van een projectevaluatie (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2006b). In Nederland zijn nog geen empirische onderzoeken uitgevoerd naar deze voorstellen of aanpakken. Er is dus niet bekend of deze ook in Nederland werken.

Bij het centrum verscheen in 2006 ook een vierdelig overzicht getiteld: 'Aanpakken geweld'. De afzonderlijke delen betreffen successievelijk 1) Algemeen; 2) Domein school; 3) Domeinen uitgaan, alcohol en drugs; en 4) Domeinen wijk, sport, openbaar vervoer, werk, en dader- en slachtoffergerichte aanpak (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, 2006c, 2006d, 2006e, 2006f). In deze delen wordt door het CCV informatie gegeven over de diverse kenmerken van aanpakken van geweld in binnen- en buitenland, bij welke personen de aanpak gebeurde, in welke situaties, en zo mogelijk ook de evaluatie of empirische effecten van de aanpak. In aansluiting op de literatuur wordt door het CCV een indeling gemaakt naar typen aanpakken, programma's of interventies binnen het onderwijs (2006d, deel 2, p. 71):

1. conflictbemiddeling;
2. inbedding in lessenserie;
3. ‘de vreedzame groep / klas’;
4. ‘de vreedzame school’.

Deze vier typen zijn in toenemende mate relevant voor het sociale gebeuren in en rond school. Type 1 staat in principe los van het onderwijs, terwijl type 2 op de traditionele wijze kan worden ingepast in het rooster. Type 3 vraagt prosociale gedragsveranderingen en gezamenlijke afspraken van leerlingen en leerkrachten of docenten over alle lessen en in de pauze e.d.; type 4 richt zich op de prosociale beleidsuitwerking en realisatie daarvan in de gehele school.

Korf, Place, Van Vliet, en Tanoglu (2007) presenteren kenmerken van een aantal projecten die gemeenten (kunnen) doorvoeren ter (mogelijke) preventie van criminaliteit bij allochtone jongeren. Deze auteurs onderscheiden zeven strategieën waarin de projecten worden ingedeeld van minder naar meer intensief:

- 1) signalering en ketenoverleg;
- 2) samenwerking in de praktijk;
- 3) vaste en mobiele jeugdhonken voor de vrije tijd;
- 4) schoolpreventieprojecten;
- 5) werkprojecten;
- 6) peerprojecten;
- 7) intensieve individuele trajectbegeleiding.

Kolner, Nauta, Van Soomeren, en Steinmetz (2006a, 2006b) geven een analyse van de opzet en werkwijze bij 36 aanpakken van geweld met behulp van preventie en bestrijding van ongewenste omgangsvormen op de werkplek. De beschrijvingen geven een beeld van de variëteit die in instellingen van de overheid en het bedrijfsleven wordt gehanteerd.

9. Uitsplitsing geweldsvarianten naar slachtoffer, dader en getuige zijn

Ten behoeve van presentatie in de brochure (zie Mooij & de Wit, 2008) zijn op verzoek van de begeleidingscommissie bij het onderzoek aanvullende analyses gedaan waarin de ervaring van docenten en die van leerlingen met de zes geweldsvarianten werd onderscheiden naar de eigen rol (slachtoffer, dader, getuige). Ten behoeve van de vergelijking met de resultaten in de brochure van 2006 hebben wij ook de gegevens van docenten / OOP tezamen uitgesplitst.

De resultaten van specificatie van het slachtofferschap, daderschap en getuige zijn worden weergegeven in de tabellen op de volgende pagina's. Er worden drie Tabellen gepresenteerd, successievelijk: docenten / OOP gezamenlijk; docenten; leerlingen. Elke Tabel geeft per geweldsvariant en per rol (slachtoffer, dader, getuige) een overzicht van aantallen nee / ja per jaar; de respectievelijke percentages per jaar; totale aantal per jaar; het verschil in percentages; de som van de percentageverschillen over rollen per variant; de effectgrootte alsmede het niveau van statistische significantie (p gelijk aan of kleiner dan .05), en de interpretatie van de effectgrootte indien deze voldoende groot is.

Bij de aantallen respondenten in 2006 resp. 2008 in alle drie Tabellen past nog de volgende opmerking. Het verschil in absolute aantallen tussen 2006 en 2008 is als volgt te begrijpen. In 2006 werd respondenten successievelijk gevraagd of zij als slachtoffer, dader, of getuige ervaring hadden met twee (random bepaalde) geweldsvarianten. Indien dit bij een van de rollen per variant zo was, kregen zij van deze variant eerst de meer algemene vragen en daarna de meer specifieke vragen voorgelegd. In 2008 zijn eerst aan alle respondenten de meer algemene vragen voorgelegd. Daarna kregen de respondenten, indien zij met de geweldsvariant van doen hadden gehad, ook twee (random bepaalde) geweldsvarianten voorgelegd. Indien respondenten in dit verband toch van mening waren dat het met de veiligheid goed was gesteld, dus dat deze niet behoefde te worden vergroot, werden zij niet meer in de dataverzameling betrokken.

Tabel B 55 – Tabel docenten / OOP: geweldsvarianten en uitsplitsing naar rollen (slachtoffer, dader, getuige)

	Totaal aantal		Aantallen nee / ja				Percentages				Verschil %		Som % per variant	Effectgrootte w*	Interpretatie		
	2006	2008	nee		ja		nee		ja		2006	2008				2006	2008
			2006	2008	2006	2008	2006	2008	2006	2008							
verbaal: rol: slachtoffer	2258	1395	1590	915	668	480	70,4	65,6	29,6	34,4	4,8	17,4	0,05**				
verbaal: rol: dader	2258	1395	2194	1379	64	16	97,2	98,9	2,8	1,1	-1,7		0,06**				
verbaal: rol: getuige	2258	1395	844	322	1414	1073	37,4	23,1	62,6	76,9	14,3	19,1	0,15**	klein			
materiaal: rol: slachtoffer	2159	1344	1927	1180	232	164	89,3	87,8	10,7	12,2	1,5		0,02				
materiaal: rol: dader	2159	1344	2157	1342	2	2	99,9	99,9	0,1	0,1	0,1		0,01				
materiaal: rol: getuige	2159	1344	1400	635	759	709	64,8	47,2	35,2	52,8	17,6		0,17**	klein			
social: rol: slachtoffer	2135	1344	1915	1144	220	200	89,7	85,1	10,3	14,9	4,6	19,2	0,07**				
social: rol: dader	2135	1344	2120	1342	15	2	99,3	99,9	0,7	0,1	-0,6		0,04**				
social: rol: getuige	2135	1344	1192	547	943	797	55,8	40,7	44,2	59,3	15,1		0,15**	klein			
licht_lich: rol: slachtoffer	2182	1316	2118	1251	64	65	97,1	95,1	2,9	4,9	2,0	9,8	0,05**				
licht_lich: rol: dader	2182	1316	2178	1314	4	2	99,8	99,8	0,2	0,2	0,0		0,00				
licht_lich: rol: getuige	2182	1316	956	473	1226	843	43,8	35,9	56,2	64,1	7,9		0,08**				
grof_lich: rol: slachtoffer	2224	1395	2210	1386	14	9	99,4	99,4	0,6	0,6	0,0	15,4	0,00				
grof_lich: rol: dader	2224	1395	2224	1393	0	2	100,0	99,9	0,0	0,1	0,1		0,03				
grof_lich: rol: getuige	2224	1395	1722	867	502	528	77,4	62,2	22,6	37,8	15,3	20,7	0,17**	klein			
seksueel: rol: slachtoffer	2162	1316	2099	1266	63	50	97,1	96,2	2,9	3,8	0,9		0,02				
seksueel: rol: dader	2162	1316	2160	1316	2	0	99,9	100,0	0,1	0,0	-0,1		0,02				
seksueel: rol: getuige	2162	1316	1753	805	409	511	81,1	61,2	18,9	38,8	19,9		0,22**	klein			

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$ / verwachte n per cel, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Tabel B 56 – Tabel docenten: geweldsvarianten en uitsplitsing naar rollen (slachtoffer, dader, getuige)

	Totaal aantal		Aantallen nee / ja				Percentages				Verschil %	Som % per variant	Effectgrootte w*	Interpretatie
	2006	2008	nee	2008	ja	2006	2008	nee	2006	2008				
verbaal: rol: slachtoffer	1705	1048	1143	660	562	388	67,0	63,0	33,0	37,0	4,1	16,5	0,04**	
verbaal: rol: dader	1705	1048	1650	1033	55	15	96,8	98,6	3,2	1,4	-1,8		0,06**	
verbaal: rol: getuige	1705	1048	601	220	1104	828	35,2	21,0	64,8	79,0	14,3	20,0	0,15**	klein
materiaal: rol: slachtoffer	1633	1025	1451	882	182	143	88,9	86,0	11,1	14,0	2,8		0,04**	
materiaal: rol: dader	1633	1025	1632	1023	1	2	99,9	99,8	0,1	0,2	0,1		0,02**	
materiaal: rol: getuige	1633	1025	1006	457	627	568	61,6	44,6	38,4	55,4	17,0	18,7	0,17**	klein
social: rol: slachtoffer	1615	1025	1444	864	171	161	89,4	84,3	10,6	15,7	5,1		0,08**	
social: rol: dader	1615	1025	1602	1023	13	2	99,2	99,8	0,8	0,2	-0,6		0,04**	
social: rol: getuige	1615	1025	843	390	772	635	52,2	38,0	47,8	62,0	14,1	11,1	0,13**	klein
licht_lich: rol: slachtoffer	1638	987	1587	934	51	53	96,9	94,6	3,1	5,4	2,3		0,06**	
licht_lich: rol: dader	1638	987	1634	985	4	2	99,8	99,8	0,2	0,2	0,0		0,00	
licht_lich: rol: getuige	1638	987	673	318	965	669	41,1	32,2	58,9	67,8	8,9	16,4	0,09**	
grof_lich: rol: slachtoffer	1678	1048	1669	1042	9	6	99,5	99,4	0,5	0,6	0,0		0,00	
grof_lich: rol: dader	1678	1048	1678	1047	0	1	100,0	99,9	0,0	0,1	0,1		0,02	
grof_lich: rol: getuige	1678	1048	1278	628	400	420	76,2	59,9	23,8	40,1	16,2	22,4	0,17**	klein
seksueel: rol: slachtoffer	1623	987	1571	946	52	41	96,8	95,8	3,2	4,2	1,0		0,03	
seksueel: rol: dader	1623	987	1622	987	1	0	99,9	100,0	0,1	0,0	-0,1		0,02	
seksueel: rol: getuige	1623	987	1280	566	343	421	78,9	57,3	21,1	42,7	21,5		0,23**	klein

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.

Tabel B57 – Tabel leerlingen: geweldsvarianten en uitsplitsing naar rollen (slachtoffer, dader, getuige)

	Totaal aantal		Aantallen nee / ja		Percentages		Verschil %	Som % per variant	Effectgrootte w*	Interpretatie		
	2006	2008	nee	ja	nee	ja					2006	2008
verbaal: rol: slachtoffer	26727	11027	22540	8638	4187	2389	84,3	78,3	15,7	21,7	6,0	0,07**
verbaal: rol: dader	26727	11027	23221	9841	3506	1186	86,9	89,2	13,1	10,8	-2,4	0,02**
verbaal: rol: getuige	26727	11027	15830	6679	10897	4348	59,2	60,6	40,8	39,4	-1,3	0,01**
materiaal: rol: slachtoffer	26471	10765	24345	9665	2126	1100	92,0	89,8	8,0	10,2	2,2	0,04**
materiaal: rol: dader	26471	10765	24931	10158	1540	607	94,2	94,4	5,8	5,6	-0,2	0,00
materiaal: rol: getuige	26471	10765	20412	8333	6059	2432	77,1	77,4	22,9	22,6	-0,3	0,00
social: rol: slachtoffer	26187	10766	23385	9084	2802	1682	89,3	84,4	10,7	15,6	4,9	0,07**
social: rol: dader	26187	10766	24478	10027	1709	739	93,5	93,1	6,5	6,9	0,3	0,01
social: rol: getuige	26187	10766	20004	7886	6183	2880	76,4	73,2	23,6	26,8	3,1	0,03**
licht_lich: rol: slachtoffer	26174	9397	22623	7714	3551	1683	86,4	82,1	13,6	17,9	4,3	0,05**
licht_lich: rol: dader	26174	9397	23412	8530	2762	867	89,4	90,8	10,6	9,2	-1,3	0,02**
licht_lich: rol: getuige	26174	9397	17072	6247	9102	3150	65,2	66,5	34,8	33,5	-1,3	0,01**
grof_lich: rol: slachtoffer	26249	11026	25332	10523	917	503	96,5	95,4	3,5	4,6	1,1	0,03**
grof_lich: rol: dader	26249	11026	25354	10721	895	305	96,6	97,2	3,4	2,8	-0,6	0,02**
grof_lich: rol: getuige	26249	11026	22410	9815	3839	1211	85,4	89,0	14,6	11,0	-3,6	0,05**
seksueel: rol: slachtoffer	25765	9397	25046	9026	719	371	97,2	96,1	2,8	3,9	1,2	0,03**
seksueel: rol: dader	25765	9397	25473	9267	292	130	98,9	98,6	1,1	1,4	0,3	0,01
seksueel: rol: getuige	25765	9397	24628	8944	1137	453	95,6	95,2	4,4	4,8	0,4	0,01

* Effectgrootte $w = \sqrt{\sum(\text{waargenomen } n \text{ per cel} - \text{verwachte } n \text{ per cel})^2 / \text{verwachte } n \text{ per cel}}$, zie Cohen (1992). Cohen onderscheidt drie niveaus ter bepaling van de relevantie van deze effectgrootte: tenminste .10 is klein; tenminste .30 is midden; en tenminste .50 is groot.

** Significant verschil, $p < .05$.